

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav politologie

Diplomová práce

Štěpán Drahokoupil

**Mezi demokracií a autoritářstvím. Typologie hybridních režimů
s důrazem na koncept kompetitivního autoritářství**

*Between democracy and authoritarianism. Typology of hybrid
regimes with emphasis on the concept of competitive
authoritarianism*

Praha 2011

Vedoucí práce: PhDr. Radek Buben

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Radku Bubnovi za jeho cenné konzultace a poznámky k této práci.

Prohlašuji, že jsem diplomovou prací vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 28. července 2011

Abstrakt

Diplomová práce se věnuje tématu diskuse o hybridních režimech, která zachycuje problematiku obtížného zařazování režimů na škále demokracie, autoritářství. Práce prokazuje možnost používání konceptu hybridních režimů z metodologického hlediska a představuje nejvýznamnější pojmy. V rámci zaměření na koncept kompetitivního autoritářství jsou představeny dva jeho případy na zemích Peru a Ukrajina, které jsou studovány optikou distinktivní logiky tohoto typu hybridního režimu. Část práce sleduje také českou literaturu o hybridních režimech.

Abstract

The diploma paper addresses an issue of a discussion about hybrid regimes, which deals with problems of hard classification of regimes on scale of democracy, authoritarianism. The paper proves from methodological point of view that it is possible to use concept of hybrid regimes and presents the most important concepts. The two case studies of countries Peru and Ukraine are studied within the frame of the concept of competitive authoritarianism. A part of the paper deals with Czech literature about the hybrid regimes.

Klíčová slova: hybridní režimy, kompetitivní autoritářství, demokracie, autoritářství, Peru, Ukrajina, česká politologie

Key words: hybrid regimes, competitive authoritarianism, democracy, authoritarianism, Peru, Ukraine, Czech political science

Obsah

Úvod.....	7
1. Metodologické otázky.....	9
1.1. Kategorie	10
1.1.1 Rodinná podobnost.....	11
1.1.2. Radiální kategorie.....	12
1.2. Dichotomický vs. graduální přístup	15
1.2.1. Falešné dilema.....	16
2. Demokracie a autoritářství.....	18
2.1. Autoritářské režimy	18
2.1.1. Autoritářství podle principu přístupu k moci.....	18
2.1.2. Autoritářství jako limitovaný pluralismus s distinktivními mentalitami.....	20
2.1.3. Autoritářství jako reziduální kategorie.....	21
2.2. Demokracie	22
2.2.1. Minimalistická definice demokracie.....	23
2.2.2. Procedurální minimum a jeho varianty.....	24
3. Hybridní režimy.....	28
3.1. Potřebujeme kategorii hybridních režimů?	28
3.2. K počátkům hybridních režimů	30
3.3. Delegativní demokracie	34
3.4. Neliberální demokracie	37
3.5. Šedá zóna	40
3.6. Defektní demokracie	43
3.7. Semi-autoritářství	46
3.8. Semi-demokracie	50
3.9. Adjektivní autoritářství: volební autoritářství a jeho variance	53

3.10. Částečná demokracie	60
3.11. Smíšené režimy	61
3.12. Typologie hybridních režimů podle Morlina	62
3.13. Typologie hybridních režimů založená na elektoralismu a ústavnosti	65
4. Kompetitivní autoritářství.....	68
4.1. Arény soutěže	70
4.2. Nevyrovnané hrací pole	72
4.3. Volby a občanské svobody	73
4.4. Distinktivní logika kompetitivního autoritářství	74
4.5. Použití konceptu u jiných autorů	76
5. Příklady zemí: Peru a Ukrajina.....	79
5.1. Peru	80
5.2. Ukrajina	86
6. Diskuse o hybridních režimech v české politologii.....	94
6.1. Kompetitivní autoritářství	97
Závěr.....	100
Seznam použité literatury.....	108
Přílohy.....	119
Příloha č. 1: Kompetitivní autoritářství - operacionalizace	119

Úvod

Předkládaná práce se zabývá problematikou klasifikování režimů, jejichž znaky nedovolují jejich jednoznačné zařazení do kategorií demokracie a autoritářství. Diskuse o těchto typech režimů je nejčastěji zmiňována jako diskuse o hybridních režimech. Ačkoliv se zdaleka nejedná o jediný termín, který je spojen s fenoménem režimů mezi demokracií a autoritářstvím, stal se pojem hybridních režimů jedním z nejpoužívanějších a plní tak určitou zastřešující funkci. Druhý termín, který je objektem zkoumání této práce, je více konkrétní a svými autory byl dopracován do podoby umožňující nám jednoznačné zařazení režimů napříč regiony. Jedná se o pojem kompetitivního autoritářství, jenž spadá do širší skupiny hybridních režimů.

Diskuse o hybridních režimech souvisí s několika tématy komparativní politologie, jakými jsou vytváření nových kategorií a pojmů, respektive otázkou metodologie, a vymezením pojmů demokracie a autoritářství. První kapitola práce je proto věnovaná metodologickým otázkám, jakými jsou logika fungování samotných kategorií a dále rozlišování mezi dichotomickým a graduálním přístupem k jevům demokracie a autoritářství. Protože jsou hybridní režimy stavěny mezi dva póly, demokracii a autoritářství, práce se také bude zabývat alespoň stručným nástinem převažujících pojetí těchto pojmů a u každého autora bude určeno, jak tyto termíny používá.

I když pojem hybridních režimů dosáhl určité míry rozšíření, s diskusí o režimech mezi demokracií a autoritářstvím je spojeno velké množství dalších termínů snažících se pojmenovat stejný fenomén. Třetí kapitola je proto věnována nejpoužívanějším termínům v této diskusi. Kapitola následující se hlouběji zabývá jedním z nejúspěšnějších a nejpropracovanějších pojmů, kompetitivním autoritářstvím. Dva příklady kompetitivního

autoritářství, Peru a Ukrajina, jsou zařazeny do kapitoly páté. Poslední kapitola je věnována sledování odrazu diskuse o hybridních režimech v české politologické literatuře.

Práce si klade za cíl opodstatnit používání pojmu hybridních režimů, kompetitivního autoritářství při studiu dnešních režimů. V práci bude přiblížen postup, jakým je možné se vyrovnat s určitými metodologickými překážkami. I přes značnou proliferaci pojmů dotýkajících se diskuse o hybridních režimech se práce pokusí prokázat, že je zde možné sledovat několik společných znaků tohoto typu režimu. S tímto souvisí také otázka, zda jsou za hybridní režimy označeny pouze takové režimy, jež nesplňují podmínky pro demokracii nebo autoritářství, nebo zda je možné identifikovat i určitou distinktivní logiku.

Aktuální povaha a neukončenost diskuse o hybridních režimech se projevuje ve studované literatuře. Doposud byla tato diskuse vedena převážně na stránkách odborných časopisů, významná část článků byla publikována v Journal of Democracy nebo Democratization. Celkem úzké propojení, ať už tematické nebo na úrovni autorů, se studiem demokratizací a změn režimů, se projevilo také se souběhem studia hybridních režimů a studia faktorů demokratizace nebo podpory demokracie. I když právě koncept kompetitivního autoritářství se dočkal zpracování ve formě rozsáhlé monografie s velkým počtem příkladů tohoto typu režimu, jedná spíše o výjimku než o pravidlo.

1. Metodologické otázky

Diskuse o hybridních režimech není pouze úzce propojena s teoriemi demokracie a nedemokratických režimů, ale kvůli vytváření nových pojmů je také nutné se vyrovnat s několika metodologickými otázkami a problémy. Je totiž vůbec možné hovořit o tzv. šedé zóně mezi demokracií a autoritářstvím? Je neliberální demokracie ještě demokracií a není vhodnější volit pro charakteristiku takovýchto režimů odlišné pojmy, jakými jsou autoritářství, diktatura nebo hybridní režimy? Než se dostaneme k vymezení pojmů demokracie a autoritářství a následně k vlastnímu tématu práce, tedy k hybridním režimům a kompetitivnímu autoritářství, je nutné částečně představit metodologický rámec, v němž se budeme pohybovat, abychom se mohli vyhnout některým chybám a omylům předchozích autorů. Je totiž stále možné souhlasit s Gerardo Munckem, že ačkoliv se politická věda snaží vyřešit problém režimů na pomezí demokracie a autoritářství, sama „trpí svými vlastními problémy“ a to proto, že „velkou měrou přehlíží existující teoretickou literaturu o demokracii“¹.

Z pohledu vytváření nových konceptů navazuje literatura o hybridních režimech na práce v oblasti autoritářství, korporativismu a demokratizace, s níž je současná diskuse velmi blízce propojena. Teoretické výzvy se týkají otázek „natahování konceptů“, klasických kategorií a otázky dichotomického a graduálního přístupu k tématu demokracie a autoritářství.

Protože se v případě hybridních režimů potýkáme s vytvářením nových konceptů a s rozšiřováním aplikace konceptů na nové případy, musíme mít na paměti nebezpečí „natahování konceptu“,

¹ Munck, 2006

s jehož řešením přišel Giovanni Sartori v podobě tzv. „žebříku abstrakce“, respektive „žebříku obecnosti“². Když po „žebříku obecnosti“ postupujeme vzhůru, zvyšujeme tím počet sledovaných případů tím, že snižujeme počet společných atributů. Pokud postupujeme naopak, počet případů se snižuje a počet společných znaků vzrůstá. Díky tomuto postupu se můžeme vyhnout vágní a nic neříkající konceptualizaci, tedy snahy pokusům aplikovat existující kategorie na širší skupinu případů a tím upravovat samotný koncept.

1.1. Kategorie

Předpokladem tohoto postupu je však „klasické“ vnímání kategorií, kde *„vztah mezi kategoriemi je chápán jako taxonomická hierarchie postupně obecnějších kategorií“*³. V tomto případě je každá kategorie jasně ohraničena a vyznačuje se společnými znaky sdílenými všemi případy v ní. Tyto znaky pak umožňují zařadit každou kategorii na příslušné místo v hierarchii. Jak poukazují Collier a Mahon Jr.⁴, lingvistická filosofie a kognitivní věda upozornila, že ne všechny existující kategorie odpovídají „klasickému“ vnímání. Autoři aplikují tento posun ve vnímání kategorií právě na diskusi o demokracii, autoritářství a jejich podtypy v politické vědě. Závěrem však není odmítnutí používání klasických kategorií, ale důraz na jejich doplnění dvěma novými typy: „rodinná podobnost“ a „radiální“ kategorie. Pochopení tohoto přístupu je potom zcela klíčové pro jakékoliv pochopení vytváření nových kategorií ve společenských vědách.

² Collier a Levitsky a Collier a Mahon Jr. vědomě nahrazují pojem „žebřík abstrakce“ (ladder of abstraction) pojmem „žebřík obecnosti“ (ladder of generality) s odůvodněním, že termín „abstraktní“ je často rozuměn jako protipól k termínu „konkrétní“. Podle nich tak jimi navržená změna lépe vystihuje původní smysl samotného termínu. Protože články zabývající se metodologií spojenou s hybridními režimy využívají pojmu „žebřík obecnosti“, budeme se držet jejich pojmosloví. Collier, Levitsky, 1997, Collier, Mahon Jr., 1993

³ Collier, Mahon Jr., 1993

⁴ Tamtéž

1.1.1 Rodinná podobnost

Kategorie založená na rodinné podobnosti předkládá situaci, kdy ne všechny případy v rámci kategorie sdílí všechny atributy. To by v případě klasické kategorie byl důvod pro vyškrtávání některých případů do té chvíle, než bychom získali společného jmenovatele. Tento přístup, jehož autorem je Ludwig Wittgenstein, staví na faktu, že v rámci rodiny můžeme vysledovat velké množství společných genetických znaků spojujících tuto rodinu dohromady a odlišující ji od nečlenů rodiny. Collier a Mahon Jr. upozorňují, že tento jev se vyskytuje i ve společenských vědách. *„Kategorie, definovaná určitým způsobem, může celkem dobře odpovídat určitému počtu případů. Avšak při bližším zkoumání, se může zjistit, že neodpovídá zcela přesně. Nicméně tato kategorie zachycuje množinu společných znaků považovaných výzkumníky za analyticky důležité.“*⁵

Collier a Mahon Jr. uvádějí příklad, kdy máme šest případů a šest znaků a v každém případě absentuje jeden znak, vždy jiný. Tedy žádný znak není sdílen zcela všemi případy. Při použití klasických kategorií a metody žebříku obecnosti bychom s postupným zahrnováním dalších případů do hledání společného znaku snižovali počet těchto sdílených znaků až k nule. Závěr by tak zněl, že těchto šest případů nemůže tvořit jednu kategorii, protože neexistuje společná množina znaků.

Při vytváření nové kategorie by pak mělo vliv na její podobu pouze pořadí, v jakém by autor zkoumal jednotlivé znaky. Došlo by k vyloučení jednoho případu, i když i ten by měl s ostatními případy stejný počet znaků. Při důkladném výzkumu by vlastně autor musel přijít se šesti novými klasickými kategoriemi, vždy v závislosti na volbě sdílených znaků. Jedním ze způsobů jak se vyhnout tomuto výsledku je právě vnímat tuto skupinu se všemi znaky současně a tak zachytit

⁵ Tamtéž, str. 847

jejich společnou povahu. Na námitku týkající se nedostatečnosti takého přístupu odpovídají Collier a Mahon Jr., že kategorie jsou pouze „analytické konstrukty, a výzkumník by neměl předpokládat dokonalý popis u každého z případů.“⁶

1.1.2. Radiální kategorie

Druhým odlišným přístupem od klasické kategorie je radiální kategorie, s kterou přišel George Lakoff. V případě radiální kategorie, stejně jako u rodinné podobnosti, neexistuje společná množina znaků. Přínos radiální kategorie spočívá v představení „centrální subkategorie“, která je nejlepším příkladem, prototypem této kategorie. „V procesu poznávání funguje centrální subkategorie jako vzor. Je konstitována množinou znaků, které jsou poznávány dohromady, chápány dohromady a nejrychleji poznány, když jsou nalezeny pohromadě.“⁷ „Necentrální subkategorie“ nemusí nutně sdílet společné znaky mezi sebou, ale pouze s centrální subkategorií.

Collier a Mahon Jr. uvádí Lakoffův příklad slova matka, které v sobě obsahuje hned několik znaků, jakými jsou ve Spojených státech: 1) žena, 2) dodání poloviční genetické výbavy, 3) těhotenství, 4) manželka otce, 5) vychovávání dítěte. Pokud je splněno pouze několik znaků, z matky se tak stává genetická matka, rodička, nevlastní matka, vychovávající matka.

Oproti klasické kategorii nesdílejí varianty radiální kategorie společný soubor znaků, ale svým označením se odlišují. Jako příklad rozdílu mezi těmito druhy kategorií uvádějí Collier a Mahon Jr. chápání termínu autoritářství za použití klasické kategorie a termínu demokracie za použití radiální kategorie. Pro možnost porovnávat oba typy kategorií sjednocují autoři slovník. Nadřazená kategorie v rámci klasické kategorie a centrální subkategorie v rámci radiální

⁶ Tamtéž, str. 847

⁷ Tamtéž, str. 848

jsou označeny jako primární kategorie. Necentrální subkategorie u radiální kategorie a podřazená kategorie i klasické jsou označeny jako sekundární.

Pokud primární klasickou kategorií autoritářství definujeme limitovaným pluralismem a distinktivní mentalitou, tak sekundární kategorie populistické autoritářství se od své primární kategorie liší přítomností významné mobilizace střední a nižší třídy, kdežto sekundární kategorie byrokratické autoritářství je charakteristická spojenectvím vojáků, technokratů a transnacionálního kapitálu proti dříve mobilizovaným masám. Obě sekundární kategorie však sdílejí první dva znaky. V případě primární radiální kategorie u termínu demokracie jsou atributy efektivní politická participace, omezení moci státu a sociální a ekonomické výsledky relativní rovnosti. Sekundární kategorie participativní demokracie (participatory democracy) se vyznačuje pouze politickou participací, liberální demokracie (liberal democracy) politickou participací a omezením moci státu a lidová demokracie (popular democracy) politickou participací a rovnostářskými sociálními a ekonomickými výsledky. Podle logiky klasické kategorie by musela být za primární kategorií považována pouze sekundární kategorie participativní demokracie a primární kategorie demokracie jako sekundární, i když se s demokracií nespojuje pouze politická participace.

Oproti klasické kategorii, kdy při stoupaní na žebříku obecnosti dochází ke snižování společných znaků a zvyšování počtu příkladů, se tato logika v případě radiální kategorie neobjevuje. Tedy primární kategorie nemá méně znaků a více případů. Jak uvádějí Collier a Mahon Jr., případů sekundární kategorie lidové demokracie je více než případů primární kategorie demokracie. To některé autory vede k prohlášení lidové demokracie za „pravou“ demokracii a jiné ke zpochybnění

dostatečnosti přítomnosti politické participace jako jediného kritéria demokracie.

Oba typy kategorií se ze své podstaty odlišně vyrovnávají s problémem „natahováním konceptů“. V případě klasické kategorie dochází k posunu nahoru k nadřazené, primární kategorii. U radiální kategorie dochází k posunu od primární kategorie k sekundární, tedy od centrální subkategorie k necentrální subkategorii.

Collier a Levitsky ve svém článku o adjektivních demokraciích⁸ kombinují oba přístupy ve snaze uspořádat proliferaci nejrozličnějších přídavných jmen, která doprovázejí koncept demokracie. Jejich klasická strategie se drží posunování po žebříku obecnosti od „kmenového konceptu“ (root concept) demokracie směrem k nadřazené kategorii režimu. Směrem dolů pak dochází k vytváření klasických podtypů, jakými jsou např. parlamentní nebo prezidentská demokracie, tedy k sekundárním kategoriím, jež sdílejí všechny atributy kmenového konceptu demokracie. Logiku radiální kategorie pak používají při vytváření tzv. „zúžených podtypů“ (diminished subtypes). *„Distinktivním znakem zúžených podtypů je, že obecně identifikují chybějící specifické atributy demokracie, tím ustanovují charakter vlastního podtypu a zároveň identifikují ostatní přítomné atributy demokracie“*⁹.

Při vytváření nových kategorií je nutné mít na paměti varování vyhnoutí se „definičnímu gerrymanderignu“ a *„to ve smyslu představování nové kategorie pokaždé, kdy se (badatelé, pozn. Š.D.) setkají s neobvyklým případem“*¹⁰. Dalším nebezpečím, před kterým Collier a Levitsky varují, je soutěž mezi jednotlivými koncepty. *„Pokud se badatelé zabývající se*

⁸ Collier, Levitsky, 1997

⁹ Tamtéž, str. 438

¹⁰ Tamtéž, str. 445

demokratizací uchýlí k soutěži o příští slavný koncept, komparativní studium režimů bude mít vážné problémy“¹¹.

1.2. Dichotomický vs. graduální přístup

Druhou zásadní výzvou v samotném studiu hybridních režimů je pohled na demokracii a autoritářství jako na dichotomické kategorie nebo uplatnění graduálního přístupu. Při ortodoxní aplikaci jednoho nebo druhého přístupu bychom vlastně došli k závěru, že v logice obou není pro kategorii hybridních režimů místo a celá kategorie je tak stavěna na metodologicky mělkých základech. Vyrovnání se s argumenty obou přístupů nám pak umožní obhájit samotný koncept hybridních režimů.

Argumenty autorů (např. Dahl, Bollen) obhajující graduální přístup můžeme shrnout následovně. Protože samotný koncept demokracie je kontinuální, kdy každý režim disponuje určitou mírou demokracie, je nutné vnímat demokracii na škále. Robert Dahl pak představuje demokracii jako ideální typ, ke kterému se do určité míry více či méně konkrétní případy přibližují. Přístup obou autorů je spojen s jejich definicemi demokracie, které odpovídají právě graduálnímu pohledu. Podle Bollena je demokracie chápána jako „*míra, v níž je politická moc elit minimalizována a moc ne-elity maximalizována.*“¹²

Oproti demokracii jako kontinuálnímu jevu staví Sartori rozdíl mezi demokracií a nedemokracií jako dichotomií. Při kritice gradualismu uvádí, že „*stupňovitý nebo kontinuální přístup přehlíží fakt politického systému jako systému, tedy ohraničený celek charakterizovaný konstitutivním mechanismem a principy, které jsou buď přítomné (i když nedokonale) nebo absentující (i když nedokonale)*“¹³. Základem dichotomického

¹¹ Tamtéž, str. 451

¹² citováno z Collier, Adcock, 1999, str. 546

¹³ Collier, Adcock, 1999, str. 548

přístupu je potom vytvoření „zcela kompletních a vzájemně exkluzivních kategorií“¹⁴.

I přes tento přístup Sartori zcela nevyklučuje použití graduálního přístupu, avšak až po primární aplikaci dichotomického. Jeho postup má dva kroky. Nejdříve je režim zařazen do kategorie demokracie, nedemokracie a až následně je možné po přidání dalších kritérií mluvit o více, méně demokratické povaze režimu, avšak již režimu demokratického. Ke stejnému závěru docházejí Przeworski a kol., když ke graduálnímu přístupu poznamenávají, že „je jednou věcí tvrdit, že některé demokracie jsou více demokratické než druhé a další, že demokracie je kontinuální jev napříč všemi režimy, tedy že je možné rozlišovat stupně demokracie pro jakýkoliv režim“¹⁵.

1.2.1. Falešné dilema

Podle Colliera a Adcocka mají na studium podtypů vliv empirická distribuce případů a normativní úsudek. Při volbě studia režimů USA a Sovětského svazu, jak např. činí Sartori, se dichotomický přístup jeví jako logické vyústění teorie demokracie. Jak konstatují Collier a Adcock, v roce 1999 již studium demokratizace prokázalo značný počet případů v mezeře mezi demokracií a nedemokracií. Normativním úsudkem je myšlen záměr s jakým autor vytváří a používá kategorie. V případě O'Donnella a Schmittera¹⁶ se jednalo o studium změn režimů a přechodů k demokracii a proto bylo nutné vytvořit jasně ohraničené kategorie, kdy se režim již stává politickou demokracií a kdy je pořád ještě označován za nedemokratický. Robert Dahl se oproti tomu věnuje důležité otázce klasifikace režimů a důsledky jejich označování za demokratické, nedemokratické. Poukazuje na značnou různost režimů pod určitou hranicí polyarchie a dopady na hodnocení případných

¹⁴ Tamtéž, str. 546

¹⁵ Tamtéž, str. 550

¹⁶ O'Donnell, Schmitter, 1986

změn v rámci těchto režimů. Rozdílnou dynamiku a míru nedemokratičnosti nedokáže dichotomický přístup zachytit.

Při hledání lepšího přístupu k odlišení jednotlivých typů režimů, navrhuje Collier a Mahon Jr. již výše zmíněný postup vytváření podtypů a dále ordinální škálu v kombinaci s omezeným počtem jmenných kategorií. Nahrazení pouhých stupňů jasnými pojmy pak kategorie více vypovídají o svém charakteru.

Stejně jako Collier a Adcock, nevidí ani Gerardo Munck¹⁷ problém nutnosti volit pouze mezi dichotomickým nebo graduálním přístupem. Munck problém volby mezi kvalitativním a kvantitativním přístupem, tedy mezi určením typu nebo stupně považuje za falešné dilema. Svůj závěr opírá o argument, podle něhož jsou tyto dva přístupy navzájem propojené. Jako příklad uvádí, že kvantitativní analýza vychází z kvalitativního předpokladu stejné hodnoty měřítek. Na místo soustředění se řešení problému dichotomického nebo graduálního přístupu navrhuje zaměřit pozornost na vytvoření škály rozdělené jednotlivými prahy, které budou tvořit hranice mezi jednotlivými typy režimů.

¹⁷ Munck, 2006, Munck, 2009

2. Demokracie a autoritářství

Pokud se hybridní režimy nacházejí v „šedé zóně“ mezi demokracií a autoritářstvím je dále nutné si jasně vymežit, jak jsou tyto pojmy v literatuře zabývající se tématem hybridních režimů vůbec používány. Nejedná se však o definování jasně vymezených hranic mezi demokracií a hybridními režimy na jedné straně a hybridními režimy a autoritářstvím na straně druhé. Jde o definice používaných pojmů demokracie a autoritářství.

2.1. Autoritářské režimy

V definicích autoritářských režimů u prací zabývajících se hybridními režimy můžeme vysledovat tři základní přístupy: 1) přístup navazující na Huntigtona a Geddes¹⁸; 2) přístup navazující na Linze¹⁹ ; 3) autoritářství jako reziduální kategorie, kdy autor vytváří vlastní definici autoritářského režimu na základě nesplnění podmínek pro označení za demokracii²⁰.

2.1.1. Autoritářství podle principu přístupu k moci

Samuel Huntigton rozděluje autoritářské režimy na 1) systémy jedné strany, 2) vojenské režimy a 3) personální diktatury²¹. V systémech jedné strany vytvořila strana mocenský monopol, přístup k moci byl stranou ospravedlňován ideologií a systém často dosahoval vysokého stupně institucionalizace. Vojenské režimy se vyznačují vládou armády a to často v podobě vojenské junty nebo střídání generálů na nejvyšších postech ve státě. V personálních diktaturách je *„zdrojem autority jednotlivce v nejvyšší funkci a moc je dána tím, jaký k němu mají další představitelé přístup“*²². O všech typech Huntington poznamenává, že *„ systémy jedné strany, vojenské režimy a*

¹⁸ Hadenius, Teorell 2007, Schedler 2002, Bunce, Wolchik, 2008

¹⁹ Merkel 1999, Snyder 2006, Diamond 2002, Morlino 2008, Morlino 2009

²⁰ Levitsky, Way 2010, Mainwaring a kol., 2001, Wigell, 2008, Ottaway, 1999, Zakaria, 1997

²¹ Huntington, 2008

²² Tamtéž, str. 112

*personální diktatury se od sebe příliš nelišily v tom, že potlačovaly jak soutěživost, tak i účast*²³. Odkazuje se tedy k Robertu Dahlovi a jeho konceptu politického režimu založeném na participaci a soutěži²⁴.

Na Samuela Huntingtona navázala Barbara Geddes²⁵. Geddes používá stejné kategorie jako Samuel Huntington, tedy podle principu „*kdo kontroluje přístup k politickým úřadům*“²⁶, jestli armáda, strana nebo jedinec. „*Ve vojenských režimech rozhoduje o vládnutí a uplatňování moci na politiku skupina vojáků. V systémech jedné strany je přístup k politickým úřadům a kontrola politiky pod dominancí jedné strany, i když ostatní strany mohou legálně existovat a vstupovat do voleb. Personální režim se liší od vojenského a režimu jedné strany tím, že přístup k politickým úřadům a jeho výhodám záleží čistě na úsudku leadera.*“²⁷ Geddes představuje tyto tři typy autoritářských režimů jako ideální typy a je si vědoma „hybridní“ povahy některých případů. Z tohoto důvodu představuje hybridní režimy, ale nikoli „hybridní“ v tom samém smyslu jako tento termín používají např. Diamond nebo Levitsky a Way. Geddes za hybridní režimy považuje režimy kombinující znaky jí určených tří základních typů autoritářských režimů jako např. režim personální/vojenský, jedné strany/personální, vojenský/jedné strany, nebo i kombinaci všech tří režimů dohromady²⁸.

Na typologii Barbary Geddes navazují Hadenius a Teorell²⁹, kteří místo principu přístupu a ovládnutí politické moci zvolili tři odlišné principy: 1) dědičné nástupnictví, 2) skutečná nebo potenciální hrozba použití vojenské síly a 3)

²³ Huntington, 2008, str. 113

²⁴ Dahl, 1971, citováno z Munck, 2006, str. 29

²⁵ Geddes, 1999, 2003

²⁶ Magaloni, 2007

²⁷ Geddes, 1999, str. 121

²⁸ Tamtéž, str. 133

²⁹ Hadenius, Teorell, 2007

lidové volby (popular election). Tyto principy se pak promítají do třech typů režimů: monarchie, vojenské režimy a volební režimy. Kategorie volebních režimů je ještě rozdělena na režimy jedné strany a limitované multipartijní režimy. Podle autorů se nejedná o vzájemně exkluzivní kategorie, ale poznamenávají, že kombinace prvků vojenského režimu a monarchie se v jejich výzkumu nevyskytla. Protože se tato práce nezabývá primárně autoritářskými režimy, nebudeme se více zabývat jednotlivými znaky těchto režimů.

2.1.2. Autoritářství jako limitovaný pluralismus s distinktivními mentalitami

Vedle definice Huntingtona a Geddesové je stále používaná i klasická definice Juana Linze vypracovaná na příkladu Frankova Španělska. Podle ní je známá definice autoritářských režimů následující: *autoritářské systémy jsou „politické systémy s limitovaným, neodpovědným, politickým pluralismem, bez vypracované a vedoucí ideologie, ale s distinktivními mentalitami, bez extenzivní a intenzivní politické mobilizace, až na některé fáze jejich vývoje. Vůdce nebo někdy malá skupina vykonává moc v rámci formálně špatně definovaných limitů, které jsou však celkem dobře predikovatelné“*³⁰. Linzova typologie je tak sestavena ze tří základních okruhů: 1) míra pluralismu, 2) míra mobilizace a 3) míra ideologie³¹. Představuje tedy odlišné principy typologie od principu kontroly a přístupu k politické moci, na nichž je založena definice Huntingtona a Geddes. Juan Linz následně rozděluje svoji kategorii autoritářských režimů na jednotlivé podtypy: a) byrokraticko-vojenské režimy, b) organický etatismus, c) postdemokratické mobilizační režimy, d) mobilizační režimy po získání nezávislosti, e) rasové „demokracie“, f) nedokonalý totalitarismus, g) posttotalitní režimy.

³⁰ Linz, 2000, str. 159

³¹ Snyder, 2006, str. 227

Vedle autoritářských režimů se mezi nedemokratické režimy řadí podle Juana Linze ještě režimy totalitní, tradiční a personální. Linz tak rozlišuje mezi autoritářskými režimy a sultanisticko-autoritářskými nebo také pouze sultanistickými režimy. Důvodem pro vyřazení sultanistických režimů z kategorie autoritářských režimů je podle Linze „arbitrární a nepředvídatelné použití moci a slabost limitovaného politického pluralismu“³².

2.1.3. Autoritářství jako reziduální kategorie

Steven Levitsky a Lucan Way definují „plné autoritářství“ jako „režim, kde pro legální opozici neexistují žádné realizovatelné cesty jak soutěžit o exekutivní moc“³³. Svoji kategorii plného autoritářství dále rozdělují na „uzavřené režimy“, v nichž neexistují demokratické instituce na celostátní úrovni a „hegemonické režimy“, kde formální instituce existují, ale pouze na papíře. Levitsky a Way však tyto dvě podkategorie plně autoritářského režimu nijak ve své teorii nezohledňují a používají pouze jim nadřazenou kategorii. Autoři jsou si vědomi, že jejich kategorie plného autoritářství obsahuje značné množství různých autoritářských režimů, ale z jejich pohledu existence legální a skutečné soutěže není podstatné mezi nimi rozlišovat. Ve své definici autoritářského režimu se Levitsky a Way drží čistě kritéria soutěže, voleb. Oproti tomu jejich definice demokracie a kompetitivního autoritářství jsou daleko širší.

Příkladem pojetí autoritářského systému jako reziduální kategorie, která není vymezena na základě vlastních znaků, ale jako negace, respektive nesplnění kritérií pro demokracii, je přístup Mainwaringa, Brinkse a Péreze-Liňána³⁴. Ti označují konkrétní režimy jako autoritářský na základě hrubého porušení alespoň jednoho ze čtyř kritérií: 1) vláda a legislativa je

³² Linz, 2000, str. 159

³³ Levitsky, Way, 2010b, str. 7.

³⁴ Mainwaring, Brinks a Pérez-Liñán, 2001 dále jen Mainwaring a kol., 2001

volena ve svobodných a spravedlivých volbách, 2) inkluzivní volební právo, 3) respekt k občanským právům, 4) kapacita volených zástupců skutečně vládnout. Jako příslušná vážná porušení těchto principů uvádějí Mainwaring a kol. následující prohršky. Pro naplnění podmínek hrubého porušení stačí alespoň jedno z níže zmíněn kritérií v alespoň jedné kategorii. V případě první kategorie se jedná o neexistenci voleb, značné zneužívání vládních zdrojů ve prospěch vládních kandidátů, přítomnost volebního podvodu, manipulace a otevřené represe. Hrubé porušení stanovených principů v případě druhé kategorie je vyloučení velkých skupiny dospělých občanů na základě etnickém, třídním, genderovém nebo vzdělávacím. Toto vyloučení musí být stanoveno pro zamezení nepříznivých volebních výsledků, musí být výjimečně exkluzivní pro příslušnou historickou dobu, nebo musí vyvolávat masové sociální protesty. Co se týká kategorie občanských práv, k hrubému porušení dochází za přítomnosti rozsáhlého porušování lidských práv, přítomnosti systematické cenzury a omezování svobodného sdružování politických stran. Čtvrtá kategorie je naplněna, pokud armáda jako instituce otevřeně dominuje vytváření politik, které nesouvisejí s její funkcí, nebo pokud zvolená hlava vlády je pouze loutkou a volební proces nemá skutečný vliv na vládu.

2.2. Demokracie

Přístup k definici demokracie můžeme rozdělit na dvě základní větve. Buď demokracii můžeme definovat ve vztahu k pramenům vládní autority a účelům, nebo k procedurám, kterými je vláda ustanovena³⁵. V komparativní politologii zabývající se otázkami přechodů k demokracii a nedemokratickými režimy panuje jednoznačný monopol procedurálního přístupu. V dnešní tradici teorie demokracie se tento přístup odkazuje k Josephu Schumpeterovi a jeho „jiné teorii demokracie“ založené na

³⁵ Huntington, 2008

svobodné soutěži politických stran o hlasy voličů. Tato schumpeterovská tradice se dodnes projevuje v případě „minimalistické“ definice demokracie, jež je zastávána určitou skupinou autorů³⁶. Důraz na procedury se však nemusí nutně omezovat pouze na volební proces a minimalistická definice demokracie tak byla rozšiřována na oblasti občanských a politických práv, politické participace a efektivního výkonu mandátu zvolené vlády. V následující části budou krátce představeny oba přístupy a jednotliví autoři zařazeni do těchto dvou skupin.

2.2.1. Minimalistická definice demokracie

Minimalistická definice demokracie se odkazuje k Josephu Schumpeterovi a jeho definici, kdy „demokratická metoda je takové institucionální uspořádání sloužící k přijímání politických rozhodnutí, v němž jednotlivci získávají moc rozhodovat prostřednictvím soutěživého zápolení o volební hlas lidu“³⁷. Huntingtonovu argumentaci používá také Fareed Zakaria při vymezení demokracie v souvislosti s jeho konceptem „neliberální demokracie“³⁸. Zakaria cituje jednu významnou část z Huntingtovy práce a z důvodu vysoké relevance pro naše téma bude tato rozsáhlejší citace uvedena i zde. „Otevřené, svobodné a regulérní volby jsou naproti tomu základem demokracie, neodmyslitelnou *conditio sine quo non*. Vlády, které vyšly z voleb, jistě mohou být neschopné, zkorumpované, krátkozraké a nezodpovědné; mohou být i nástrojem zájmových skupin naprosto neschopných provádět politiku, již si žádá obecné dobro. Podobné vlastnosti mohou činit tyto vlády veskrze nežádoucími, nikoliv však nedemokratickými. Demokracie je jednou z veřejných ctností, jenže nikoli ctností jedinou, a souvislost mezi demokracií a ostatními veřejnými ctnostmi a neřestmi se dá pochopit jedině tehdy, odlišíme-li demokracii

³⁶ Huntington, Zakaria, Przeworski

³⁷ Schumpeter, citováno z Huntington, 2008, str. 16

³⁸ Zakaria, 1997

*jednoznačně od ostatních charakteristik politických systémů.*³⁹ Zakaria k Huntingtonovi dodává, že *„jít za minimalistickou definici a označit zemi za demokratickou, pokud garantuje komprehensivní katalog sociálních, politických, ekonomických a náboženských práv, mění slovo demokracie v symbol hororu spíše než v deskriptivní kategorii“*⁴⁰. V rámci této schumpeterovské tradice je vystaven i koncept semi-autoritářství Mariny Ottaway, kde je za demokratický režim označována takový, jež se vyznačuje volbami jako zdrojem moci a možností alternace elit⁴¹.

V souvislosti s minimalistickou definicí demokracie je nutné zmínit největší nevýhodu tohoto přístupu, kterou Terry Lynn Karl pojmenovala jako *„past elektoralismu“*⁴². Pouhé zúžení demokracie na téma voleb předpokládá *„víru, že pouhé uspořádání voleb umožní politickým aktérům mírovou soutěž mezi elitami a přizná vítězův veřejnou legitimitu v této soutěži“*⁴³. Karl dochází k tomuto závěru studiem středoamerických republik, kde se sice konají volby, ale v autoritářských podmínkách a samotný akt voleb nemá dostatečný dopad na podobu režimu, tak aby mohl být označen za demokratický.

2.2.2. Procedurální minimum a jeho varianty

Vedle minimalistické definice demokracie zužující demokracii pouze na soupeření elit o hlasy voličů se jiná skupina autorů opírá o koncept polyarchie Roberta Dahla. I zde dochází k hledání co nejmenšího počtu atributů, které jsou nutné, aby režim splnil a bylo ho možné prohlásit za demokratický. Robert Dahl ve svém konceptu polyarchie přichází z *„procedurálním minimem“*, tedy sadou sedmi podmínek⁴⁴. 1) kontrola rozhodnutí, jež vykonává vláda, je ústavně svěřena voleným zástupcům; 2)

³⁹ Huntington, 2008, str. 19

⁴⁰ Zakaria, 1997, str. 25

⁴¹ Olcott, Ottaway, 1999

⁴² V angličtině se jedná o termín „fallacy of electoralism“.

⁴³ Karl, 1990

⁴⁴ Dahl, 1982, nebo také Schmitter, Karl, 1990

volení zástupci jsou vybírání v pravidelných a spravedlivých volbách, v nichž je nátlak komparativně výjimečný; 3) prakticky všichni dospělí disponují právem volit zástupce; 4) prakticky všichni dospělí mají právo kandidovat na volená místa ve vládě; 5) občané mají právo vyjádřit svoje názory bez nebezpečí vážného trestu; 6) občané mají právo vyhledávat alternativní zdroje informací. Tyto alternativní zdroje informací jsou chráněny zákonem; 7) občané mají právo na relativně nezávislé asociace nebo organizace, včetně nezávislých politických stran a zájmových skupin.

Procedurální definice demokracie obsahuje prvek voleb, ale přidává k němu prvek občanských a politických práv. Z konceptu polyarchie vycházejí O'Donnell a Schmitter a označují ho za „politickou demokracii“ charakteristickou *„tajným hlasováním, všeobecným hlasovacím právem, pravidelnými volbami, soutěží stran, uznání asociací a exekutivní odpovědností“*⁴⁵. Označení politická demokracie je celkem příhodné a dobře vypovídající o povaze vybraných minimálních znaků demokracie. Odděluje totiž právě rovinu politickou od roviny sociální a vnímání demokracie jako dobré vlády, které jsou kritizovány právě zastánci minimalistické verze demokracie.

Karl a Schmitter doplňují Dahlovo procedurální minimum o dvě další podmínky⁴⁶. První podmínkou je absence poručníka nebo strážce, který je vyřazen z kontroly a vlivu demokraticky zvolené vlády. Takový režim je nazýván jako „tutelární demokracie“ (tutelary democracy)⁴⁷ nebo „střežená demokracie“ (protected democracy, guarded democracy) právě díky existenci „rezervovaných sfér“ jakými jsou např. armáda, která se vymyká vlivu vlády. Druhá podmínka se týká nezávislosti a autonomie celé polity. Tím se autoři snaží vyloučit

⁴⁵ O'Donnell, Schmitter, 1986, str. 8

⁴⁶ Schmitter, Karl, 1991, str. 81

⁴⁷ Překlad pojmu „tutelary democracy“ není v českém jazyce příliš ustálen. Autor práce proto bude používat pojem „tutelární demokracie“ a nechá tak otázku nevhodnějšího českého překladu stranou.

z demokratických režimů státy s přítomností silného „neokoloniálního“ prvku, kdy na rozhodnutí třeba i demokraticky zvolených zástupců v rámci určitého teritoria má vliv externí aktér, jenž disponuje právem veta. K dalším pokusům rozšířit procedurální minimum počítají Collier a Levitsky⁴⁸ pokus O'Donnella připojit znak vertikální odpovědnosti a vyřadit tak režimy, kde došlo k velké převaze exekutivní moci nad mocí legislativní.

Pozdější definice procedurálního minima už jsou převážně pouze určitou syntézou výše řečeného. Levitsky a Way⁴⁹ považují za demokratické režimy ty, jež splňují znaky 1) svobodných, spravedlivých a kompetitivních voleb; 2) všeobecného volebního práva; 3) širokou ochranou občanských práv, 4) absencí nevolených „tutelárních“ mocí (armády, monarchie, církve), které by omezovaly volené instituce⁵⁰. Tento výčet chápání procedurálního minima je pak totožný u Mainwaringa kol⁵¹ a Morlina⁵².

Poměrně širokou syntézu zmíněných prvků demokracie představuje Wolfgang Merkel ve svém konceptu „ukotvené demokracie“ (embedded democracy)⁵³. Ukotvení Merkelova konceptu je rozděleno na interní a externí. Interní ukotvení je spojeno se vzájemnou závislostí čtyřech částečných režimů demokracie. Těmi jsou volební režim, občanská práva, politické svobody, horizontální odpovědnost a efektivní moc vládnout. Externí ukotvení odpovídá podmínkám, které jsou příhodné pro stabilizaci a ochranu demokracie. Jedná se o sféry státnosti, občanské společnosti a sociálních a ekonomických podmínek. Pět částečných režimů identifikovaných Merkelem odpovídá, i když

⁴⁸ Collier, Levitsky, 1997

⁴⁹ Jedním z posledních pokusů rozšířit procedurální minimum je snaha Levitského a Waye přidat „velikost hracího pole“ v rámci demokratické soutěže. Protože se jedná o relativně nedávný pokus, který není a ani zatím nemohl být reflektován ostatními autory, je ponechán pouze v poznámce pod čarou. Viz. Levitsky, Way, 2010a

⁵⁰ Levitsky, Way, 2010b, str. 5 - 6

⁵¹ Mainwaring a kol., 2001

⁵² Morlino, 2009

⁵³ Merkel, 2004

ne zcela přesně v jednotlivých kategoriích, čtyřem již výše zmíněným oblastem, přičemž Merkel k nim ještě přidává O'Donnellovu podmínku horizontální odpovědnosti.

Poslední variací procedurálního minima, kterou se zde budeme zabývat, je definice liberální demokracie Larryho Diamonda. Liberální demokracie je rozšířením volební demokracie, která je Diamondem definována jako „občanský ústavní systém, v němž legislativní a exekutivní úřady jsou obsazovány v pravidelných, soutěživých, více-stranických volbách za přítomnosti všeobecného hlasovacího práva“⁵⁴. Oproti volební demokracii⁵⁵ se liberální demokracie vyznačuje absencí „vyhrazených sfér“, vertikální odpovědností a extensivním poskytováním politických a občanských práv. K těmto třem prvků Diamond ještě dodává, že „svoboda a pluralismus mohou být zajištěny pouze prostřednictvím vlády práva“⁵⁶. Diamond se následně odkazuje na Juana Linze, který zdůrazňuje význam Rechtsstaatu pro demokracii. Každá liberální demokracie musí být podle Linze i ústavní demokracie. Zjednodušeně řečeny „žádný stát, žádný Rechtsstaat, žádná demokracie“⁵⁷.

Ačkoliv např. Merkel ve svém konceptu „ukotvené demokracie“ a Diamond v rámci definování liberální demokracie přebírají O'Donnellův prvek horizontální odpovědnosti, jednoznačně úspěšným znakem, který rozšířil procedurální minimum, se stala pouze podmínka vlády na efektivitu uplatňování své moci a absence nevolených „rezervovaných sfér“ Karlové a Schmittera.

⁵⁴ Diamond, 1999, str. 10

⁵⁵ Termín volební demokracie je používán Diamondem a organizací Freedom House ve stejném smyslu, avšak s jednou důležitou odlišností. Diamond odlišuje volební demokracii a liberální demokracii jako dvě různé oddělené kategorie, kdežto pro Freedom House jsou liberální demokracie také volebními demokraciemi, avšak nikoliv obráceně. Morlino, 2009

⁵⁶ Diamond, 1999, str. 11

⁵⁷ Linz, 1997, citováno z Diamond, 1999 str, 12

3. Hybridní režimy

Politická věda dokázala dodnes vytvořit a nashromáždit značné množství adjektivních demokracií a adjektivních autoritářství. Ve své práci z roku 1997 jich Collier a Levitsky⁵⁸ nashromáždili téměř 70 a to se jednalo pouze o adjektivní demokracie. Smyslem této části není představit zcela všechny typy a podtypy režimů, které se věnují našemu zkoumanému tématu, tedy prolínání se prvků demokracie a autoritářství. Takovýto rozsáhlý výzkum by postrádal smysl, protože část těchto podtypů nepřekročila daleko hranice článku, kde byl příslušný pojem poprvé použit. Navíc operacionalizace mnoha pojmů není příliš rozsáhlá. Třetí část diplomové práce se proto zabývá režimy, které adresují problém pojmenování režimů mezi demokracií a autoritářstvím, ale které se také vysloveně hlásí k diskusi o hybridních režimech a jejichž koncepty jsou zpracovávány v ostatních pracích na toto téma. Autor proto výčet zde zkoumaných a zmíněných hybridních režimů nepokládá za zcela vyčerpávající, ale dostatečně reprezentativní, aby představil současný stav diskuse a charakteristiku hybridních režimů. Jednotlivé případy hybridních režimů budou představovány podle data své publikace, čímž se nám naskytne dobrá příležitost pro postupné sledování jejich vývoje.

3.1. Potřebujeme kategorii hybridních režimů?

K základním stavebním kamenům této práce musí patřit jasně doložený argument, že nová kategorie hybridních režimů je ospravedlnitelná a využitelná. Že zde nedochází ke zbytečné proliferaci typů režimů, a že vytváření nového typu režimu není na úkor jasného analytického vymezení⁵⁹.

⁵⁸ Collier, Levitsky, 1996

⁵⁹ Collier, Adcock, 1999

Jedním z důvodů pro změnu využívané klasifikace režimů je změna v distribuci příkladů. Z tohoto hlediska je studium hybridních režimů více než obhajitelné. „Pokud může být volba dichotomie zdůvodněna na základě empirické distribuce případů, pak změna v této distribuci může vést k jiné volbě.“⁶⁰ Samuel Huntington volí v roce 1990 pro zkoumání třetí demokratizační vlny dichotomický přístup, ale připouští existenci několika málo těžko zařaditelných případů⁶¹. Oproti tomu „procento částečných demokracií mezi světovými společnostmi významně v posledních letech vzrostlo: svého minima 3,6% dosáhlo v roce 1976 a vzrostlo až ke svému maximu 26,1% v roce 2000 s velkým nárůstem po rozpadu Sovětského svazu. Třetí vlna zalidnila svět částečnými demokraciemi.“⁶² Epstein a kol. vycházejí z měření režimů Polity IV. Pokud si vezmeme na pomoc pro důkaz rozšíření hybridních režimů další globální průzkumy demokracie ve světě, docházíme k podobným závěrům. Leonardo Morlino ukazuje rozšíření hybridních režimů v dnešním světě na základě dat organizace Freedom House. Jejich kategorii zemí „částečně svobodných“ pokládá za blízkou kategorii hybridních režimů. V roce 2007 bylo podle organizace Freedom House 58 ze 193, což odpovídá 30 procentům zemí, označeno za částečně svobodné⁶³. Průzkum časopisu The Economist, na jehož základě je vypracován „Index demokracie“ pracuje přímo s kategorií hybridních režimů⁶⁴. Podle něho bylo v roce 2010 ze 167 sledovaných zemí 33 zemí (19,8%) označeno za hybridní režimy.

⁶⁰ Collier, Adcock, 1999, str. 555

⁶¹ Huntington, 2008 str. 21

⁶² Epstein a kol., 2006 str. 555. Je sice nutné dodat, že u Huntingtona a Epsteina a kol. dochází k rozdílnému významu jednotlivých pojmů. Termín demokracie a autoritářství se plně neshodují a i období třetí vlny není totožné, protože Epstein a kol. do něho zahrnují i rozpad Sovětského svazu. Avšak i přes tyto překážky má toto číslo určitou vypovídající hodnotu. Navíc se jedná o jeden z více případů, které dokazují předkládanou tezi o růstu počtu hybridních režimů.

⁶³ Za rok 2008 je toto číslo stejné. Freedom House, 2009.

⁶⁴ Oproti přístupu organizace Freedom House však dělí režimy do čtyř kategorií a měří o něco menší počet zemí. Těmito kategoriemi jsou „plné demokracie“, „defektní demokracie“ (flawed democracy), „hybridní režimy“ a „autoritářské režimy“.

Ke stejnému zjištění jako Epstein a kol. došel i Thomas Carothers. Podle něj „většina zemí třetí vlny nedosáhla relativně dobře fungující demokracie nebo nevypadá, že by u nich docházelo k jakémukoliv prohlubování nebo postupování demokratického procesu. V malém počtu případů počáteční otevření naprosto selhalo a autoritářský režim byl obnoven“. Dále poznamenává, že „většina tranzitních zemí nejsou nicméně ani diktatury, ani nesměřují k demokracii. Vstoupily do politické šedé zóny.“⁶⁵ Tento typ zemí v šedé zóně pak podle Carotherse tvoří „dnes nejvíce častý politický stav v zemích rozvojového světa a postkomunistickém světě. Není to výjimečná kategorie,...; je to stav normality pro mnoho společností“⁶⁶.

I přes odlišné sledované proměnné v indexech měřících demokracii a svobodu na světě, všechny výzkumy, stejně jako zmínění autoři se shodují, že pro popis dnešní distribuce režimů je potřeba zavést prostřední kategorii hybridních režimů⁶⁷.

3.2. K počátkům hybridních režimů

I když dnes je téma hybridních režimů v popředí diskuse o demokratizaci a teorii demokracie, režimy kombinující prvky demokracie a autoritářství neušly zkoumání autorů i dříve a nejedná se proto o zcela nové téma. Leonardo Morlino např. řadí do skupiny pojmů souvisejících s hybridními režimy Finerovy „fasádní demokracie“ a „kvazi-demokracie“ z roku 1970, aby následně odůvodnil, že tyto typy režimů do kategorie hybridních režimů nespádají. Fasádní demokracii považuje Morlino za tradiční režim a kvazi-demokracii za režim autoritářský.

⁶⁵ Carothers, 2002, str. 9

⁶⁶ Tamtéž, str. 18

⁶⁷ Rozdíly mezi jednotlivými indexy nepovažuje autor práce za tak významné, aby převážily základní fakt o existenci velké skupiny režimů mezi demokracií a autoritářstvím, pro kterou je nutné vytvořit novou kategorii.

Jak už bylo zmíněno výše, studium hybridních režimů neodmyslitelně souvisí a je propojeno se studiem demokratizačních procesů. Autoři O'Donnell a Schmitter dnes již klasické práce o změnách režimů⁶⁸ přicházejí se dvěma termíny: *dictablandas* a *democraduras*. V rámci procesu změny režimů identifikují O'Donnell a Schmitter dva důležité procesy, liberalizaci a demokratizaci. Liberalizace se týká rozšiřování a redefinování práv, kdežto demokratizace se týká práv a povinností v rámci kolektivních rozhodnutí. Zde je zahrnuta odpovědnost moci, přístup k ní a povinnost respektovat legitimitu rozhodnutí z pozice vládní autority. Představitelé autoritářského režimu mohou přikročit k procesu liberalizace, aniž by byla jejich pozice ohrožena zcela kompetitivními volbami, kde by byli přímo odpovědní občanům. V takovém případě dojde k vytvoření „*liberalizovaného autoritářství*“, neboli dictablandy, či tutelární demokracie. Pokud naopak dojde k postupu demokratizace a její zastánci budou chtít některá témata vyjmout z agendy kolektivní deliberace, mohou ponechat určitá omezení v oblasti svobod. Takový režim je O'Donnellem a Schmitterem charakterizován jako „*democradura*“, tedy „*limitovaná demokracie*“.

Se samotným termínem „*hybridních režimů*“ přišla jako první Terry Lynn Karl v souvislosti se studiem režimů Střední Ameriky⁶⁹. Tento fenomén a příslušné pojmenování však už naznačuje ve svém dřívějším článku⁷⁰, kde opakuje svoji kritiku přístupu, jenž nazývá „*elektoralismus*“.

K situaci v El Salvadoru a Guatemale Karl poznamenává, že od budoucího vývoje můžeme očekávat „*trvání na „elektoralismu*“, tedy *pravidelné pořádání voleb, zároveň však s pokračující restriktivní politikou v případě politických práv a příležitostí jejich občanů. Tento hybridní mix volebních forem*

⁶⁸ O'Donnell, Schmitter, 1986

⁶⁹ Karl, 1995

⁷⁰ Karl, 1990

a autoritářství, který je někdy přezdíván jako „elektokratická vláda“⁷¹, se pravděpodobně objeví v ostatních rozvojových zemích. Rozšiřování voleb podle zahraniční inspirace tak buď předejde demokratizaci, nebo bude přijato z důvodu kooptování silného domácího tlaku na ní.“⁷²

K totožným zjištěním ohledně režimů v Ekvádoru a Dominikánské republice dochází i Catherine M. Conaghan and Rosario Espinal⁷³. Podle autorů „*socioekonomické struktury a politické dědictví předchozího autoritářského období vytvořily hybridní „demokraticko-autoritářský“ typ režimu“⁷⁴. Hybridní režim „je charakterizován otevřenou politickou soutěží a svobodnými volbami, ale to je kombinováno s občasným porušením demokratických procedur a limitovaným závazkem k demokratickým normám mezi ekonomickými a politickými elitami...Tyto demokracie nevznikly jako politická dohoda pro vyjednávání vztahů mezi zástupci zaměstnanců a kapitálu, ale jako nástroj pro obnovení dominance ekonomických a politických elit v kontextu, kdy nižší třída nebyla vysoce mobilizována nebo nebezpečná.“ K budoucímu vývoji autoři konstatují, že z důvodu „nedostatku sociálního a politického konsensu, budou nové civilní režimy v Ekvádoru a Dominikánské republice náchylné ke krizím.“⁷⁵ Právě náchylnost ke krizím bude mít za následek návraty autoritářského rozhodování v případě výkonné moci. Jako další znak hybridních režimů jsou uvedeny oslabování legislativy a nedostatek odpovědnosti mezi vládou a stranami, legislativci a stranami, mezi stranami a masami⁷⁶.*

Politické systémy Latinské Ameriky zaujímaly vždy významné místo v rámci studia přechodů k demokracii, respektive změn režimů, nebo přehodnocování procedurálního minima. Právě na

⁷¹ V angličtině „electocratic rule“.

⁷² Karl, 1990

⁷³ Conaghan, Espinal, 1990

⁷⁴ Tamtéž, str. 555

⁷⁵ Tamtéž, str. 555

⁷⁶ Tamtéž

základě případů latinskoamerických zemí přišli Karl a Schmitter s podmínkou reálné moci vlády vykonávat svůj mandát. Hybridní režimy zde nejsou výjimkou a pokračují v této tradici. Terry Lynn Karl zviditelnila termín hybridních režimů právě na základě studia politických systémů Střední Ameriky v polovině 90. let. Karl si pokládá otázku *„jaké jsou vyhlídky pro demokracii ve Střední Americe? Navrátí se polity v regionu do čistě autoritářské vlády, konsolidují své demokratické výdobytky, nebo zůstanou zaseknuté někde uprostřed „hybridního“ terénu?“*⁷⁷ Stav, v jakém se nacházejí země Střední Ameriky kromě Kostariky, popisuje jako stav nejasné a nepředvídatelné tranzice.

Pro skupinu zkoumaných zemí Karl nepředpokládá návrat k „reakčnímu despotismu“, i když v zemích Střední Ameriky se šance na návrat k autoritářství liší země od země. Stejně tak nevidí jako pravděpodobné, že se v těchto zemích konsolidují jejich křehké demokratické struktury. *„Ve střednědobém horizontu se tak stává nejvíce pravděpodobné ustanovení hybridních režimů, které kombinují elementy autoritářství a demokracie.“*⁷⁸ Karl považuje za důležité odlišit vlastní charakter hybridních režimů a vymezit je proti autoritářství a demokracii. Hybridní režimy nejsou pouze jiným typem autoritářského režimu s poněkud pozměněnými atributy. Míra jejich participace a inkluze se již vymyká z kategorie autoritářství. Avšak protože nesplňují ani podmínky procedurální demokracie, nemůžeme je označit ani za plně demokratické. *„Zisky v oblasti voleb nebyly doposud doprovázeny ustavením kontroly nad armádou a prosazením vlády práva. Volby jsou často svobodné a spravedlivé, ale významné sektory zůstávají politicky a ekonomicky vyloučené.“*⁷⁹ Kontrola vojáků se týká otázek vlivu demokraticky zvolených

⁷⁷ Karl, 1995, str. 73

⁷⁸ Tamtéž, str. 73

⁷⁹ Tamtéž, str. 80

vlád na vnitřní věci armády, bezpečnostní politiky, vyjmutí vojáků z dosahu občanských soudů nebo postavení armády jako konečného arbitra politiky.

3.3. Delegativní demokracie⁸⁰

Nový fenomén delegativní demokracie, který popsal Guillermo O'Donnell, stále svým vymezením spadá do kategorie demokracií a to podle minimalistické verze, procedurálního minima i rozšířeného procedurálního minima⁸¹. Je proto nutné hned na počátku připomenout, že se nejedná o typ hybridního režimu. Tímto by vlastně měla delegativní demokracie být vyloučena ze zkoumání v rámci této práce, jejímž tématem jsou právě hybridní režimy. Autor si však dovolil tuto kategorii i přes výše zmíněné zařadit, samozřejmě s tímto úvodním komentářem, protože se domnívá, že značná část znaků delegativní demokracie a postřehů o jejím fungování, které nám O'Donnell předkládá, je důležitá právě pro zkoumání hybridních režimů.

S konceptem delegativní demokracie přišel O'Donnell na základě studia nových demokracií v Latinské Americe a postkomunistických zemí při komparaci jejich fungování s demokraciemi v rozvinutých kapitalistických zemích, v nichž je demokracií myšlena podle něj reprezentativní demokracie. I když nově vzniklé demokracie splňují podmínky procedurálního minima, O'Donnell si všimá, že se již nejedná o režimy v rámci tranzice, respektive se jedná o režimy, které prošly „první tranzicí“, kdy došlo ke zvolení demokratické vlády, ale režimy ještě neprošly „druhou tranzicí“, tedy od „demokraticky zvolené vlády“⁸² k *institucionalizovanému, konsolidovanému demokratickému režimu*⁸³. U těchto režimů však není jisté, zda vůbec druhou tranzicí zahájí. Právě absence jasného směřování k reprezentativní demokracii vedlo O'Donnella k vytvoření

⁸⁰ O'Donnell, 1994

⁸¹ Morlino, 2004; Collier, Levitsky, 1997

⁸² K tématu demokratické vlády a demokratického režimu viz Collier, Levitsky, 1997

⁸³ O'Donnell, 1994, str. 56

zcela nové podkategorie demokratických režimů, tedy delegativní demokracie.

To že delegativní demokracie nepokračují po opuštění autoritářské vlády dále k formě reprezentativní demokracie je výsledkem sociálních a ekonomických podmínek, jež se vyznačují stavem krize. Tento stav je dědictvím předchozích autoritářských režimů. Takovéto podmínky pak „posilují určité postupy a chápání řádného výkonu politické autority, které vedou směrem k delegativní, nikoli reprezentativní demokracii“⁸⁴. Avšak i přes přítomnost sociální a ekonomické krize a ne-institucionalizace a ne-konsolidace reprezentativní demokracie není předpovídán delegativním demokraciím krátký život, právě naopak tyto režimy mohou ve své existenci vytrvat.

V souvislosti s ne-institucionalizací delegativní demokracie, přichází O'Donnell s důležitostí studia „budování demokratických institucí“⁸⁵. Institucemi jsou myšleny „zavedené vzorce interakcí, které jsou známé, praktikované a běžně akceptované aktéry ve společnosti, kteří předpokládají pokračující interakce v rámci jejich pravidel a norem formálně nebo neformálně vtělených do těchto vzorců“⁸⁶. Instituce nemusí být vždy ztělesněny ve formě formálních organizací. Absence těchto zavedených institucí má za následek zvýšení prostoru pro klientelismus a korupci.

Samotný koncept delegativní demokracie je postaven na premise, podle níž „kdokoliv vyhraje prezidentské volby je oprávněný vládnout, jak pokládá za vhodné“⁸⁷. K jediným jeho omezením patří doba mandátu v prezidentské funkci a existující mocenské vztahy. Delegativní demokracie obsahuje značný plebiscitární prvek, kdy osoba v úřadu prezidenta se staví do role zástupce

⁸⁴ Tamtéž, str. 56

⁸⁵ Tamtéž, str. 56

⁸⁶ Tamtéž, str. 57

⁸⁷ Tamtéž, str. 59

celého národa, který je nad partikulárními zájmy jednotlivých skupin. Zde se nám objevují některé již dříve popsané nevýhody prezidentských systémů⁸⁸. Pokud rozdělíme dnešní pojem demokracie na jeho demokratickou a liberální tradici, dává delegativní demokracie větší důraz na právo většiny rozhodovat v rámci demokratického procesu, než na liberální omezení moci a vyvažování jednotlivých složek. Legislativní a soudní moci nejsou vnímány jako rovnocenné vůči moci exekutivní. *„Prezident se izoluje od většiny politických institucí a organizovaných zájmů a sám nese odpovědnost za úspěchy a prohry „jeho“ politik.“*⁸⁹ Oproti zdlouhavému procesu vytváření a implementování autoritativních rozhodnutí v reprezentativních demokraciích, je rozhodování díky silné exekutivní moci rychlejší. Avšak s tím souvisí vyšší možnost vzniku vážných chyb a omylů. *„Prezidenti v delegativních demokraciích zažívají velké rozdíly vývoje jejich popularity: jeden den jsou prohlašováni za zázračné zachránce, kdežto hned druhý den jsou proklínáni, jak jen padlí bohové mohou být“*⁹⁰.

Vychýlení mezi jednotlivými mocemi ve státě a převaha exekutivní složky se však odehrává stále v podmínkách zcela soutěživých a spravedlivých voleb a zajištění politických a občanských práv. Oproti reprezentativní demokracii dochází k oslabení horizontální odpovědnosti exekutivní moci vůči moci legislativní a soudní. Co se týká samotných občanů, *„po volbách je po voličích/delegujících očekávána role pasivního, ale povzbuzujícího publika prezidentových kroků“*⁹¹.

Slabá institucionalizace a z ní vyplývající nestálost delegativní demokracie, významná koncentrace moci u exekutivní moci, přítomnost sociálních a ekonomických problémů, nízké zapojení občanů do vytváření politik mimo akt voleb a

⁸⁸ Více o kritice fungování prezidentských systémů viz Linz, 1990

⁸⁹ O'Donnell, 1994, str. 61

⁹⁰ Tamtéž, str. 62

⁹¹ Tamtéž, str. 60

autoritářské dědictví předchozího režimu vytvářejí soubor nepříznivých podmínek pro konsolidaci a vznik reprezentativní, plné demokracie. I přes tyto problémy naplňují delegativní demokracie atributy procedurálního minima a patří tedy do kategorie demokracií nikoli hybridních režimů. Při studiu jednotlivých typů hybridních režimů však uvidíme, že výše zmíněné znaky jsou identické s mnoha charakteristikami hybridních režimů. O'Donnell v rámci svého konceptu delegativní demokracie zachycuje důležitý moment, který bude pozdějšími autory několikrát připomínán, a to nezahájení „druhé tranzice“, kdy se režim po opuštění autoritářské vlády nevydá na cestu konsolidace demokracie, podle O'Donnella reprezentativní demokracie. Tento přístup tak vzdáleně odpovídá logice hybridních režimů, i když o nich O'Donnell explicitně nepíše.

3.4. Neliberální demokracie⁹²

Neliberální demokracie Fareed Zakaria charakterizuje jako „demokraticky zvolené režimy, v kterých došlo ke znovuzvolení nebo potvrzení prostřednictvím referend, běžně ignorující ústavní omezení moci a nepřiznávající vlastním občanům základní práva a svobody“⁹³. Jako příklady neliberálních demokracií v roce 1997 Zakaria uvádí Peru, Palestinskou samosprávu, Sierra Leone, Slovensko, Pákistán, Argentinu, Bělorusko, Filipíny, Kazachstán, Rusko nebo Rumunsko. Jedná se tak o velmi rozmanitou a širokou skupinu zemí jak regionálně, tak i v měřené míře svobod a práv. Pokud se podíváme na statistiku organizace Freedom House (FH), na jejíž výzkum se Zakaria ve svém článku také odvolává, tak např. Slovensko je hodnoceno jako částečně svobodná země s politickými právy, které dosahují hodnoty 2 a občanské svobody hodnoty 4, a Bělorusko je zařazeno do skupiny nesvobodných států s hodnotami 6 u obou sledovaných oblastí.

⁹² Zakaria, 1997

⁹³ Tamtéž, str. 22

Tento široký záběr a velkou různost neliberální demokracie však Zakaria sám přiznává.

Relevance neliberální demokracie jako „*znepokojivého fenoménu mezinárodního života*“⁹⁴ je demonstrována jejím rozšiřováním mezi demokratizujícími se zeměmi. S odkazem na statistiky organizace Freedom House uvádí, že v roce 1990 bylo možné označit 22 procent demokratizujících se zemí za neliberální demokracie, kdežto v roce 1993 se jednalo o 35 procent a v roce 1997 o 50 procent zemí. Demokratizující se země jsou ty, které ve statistikách FH dosáhly při součtu politických práv a občanských svobod skóre mezi 5 - 10, přičemž v některých individuálních případech Zakaria upozorňuje, že se nedržel striktně tohoto kritéria, např. u Běloruska, kde došlo ke znovuzvolení prezidenta, který si nadále udržuje vysokou míru popularity. U této vybrané skupiny zemí pak Zakaria porovnává hodnotu politických práv a občanských svobod. Pokud země vykazuje lepší výsledek u politických práv než u občanských svobod, označuje je ji Zakaria jako neliberální demokracii.

I když koncept neliberální demokracie vychází z předpokladu „demokratizujících se“ zemí, upozorňuje autor termínu na fakt, že se nemusí jednat pouze o dočasnou nebo přechodnou fázi. „*Zdá se, že mnoho zemí se usazuje ve formě vlády, která mísí značnou míru demokracie se značnou mírou neliberalismu.*“⁹⁵ Následně tak dochází k závěru, jenž byl znám již dlouhou dobu studentům tranzitologie, že „*západní liberální demokracie se nemusí potvrdit jako konečná destinace na demokratické cestě, ale pouze jako jedna z mnoha existujících*“⁹⁶.

Jak již bylo řečeno v kapitole zabývající se definicí demokracie, Zakaria používá minimalistické definice demokracie

⁹⁴ Tamtéž, str. 22

⁹⁵ Tamtéž, str. 24

⁹⁶ Tamtéž, str. 24, K výsledkům změn režimů viz O'Donnell, Schmitter, 1986 nebo Przeworski, 1992, v češtině např. Dvořáková, Kunc, 1994

zúžené pouze na otázku svobodných a spravedlivých voleb. Liberální demokracie pak doplňuje demokracii o atributy vlády práva, oddělení mocí, ochrany základních svobod jakými jsou svoboda slova, sdružování, víry a práva na majetek. „Dnes se tyto dva proudy liberální demokracie, propojené v západním politickém uspořádání, rozdělují ve zbytku světa. Demokracie vzkvétá; ústavní liberalismus nikoliv.“⁹⁷ Za demokraticky zvolené prezidenty jsou tak považováni Boris Jeltzin v Rusku, Carlos Menem v Argentině nebo i Alexander Lukašenko v Bělorusku. I když nejsou volby v neliberálních demokraciích natolik svobodné jako na Západě, „reflektují realitu participaci lidí v politice a podporu těch, kteří byli zvoleni“⁹⁸. V této souvislosti se však již nabízí otázka, jak dobře mohou výsledky voleb reflektovat preference občanů, pokud nejsou zcela svobodné a spravedlivé?⁹⁹

Tato silná demokratická, více ve smyslu plebiscitární, legitimita má za následek vznik „silných exekutiv, slabých legislativ a slabého soudnictví a málo občanských a ekonomických svobod“¹⁰⁰. Silní prezidenti se ve výkonu svého mandátu odvolávají na demokratickou legitimitu a suverenitu lidu a snaží se získat pravomoci na úkor ostatních mocí ve státě, tedy to co Zakaria nazývá „horizontální uzurpace moci“¹⁰¹.

Oproti kombinaci demokracie za absence ústavního liberalismu je představena kategorie, kdy je sice přítomen ústavní liberalismus, ale absentuje demokracie. Tento typ režimu je označen jako „liberální autokracie“ a za jeho příklady Rakousko - Uhersko nebo Hong Kong. Co se týká vztahu demokracie a ústavního liberalismu, podle Zakarii „ústavní

⁹⁷ Zakaria, 1997, str. 23

⁹⁸ Tamtéž, str. 23

⁹⁹ K problému určení preferencí občanů v nesvobodných volbách viz Schedler, 2006.

¹⁰⁰ Zakaria, 1997, str. 28

¹⁰¹ Tamtéž, str. 30

*liberalismus vedl k demokracii, ale demokracie se nezdá, že by přinášela ústavní liberalismus*¹⁰².

Minimalistická verze demokracie tak umožňuje Zakariovi dojít k závěru, že „žijeme v éře demokracie“ a že „problémy vládnutí v 21. století budou pravděpodobně problémy v rámci demokracie“¹⁰³. Tím, že Zakarika vychází z minimalistické definice demokracie a tu vnímá ještě více jako vyjádření vůle lidu, respektive delegování své moci do rukou silné exekutivy, vytváří hodně širokou kategorii neliberální demokracie, u níž je otázkou nakolik nám pomáhá vysvětlovat dynamiku a logiku těchto velice odlišných režimů. Zde je tak na místě plně připomenout Terry Lynn Karl a její „past elektoralismu“, do které se Zakaria svým přílišným soustředěním na akt voleb dostává, přičemž za demokraticky zvolené zástupce lidu považuje i ty, kteří byli zvoleni v ne zcela svobodných a spravedlivých volbách. Samotný koncept neliberální demokracie Zakaria nepopisuje příliš do detailu a pro vytvoření vědecky přesnější kategorie by bylo nutné ho více rozpracovat. Oproti tomu si však všímá fenoménů, které jsou relevantní právě pro hybridní režimy, přítomnost voleb, i když ne zcela svobodných a spravedlivých, silná exekutivní moc, absence některých občanských a politických práv, celkově slabá tradice ústavního liberalismu, a souvislost neliberální demokracie s „demokratizujícími se“ režimy, které nemusejí nutně skončit jako liberální demokracie.

3.5. Šedá zóna¹⁰⁴

S termínem „šedá zóna“ přišel Thomas Carothers při studiu procesů demokratizací v rámci „třetí vlny“. Carothers poukazuje na nízkou úspěšnost těchto zemí v jejich vývoji směrem k demokratickým institucím, ze 100 „tranzitivních“ zemí

¹⁰² Tamtéž, str. 28

¹⁰³ Tamtéž, str. 42

¹⁰⁴ Thomas Carothers rozvíjí téma šedé zóny nejdříve ve svém článku ve Foreign Affairs z roku 1997 a následně v Journal of Democracy v roce 2002.

se to podle jeho odhadu podařilo pouhým 20. Zároveň poukazuje na nízký počet zemí, které se vrátily zpět k autoritářství. Tyto země se tak ocitly v tzv. „šedé zóně“ mezi demokracií a autoritářstvím. Jak již bylo řečeno v druhé kapitole, šedá zóna se ve třetím světě a v postkomunistických zemích stala nejvíce vyskytujícím se typem režimu.

Carothers konstatuje velkou rozdílnost zemí v šedé zóně, ale na místo představení jednotlivých podtypů se soustředí na deskripci dvou „obsáhlých politických syndromů“¹⁰⁵ v rámci ní. První z nich nazývá „slabým pluralismem“ (feckless pluralism) a druhý „politikou dominantní moci“ (dominant-power politics). Více než jasně definované podtypy se jedná o „politické modely, které se staly běžnými a poněkud zakořeněnými. I když mají některé charakteristiky společné, liší se v zásadních věcech a v podstatě jsou navzájem exkluzivní“¹⁰⁶. V případě obou syndromů se jedná o stabilní politické systémy a nikoli o nějakou fázi při změně režimu. I když stejně jako každý jiný politický systém podléhají změnám a může docházet k určitým posunům. Jako příklad je uváděna Ukrajina, která se od politiky dominantní moci v 90. letech 20. století posunula ke slabému pluralismu v období posledních let mandátu prezidenta Kučmy.

Syndrom „slabého pluralismu“ se objevuje v zemích, v nichž se konají pravidelné volby, jsou garantována politická práva a svobody, dochází k alternaci u moci a soudní moc je nezávislá. Ve vztahu k ideální demokracii však politické systémy slabého pluralismu trpí mnoha neduhy, mezi něž je počítána nízká politická participace mimo zapojení do procesu voleb, vnímání politických elit jako zkorumpovaných, neschopných a sledujících pouze vlastní zájmy, alternace elit není nazírána jako možnost změnit systém k lepšímu, politika je vnímaná

¹⁰⁵ Carothers, 2002, str. 10

¹⁰⁶ Tamtéž, str. 10

velmi negativně a lidé jsou od ní odtrženi. K dalším znakům patří slabá role státu, neschopnost vlád čelit vážným problémům ve společnosti, jakými jsou korupce, vzdělávání, sociální zabezpečení. Tento syndrom je také doprovázen slabým ekonomickým výkonem.

Slabý pluralismus je hodně rozšířený ve státech Latinské Ameriky (Nikaragua, Ekvádor, Guatemala, Panama, Honduras, Bolívie), dále v postkomunistických státech (Moldávie, Bosna a Hercegovina, Albánie a Ukrajina), v Asii (Bangladéš, Mongolsko, Thajsko) i v Subsaharské Africe (Madagaskar, Guinea-Bissau a Sierra Leone).

Druhým typem politického modelu v rámci šedé zóny je politika dominantní moci, která se vyznačuje reálným, ale omezeným politickým prostorem, politickou soutěží a většinou základních institucionálních forem demokracie. Avšak v politickém prostoru je přítomna dominantní moc určitého hnutí, strany nebo silného leadera. V systému sice existuje soutěž, ale šance na alternaci jsou malé, tedy soutěživost je nízká¹⁰⁷. „Hlavním politickým problémem politiky dominantní moci je nejasná hranice mezi státem a vládoucí stranou (nebo vládoucí politickou silou)“.¹⁰⁸ Vládní síla využívá ve svůj prospěch stát jako zdroj peněz, pracovních míst a informací prostřednictvím státních médií. Policie je zneužívána pro politické účely a soudy jsou zastrášovány.

Volby jsou sice prostředkem legitimace moci navenek vůči mezinárodnímu společenství a dovnitř vůči vlastním občanům, avšak vládní strana nemá v úmyslu tyto volby prohrát. Je pro ni tudíž nutné najít takovou míru manipulace, aby mohla navenek prezentovat volby jako svobodné, ale zároveň aby neotevřela politickou soutěž natolik, že by mohla ztratit

¹⁰⁷ K rozdílu mezi soutěží a soutěživostí viz Sartori, 2005, nebo šestá kapitola této práce věnovaná české politologii.

¹⁰⁸ Carothers, 2002, str. 12

svoje dominantní postavení. Participace občanů je omezena pouze na akt voleb, jinak jsou občané od politiky zcela odtrženi. Opozice je zcela odtržena od jakéhokoliv vytváření politiky a v očích občanů nepožívá vysoké kreditibility a není tak rovnocenným partnerem pro vládní stranu. Vedle slabé opozice čelí režim v otázkách lidských práv nebo korupce ještě nevládním organizacím a nezávislým médiím, které jsou většinou financovány od západních donorů¹⁰⁹.

Syndrom politiky dominantní moci je nejvíce přítomný v Subsaharské Africe (Tanzanie, Gabon, Keňa, Kamerun, Burkina Faso, Mauritanie, Zambie), bývalém Sovětském svazu (Arménie, Ázerbájdžán, Gruzie, Kyrgyzstán a Kazachstán), Středním východě (Egypt, Maroko, Jordánsko, Alžírsko, Jemen, Írán). Mimo tyto tři regiony se pak vyskytuje zřídka, např. v Malajsii, Kambodže v Asii nebo v Paraguaji v Latinské Americe.

3.6. Defektní demokracie¹¹⁰

Defektní demokracie je nejširší syntézou doposud představených typů hybridních režimů. Pojem defektní demokracie se úzce vztahuje k Merkelovu konceptu ukotvené demokracie a právě od jejích nedostatků jsou odvozeny jednotlivé typy defektní demokracie, která je pouze zastřešujícím pojmem pro její čtyři typy. Merkel tak soustřeďuje do jedné ucelené typologie několik již známých pojmů: exkluzivní demokracie¹¹¹, doméní demokracie nebo také tutelární demokracie, neliberální demokracie¹¹² a delegativní demokracie¹¹³.

V souvislosti s touto širokou syntézou je potřeba připomenout rozdílnosti ve vnímání definic samotného slova demokracie u

¹⁰⁹ Na téma nevládních organizací, které nejsou příliš ukotvené ve společnosti a jsou financované ze Západu např. viz Ottaway, 2003

¹¹⁰ Merkel, 2004, Merkel, 1999

¹¹¹ Remmer, 1985-86

¹¹² Zakaria, 1997

¹¹³ O'Donnell, 1994

jednotlivých pojmů. Zatímco Zakaria vychází z minimalistické definice a neliberální demokracii chápe jako klasickou podkategorií kmenového termínu demokracie, vedle níž se objevuje také liberální demokracie, O'Donnell vychází z procedurálního minima a v jeho rámci nadále chápe delegativní demokracii také jako klasickou podkategorií.

Merkelovo pojetí ukotvené demokracie je založeno na pěti částečných režimech a je do velké míry shodné s pojetím liberální demokracie např. u Zakarii, tedy kombinací demokracie a ústavního liberalismu. Jednotlivé defektní demokracie jsou pak zúžené podtypy¹¹⁴ nebo necentrální subkategorie¹¹⁵, jejichž vlastní pojmenování nám napovídá nikoli tím, čím se vyznačují nad rámec společného základu demokracie, ale naopak co z toho rámce postrádají.

Jak jsme již viděli výše, neliberální demokracie je chápána jako klasický podtyp demokracie, kdy druhým podtypem je demokracie liberální. Delegativní demokracie je potom chápána jako klasický podtyp, který splňuje kritéria procedurálního minima, avšak vykazuje určité znaky, které vedly autora k vytvoření zvláštní kategorie. V Merkelově typologii, která se vztahuje ke konceptu ukotvené demokracie, se však tyto rozdíly v definicích demokracie srovnávají, stejně jako se mění klasické kategorie v kategorie radiální.

Defektní demokracie charakterizuje Merkel jako „*demokracie, v kterých nejsou částečné režimy navzájem ukotvené, logika ústavní demokracie je tak narušená*“¹¹⁶. Režim je označen za exkluzivní demokracii tehdy, pokud je porušena podmínka všeobecného volebního práva. Zde se jedná o nedostatek v právu na participaci. V doménní demokracii¹¹⁷ je přítomen veto hráč,

¹¹⁴ Collier, Levitsky, 1997

¹¹⁵ Collier, Mahon, 1993

¹¹⁶ Merkel, 2004, str. 48

¹¹⁷ Ten fenomén byl již předchozími autory pojmenován jako opatrovnická nebo ochránářská demokracie. Viz Collier, Levitsky, 1997

který svým autonomním jednáním omezuje pravomoci demokraticky zvolené vlády. Dochází tak k porušení efektivní moci vládnout. Neliberální demokracie nenaplňuje podmínky vlády práva a zajišťování základních politických a občanských práv. Podle Merkela se jedná o nejrozšířenější typ defektní demokracie, který nenaplňuje částečný režim práva na svobodu. Posledním typem je delegativní demokracie, kde má exekutivní moc značné pravomoci a převažuje nad dvěma dalšími mocemi ve státě. Legislativa a soudní moc mají pouze omezenou kontrolu nad ní. Je tedy porušen režim brzd a protivah.

Jednotlivé podtypy je nutné chápat jako ideální typy a při studiu konkrétních případů tak lze předpokládat souběh absence více částečných režimů¹¹⁸. Pro příklad lze uvést komparaci podtypů neliberální demokracie a delegativní demokracie. Delegativní demokracii totiž můžeme vnímat jako určitý předstupeň neliberální demokracie, který se omezuje pouze na přílišnou koncentraci moci v rukou exekutivy, kdežto neliberální demokracie již jde dále a zasahuje i do politických a občanských práv, i když atribut absence horizontální odpovědnosti je zde u mnoha případů přítomen taktéž. Protože se však jedná o radiální kategorie, tak zde není nutné ani exkluzivitu mezi jednotlivými kategoriemi navzájem jakkoliv vyžadovat.

Co se týká rozšíření defektní demokracie, je tento typ režimu sledován v regionech východní Evropy, východní Asie a Latinské Ameriky. K roku 2001 tvořily defektní demokracie 72,5 procenta ze 40 nových demokracií v těchto regionech, tedy 29 případů. Z nich 22 tvořil pouze jeden podtyp neliberální demokracie. Stejně jako u ostatních případů je u defektních demokracií zdůrazňována jejich trvalost, tedy fakt, že se nejedná o přechodné fáze mezi autoritářským a demokratickým režimem.

¹¹⁸ Boogards, 2009

3.7. Semi-autoritářství¹¹⁹

Stejně jako již zmínění Carothers nebo Zakaria i Marina Ottaway upozorňuje na růst počtu režimů, které se nedají jednoduše zařadit do kategorií demokracie a autoritářství a jsou kombinací obou již dlouhodobě používaných pojmů. Tyto typy režimů se rozhodla autorka označit jako semi-autoritářské. Vedle příklonění se k nutnosti vytvořit středovou kategorii souhlasí Ottaway také s tezí, že se nejedná o režimy, které by procházely přechodem, ale o svébytný typ režimu nacházející se v šedé zóně.

K samotnému výběru pojmu semi-autoritářství Ottaway a Olcott poznamenávají, že *„se nehodlají pouštět do sémantické diskuse, ale chtějí zdůraznit to, co vidí jako definiční charakteristiku těchto režimů: existenci a stálost mechanismu, které účinně zabraňují transferu moci prostřednictvím voleb z rukou jedné skupiny do rukou nové politické elity nebo politické organizace“*¹²⁰. Později Ottaway uvádí, že se rozhodla pro termín *„semi-autoritářství pro popis těchto hybridních režimů, protože označování za použití slova demokracie není adekvátní pro zachycení jejich definičního znaku, jmenovitě, jejich úmyslné povahy“*.¹²¹ Tyto režimy jsou *„pečlivě vystavěné a uchovávané“*¹²².

Semi-autoritářské země si tak ponechávají demokratické instituce, občanům jsou garantovány určité omezené svobody, existence do určité míry svobodného tisku a možnost rozvoje pro soukromé podniky. V těchto režimech však *„neexistuje žádný prostor pro debatu o podstatě politické moci ve společnosti, kde sídlí a kdo by ji měl držet“*¹²³. Volby v těchto režimech

¹¹⁹ Ottaway, 2003, Olcott, Ottaway, 1999

¹²⁰ Olcott, Ottaway, 1999

¹²¹ Klasik přechodů k demokracii a podmínek demokracie Dankwart Rustow vidí vztah záměru vytvořit skutečný demokratický systém zcela opačně. Demokracii vnímá jako kompromis, jako nejlepší řešení akceptovatelné pro všechny strany a tedy jako vedlejší produkt boje o moc, nikoli pečlivě vystavěný systém. Viz Rustow, 1970

¹²² Ottaway, 2003, str. 7

¹²³ Olcott, Ottaway, 1999, Ottaway, 2003, str. 15

nejsou soutěživé, protože opozice nemůže ohrožit vládnoucí elitu či ji dokonce nahradit.

Olcott a Ottaway¹²⁴ a později pouze Ottaway¹²⁵ se nikde explicitně neodkazují k některému z přístupů k definicím demokracie a autoritářství. Avšak z odkazů na demokratické režimy se staví k minimalistickému přístupu, kdy pro označení režimu za demokratický musí být splněna podmínka volební soutěže a alternace vládních elit. Bohužel Olcott a Ottaway formulují tyto definiční znaky poněkud nesrozumitelně. Za charakteristický znak demokracie označují volby jako zdroj vládní moci. V případě Egypta pak píší o „jiném“ zdroji moci než jsou volby. Podle demokratické tradice jsou zdrojem moci lidé a nikoliv volby, které jsou způsobem, jakým lidé vyjadřují svoji vůli. Přesnější by proto bylo zde hovořit nikoliv o zdroji moci, ale o přístupu k moci, na jehož základě vytváří svoji typologii autoritářských režimů Geddes a Huntington.

Pro pochopení fungování semi-autoritářských režimů je navrhováno zaměřit se na čtyři témata: 1) způsob transferu moci; 2) nízká míra institucionalizace; 3) slabá spojitost mezi politickými a ekonomickými reformami a 4) povaha občanské společnosti¹²⁶.

První téma, tedy omezování transformace moci, je označováno za nejdůležitější charakteristiku semi-autoritářských režimů. „*Je to existence tohoto mechanismu, který dělá termín semi-autoritářství více vhodný než jakýkoliv termín obsahující slovo demokracie.*“¹²⁷ Marina Ottaway tak používá logiku klasických kategorií, aniž by připustila možnost, že by se mohlo jednat právě o kategorii radiální. Zde je pravděpodobně na místě připomenout povzdech Gerardo Muncka uvedený na

¹²⁴ Olcott, Ottaway, 1999

¹²⁵ Ottaway, 2003

¹²⁶ Tamtéž, str. 14

¹²⁷ Tamtéž, str. 15

začátku práce. Z pohledu slovníku předchozích autorů se jedná o neexistenci svobodných a spravedlivých voleb, kdy je dodán ještě prvek nutnosti změny vládní elity.

Druhým tématem je slabá institucionalizace, což však neznamená, že semi-autoritářské režimy nemohou přetrvat i několik desetiletí, jako např. Egypt. Slabá institucionalizace souvisí s „rozdílem mezi způsobem jak dochází ke generování a alokaci moci a způsobem jak by k tomu mělo docházet na základě formálního institucionálního rámce“¹²⁸. Kvůli své demokratické fasádě a autoritářské praxi nemůže semi-autoritářství vytvořit svoje vlastní instituce. Pokud by k tomu došlo, ztratilo by svoji demokratickou legitimitu, i když se jedná pouze o fasádu. Demokratické instituce potom nikdy nemohou fungovat tak, jak by měly, protože by došlo k ohrožení kontroly moci vládní elity. „Semi-autoritářské režimy tak neustále podkopávají své vlastní instituce, obvykle generováním a vykonáváním moci mimo jejich sféru.“¹²⁹

Jako třetí téma je určena spojitost mezi politickými a ekonomickými reformami. Otevření v politické sféře totiž v semi-autoritářských režimech nevede podle Ottaway k ekonomické reformě a ani případná ekonomická reforma nevede k demokratickému procesu. Semi-autoritářské režimy tak pod mezinárodním tlakem vykonají některé kroky k reformám, ale výsledkem je „fasádní demokracie a fasádní tržní ekonomika“¹³⁰. Ottaway zde poukazuje na propojenost politických a ekonomických elit, která je zachována i přes privatizaci určité části státního majetku. Předpokladem tohoto tématu je však pozitivní korelace, někdy až kauzalita, mezi ekonomickou liberalizací a demokratizací¹³¹.

¹²⁸ Tamtéž, str. 16

¹²⁹ Tamtéž, str. 16

¹³⁰ Tamtéž, str. 18

¹³¹ K tématu „bílého marxismu“ viz Linz, 2000, str. 37. Bílý marxismus Linz popisuje jako přesvědčení, že volný obchod, liberální ekonomické infrastruktury zajistí rozvoj liberální demokracie

Posledním tématem je povaha občanské společnosti, respektive restriktce na ní kladené. I přes určitý prostor, v němž mohou organizace občanské společnosti působit, limitují semi-autoritářské režimy činnost těchto organizací prostřednictvím zákonů o registracích nebo tlakem na témata, kterým by se měly zabývat. Některé organizace bývají často financovány ze zahraničí a tvoří pouze malé, elitní skupiny bez většího ukotvení a kontaktu se společností. Další organizace pak odrážejí sociální pluralismus ve společnosti, aniž by měly demokratický charakter.

Semi-autoritářství tvoří širokou kategorii nejrůznějších režimů s mnoha rozdílnými znaky. Na jedné straně se některé semi-autoritářské režimy blíží plnému autoritářství a některé zase plné demokracii. Ottaway proto představuje tři základní typy semi-autoritářských režimů: 1) režimy v rovnováze (regimes in equilibrium), 2) režimy v úpadku (regimes in decay), 3) režimy v dynamické změně (regimes in dynamic change).

Režimy v rovnováze jsou nejčistší formou semi-autoritářství. Rovnováha, ke které je v samotném názvu odkazováno, se týká soutěžících stran. Tyto režimy se vyznačují dlouhou dobou trvání, jako příklady jsou uvedeny Egypt nebo Indonésie za Suharta, a dokážou se vyrovnat s aktivitami opozice nebo se strukturálními změnami jako je ekonomický růst¹³². Semi-autoritářské režimy v úpadku se nacházejí v situaci stagnující nebo klesající ekonomiky a mají největší pravděpodobnost se stát plně autoritářskými režimy. Opozice je v těchto režimech slabá a i když má právo na existenci, společně s organizacemi občanské společnosti a nezávislými médii, dochází k častému omezování jejich činnosti a pronásledování ze strany státu. Možnost ukončení jejich činnosti je velmi reálná. Stejně jako

¹³² Zde se opět dostáváme k otázce vlivu ekonomického růstu na změnu režimu. Ottaway zde evidentně předpokládá, že ekonomický růst může vést k destabilizaci nedemokratického režimu.

sektor občanské společnosti i privátní sektor je velmi slabý, v systému je silně přítomná korupce a politický pluralismus je velmi křehký. Zástupci tohoto typu jsou Ázerbájdžán nebo Kazachstán. U poslední kategorii režimů v dynamické změně existuje největší pravděpodobnost, že dojde k pozitivní politické změně a k demokratizaci. V čele těchto zemí stojí vládní elita, která má za cíl ekonomický růst, volný obchod a plnou integraci v mezinárodním prostředí. Reformistická vláda navíc čelí silné opozici a autonomní občanské společnosti. Za klíčový moment je pak označen rychlý ekonomický růst. Příklady semi-autoritářských režimů v dynamickém rozvoji jsou Chorvatsko, Taiwan a Senegal.

Termín semi-autoritářství Mariny Ottaway je velice širokou kategorií, což dokazuje výběr případů, Venezuela¹³³, Egypt, Ázerbájdžán, Senegal, Chorvatsko a další. Semi-autoritářství je navíc definováno velice vágně a bez jasného propojení na jakékoli teorie demokracie nebo autoritářství. Ottaway navíc v definici těchto režimů překračuje hranici politické sféry a používá i sociální a ekonomické výsledky režimu jako významné pro jejich definici. V této souvislosti chápe ekonomický růst jako faktor podporující demokratizaci. Přínos semi-autoritářství tak spočívá více v pojmenování problému hybridních režimů, než vytvořením přesné kategorie pro jeho uchopení.

3.8. Semi-demokracie¹³⁴

Koncept semi-demokracie Maingwaringa, Brinkse a Péreze-Liñána¹³⁵ je vedle defektní demokracie nejrozsáhlejším rozpracováním hybridních režimů. Její autoři se rozhodli opustit dichotomii demokracie autoritářství a nahradit ji

¹³³ V případě Venezuely Ottaway poznamenává, že „vzrůstá pravděpodobnost, že příští transfer moci v zemi nebude uskutečněn prostřednictvím voleb, ale neústavních prostředků“. Ottaway, 2003, str. 25. Tím se Ottaway řadí k autorům, kteří předpokládají již brzký konec demokratického režimu ve Venezuele, který se však stále ještě nedostavil.

¹³⁴ Mainwaring a kol., 2001

¹³⁵ Nadále jen Mainwaring a kol.

trichotomií, protože „mnoho režimů spadá do prostřední semi-demokratické zóny. Ordinální, trichotomní klasifikace - demokracie, semi-demokracie a nedemokracie či autoritářství - lépe zachycují významnou různost režimů“¹³⁶. Dichotomický přístup totiž podle Mainwaringa a kol. „ignoruje realitu mnoha režimů v současném světě, obzvláště mimo západní industrializované země“¹³⁷.

V případě Mainwaringa a kol. jsou kategorie semi-demokracie a autoritářství reziduálními kategoriemi, protože nedisponují vlastními atributy, ale jejich charakter je odvozen od míry odchýlení od demokracie. Ta je charakterizovaná rozšířeným procedurálním minimem svobodných a spravedlivých voleb, všeobecného volebního práva, ochranou občanských a politických práv a účinnou kontrolou moci ze strany volených zástupců. Ve všech čtyřech okruzích představují autoři jasně definované „hrubé“ a „částečné porušení“ demokratických standardů a podle přítomnosti těchto porušení zařazují příslušné režimy do kategorií autoritářství a semi-demokracie. Pro zařazení do těchto kategorií postačí vždy alespoň jedno porušení, do kategorie semi-demokracie porušení částečné, do kategorie autoritářství porušení hrubé.

K částečnému porušení standardu svobodných a spravedlivých voleb dochází když: a) vláda nedokáže získat velké většiny v parlamentu a výsledek voleb je stále nejistý, avšak opozice si systematicky stěžuje na manipulaci voleb nebo na zastrasování; b) armáda vetuje nepřijatelné avšak důležité prezidentské kandidáty, podvod ovlivní, ale ne zcela změní výsledky voleb, nebo pokud jsou volby konány za významně nerovných podmínek. K částečnému porušení demokratické podmínky volebního práva dochází, pokud je některá ze sociálních skupin vyloučena, aniž by to však významněji

¹³⁶ Mainwaring a kol., 2001, str. 38

¹³⁷ Tamtéž, str. 51

ovlivnilo výsledek voleb. Při hodnocení režimů v minulosti přizpůsobují toto kritérium míře vyloučení v příslušné době obvyklé, protože „*toto kritérium pro demokracii se časem změnilo*“¹³⁸.

Za částečné porušení podmínky občanských a politických práv je označen stav kdy: a) dochází k porušování lidských práv, nejedná se však o velkou míru porušování, která však přesto ovlivňuje možnost opozice působit v některých geografických oblastech nebo oslovování sociálních skupin, nebo b) existuje občasná cenzura médií nebo pravidelný zákaz jednoho z hlavních kandidátů nebo strany. Poslední podmínka efektivní kontroly moci ze strany vlády je částečně porušena tehdy, pokud armáda je schopna vetovat důležité politiky v oblastech, které se netýkají bezpečnostních sil.

Tuto klasifikaci autoři aplikují na země Latinské Ameriky v období let 1945 - 1999. Za semi-demokratické jsou považovány: Argentina (1946-50, 1958-61, 1963-65, 1975), Bolívie (1956-63), Kolumbie (1945-48, 1958-73, 1990-99), Kostarika (1945-48), Dominikánská republika (1966-73, 1994-95), Ekvádor (1961-62, 1968-69), El Salvador (1984-91), Guatemala (1945-53, 1986-99), Honduras (1949-54, 1957-62, 1971, 1982-93), Mexiko (1988-99), Nikaragua (1984-99), Panama (1945-47, 1956-67, 1990-93), Paraguay (1989-99), Peru (1945-47, 1956-61, 1983-84, 1988-91, 1995-99) a Venezuela (1946).

Semi-demokracie tak tvoří v porovnání s ostatními typy hybridních režimů analyticky nejpokročilejší a nejpropracovanější kategorii co se týká její operacionalizace, kdy je možné na základě jasně daných podmínek rozdělit politické režimy na demokracii, semi-demokracii a autoritářství. Ačkoliv je množina zemí omezena pouze na region Latinské Ameriky, rozsah určení semi-demokracií je velmi

¹³⁸ Tamtéž, str. 47

široký. Navíc je díky vysoké míře operacionalizace možné aplikovat takto definovanou kategorii semi-demokratických režimů na jakýkoliv region nebo množinu zemí.

3.9. Adjektivní autoritářství: volební autoritářství a jeho variace¹³⁹

Juan Linz v rozsáhlém úvodu své knihy o totalitních a autoritářských režimech píše, že „pokud bych psal knihu o komparativních demokraciích, musela by obsahovat sekci o neúspěšných přechodech k demokracii, defektivních nebo pseudodemokraciích, které bych raději charakterizoval jako „volební autoritářské režimy““¹⁴⁰. S touto změnou paradigmatu souhlasí někteří autoři a v tu dobu již značně rozsáhlá skupina adjektivních demokracií je doplňována o skupinu adjektivních autoritářství. I když dochází k posunu od konceptu demokracie k autoritářství, badatelé se stále zabývají tou samou otázkou jak vyplnit a popsat a pojmenovat šedou zónu mezi úplnou demokracií a úplným autoritářstvím. Pokud se podíváme na doposud zkoumané koncepty, tak uvidíme, že se většinou odkazují právě k pojmu demokracie, ať už se jedná o klasickou nebo radiální kategorii. S adjektivním autoritářstvím souvisí několik konceptů (volební autoritářství, kompetitivní autoritářství, hegemonské volební autoritářství) a dvě typologie režimů¹⁴¹. Konceptu kompetitivního autoritářství bude věnována větší pozornost v následující kapitole a proto zde nebude popsán. Zaměříme se na koncept volebního autoritářství, jeho varianty a dvě vypracované typologie, které s ním souvisejí.

Volební autoritářství není spojeno pouze se změnou vztahování se k termínu autoritářství na místo demokracie, ale také s proměnou role voleb, zastánci minimalistické definice tolik

¹³⁹ Diamond, 2002, Schedler, 2002, Schedler, 2006

¹⁴⁰ Linz, Juan, 2000, str. 33 - 34

¹⁴¹ Diamond, 2002, Schedler, 2002, Schedler, 2006, Levitsky, Way, 2002, Levitsky, Way, 2010b.

spojovaných právě s demokracií. „Volby byly instrumentem autoritářské vlády, stejně jako prostředkem demokratického vládnutí.“¹⁴² Volby byly také již od 70. let 20. století konány již ve všech zemích na světě, protože téměř všechny státy opíraly svoji legitimitu o suverenitu lidu¹⁴³.

Definice demokracie představená Przeworskim a kol., tedy přítomnost voleb exekutivy, legislativy a stranický pluralismus by splnily také režimy, které jsou označovány za volební autoritářství¹⁴⁴. Z těchto důvodů se Andreas Schedler domnívá, že „tento typ volebních režimů (autoritářských pozn. Š.D.) nereprezentuje omezenou, neúplnou nebo zdeformovanou formu demokracie. Jedná se o příklad autoritářské vlády“¹⁴⁵. Schedler se v typologizaci svého konceptu odvolává na dichotomický přístup, když tvrdí, že „autoritářské režimy nejsou méně demokratické než demokracie, ale jasně nedemokratické“¹⁴⁶. Tento dichotomický přístup však kombinuje s nutností popsat šedou zónu¹⁴⁷ mezi liberálními demokraciemi a uzavřeným autoritářstvím, takže vlastně přistupuje k Sartoriho řešení dvou kroků. Prvním odlišuje demokratickou povahu režimu od autoritářského. Tímto kritériem je existence svobodných a spravedlivých voleb. Druhým krokem potom odlišuje volební demokracie a liberální demokracie, jakožto režimy méně a více demokratické¹⁴⁸, a kategorie volebního autoritářství a uzavřeného autoritářství¹⁴⁹, jakožto režimy méně autoritářské a více autoritářské.

V režimech volebního autoritářství se konají pravidelné volby za účasti několika stran a to jak do exekutivní, tak do legislativní moci. Na rozdíl od uzavřeného autoritářství

¹⁴² Schedler, 2002, str. 36

¹⁴³ Schedler, 2006, str. 5

¹⁴⁴ Schedler, 2006, str. 8

¹⁴⁵ Schedler, 2002, str. 36

¹⁴⁶ Tamtéž, str. 37

¹⁴⁷ Schedler píše o „mlhavé zóně“, ale termín šedá zóna je více rozšířený, již popsaný a vyjadřuje stejný jev.

¹⁴⁸ K volebním a liberálním demokraciím viz druhá kapitola v této práci.

¹⁴⁹ K problematice rozlišování v rámci reziduální kategorie „uzavřeného autoritářství“ viz Snyder, 2006

s jeho limitovaným pluralismem, dochází ve volebních autoritářstvích k plnému otevření politické společnosti za existence všeobecného hlasovacího práva. Avšak tento typ režimu systematicky porušuje principy spravedlivé a svobodné soutěže. Existuje v něm soutěž, avšak jedná se o politický systém, v němž opozice volby prohrává. I přes to nečelí opoziční strany masivní otevřené represi, což nevylučuje občasně, a to nikterak bezvýznamné, pronásledování. Místo otevřeného střetu s opozicí, jako její zákaz a věznění jejich členů, se volební autoritářské režimy uchylují k rozsáhlé manipulaci, diskriminující politice vůči opozici, např. odepírání přístupu do médií, korumpování opozice nebo i vytváření vlastních „opozičních“ stran. Všechny kroky vlády tak směřují k vyloučení jakéhokoliv úspěchu opozice a tedy vyloučení nejasného výsledku voleb. Tento velký důraz na volby „předpokládá, že volby konstituují centrální místo střetu“¹⁵⁰. Schedler staví volby do samotného středu své typologie protože „na volbách záleží i v kontextu autoritářské manipulace“¹⁵¹ a jsou to právě volby, které „určují dynamiku stability a změny v těchto režimech“¹⁵². Právě v míře otevřenosti, inkluzivity volebního práva, přítomnosti soutěže, i když nízké soutěživosti, absenci otevřené represe a garance určité sady politických a občanských práv a ve faktu, že „na volbách záleží“ se volební autoritářství odlišuje od uzavřeného. Je zřejmé, že mnoho faktorů je obtížné sledovat a správně posoudit, obzvláště v případech, které nejsou zcela jasné a blíží se hranici mezi oběma typy autoritářských režimů. To by však neměl být argument pro opuštění předložené typologie.

Pro rozlišení mezi volebním autoritářstvím a volební demokracií a tedy i mezi dvěma širšími kategoriemi demokracie a autoritářství je navrhováno použít „řetěz demokratické

¹⁵⁰ Schedler, 2006, str. 12

¹⁵¹ Tamtéž, str. 12

¹⁵² Tamtéž, str. 12

volby¹⁵³. Jedná se o „metaforický řetěz, který stejně jako reálný řetěz, drží pohromadě jen tehdy, pokud všechny jeho části tvoří jeden nepřerušovaný celek“¹⁵⁴. Řetěz je sestaven ze sedmi podmínek, z nichž každá musí být zcela naplněna, aby mohly být volby prohlášeny za demokratické a země mohla být zařazena do kategorie volební demokracie nebo liberální demokracie. I jediné porušení těchto podmínek má za následek označení voleb za nikoli méně demokratické, nebo částečně demokratické, ale za nedemokratické. Podmínky řetězu demokratické volby jsou následující: 1) zplnomocnění: volby jsou vyjádřením vůle občanů, 2) svobodná nabídka: výběr kandidátů je určen pouze občany, nikdo nemá právo tento výběr omezit nebo manipulovat, 3) svobodná poptávka: pluralita zdrojů informací a možnost občanů vytvořit si autonomní názor, 4) Inkluze: všeobecné volební právo, s jedinou možností omezení mentálně postižených nebo odsouzených, 5) tajná volba: použití tajného volebního lístku, 6) integrita: neustrannost administrativy a čestné počítání hlasů, 7) nezvratitelnost: vítězi voleb musí být odevzdána moc, jejich výsledky musí mít dopad.

Tento řetěz může být přetržen v jakékoli části. Předběžný seznam možných porušení řetězu je následující: 1) hlavní politické úřady jsou mimo dosah demokraticky zvolených zástupců. I když je veřejnosti dovoleno volit si své zástupce, ti nemají kontrolu nad vytvářením zásadních politických rozhodnutí. Dochází tedy ke vzniku rezervovaných domén; 2) bývalá autoritářská vláda se může stát vítězem voleb. Tento výsledek může být dosažen záměrným štěpením opozičních skupin v novém a nekonsolidovaném stranickém systému, formou vyloučení opozice jaké jsou např. vraždy členů opozice, zákazy stran, omezení volební soutěže zákazem nezávislých kandidátů nebo regionálních stran; 3) podmínka svobodné poptávky je

¹⁵³ Schedler, 2002. str. 39 - 46

¹⁵⁴ Tamtéž, str. 40

porušena v případě omezování kampaně opozičních stran v podobě zákazů předvolebních shromáždění, omezení přístupu do médií, limitování financování kampaní, zastrahování médií; 4) formální vyloučení určitých skupin obyvatel je velmi problematické i pro volební autoritářské režimy, proto se uchylují k formám „neformálního zbavování hlasovacího práva“ pomocí metod registrace, požadavků na identifikaci nebo volebních procedur, které jsou v praxi diskriminující; 5) za svobodnou volbu je možné považovat pouze takovou, která je prosta veškerého tlaku. Formy násilí nebo i skrytého zastrahování mohou ovlivnit volby. Do vlivů na rozhodování voličů je zahrnuta i klientelistická kontrola chudých vrstev; 6) volební podvod může mít mnoho podob. Jedná se o manipulaci s registrací voličů, falšování identifikačních karet, pálení volebních lístků; 7) poslední podmínka je porušena, pokud dojde k podřízení úřadů demokraticky zvolených zástupců pod moc tutelárních mocí nebo pokud dojde k přímému odstranění zvolených zástupců z jejich úřadu.

Zařazení jednotlivých zemí rozvojového světa v roce 2001 do čtyř kategorií vypadá následovně. Liberální demokracie jsou zastoupeny 36 případy, nejvíce v Latinské Americe a Karibiku (17) a východní Evropě (11). Druhou skupinu volebních demokracií tvořilo 32 států, nejvíce v Latinské Americe a Karibiku (11), Subsaharské Africe (10) a jižní a jihovýchodní Asii (8). Volební autoritářství bylo v roce 2001 nejpočetnější skupinou s celkem 58 zeměmi, nejvíce zastoupené v Subsaharské Africe (26) a severní Africe a Blízkém východě (10). Uzavřené autoritářské režimy tvořily skupinu 25 zemí, nejvíce zde byly zastoupeny země ze severní Afriky a Blízkého východu (8), Subsaharské Afriky (7) a jižní a jihovýchodní Asie (8).

Oproti Schedlerově typologii rozdělené na čtyři kategorie, liberální demokracie, volební demokracie, volební autoritářství a uzavřené autoritářství, představuje Diamond

pět kategorií, liberální demokracie, volební demokracie, kompetitivní autoritářství, hegemonické volební autoritářství, politicky uzavřené autoritářství a jednu kategorii nejednoznačných režimů. Pro zařazení režimů do jednotlivých kategorií vychází z dat organizace Freedom House, která doplňuje o další kritéria.

Oproti termínu volební autoritářství Diamond preferuje jeho, Linze a Lipseta dříve používaný termín pseudodemokracie, „*v němž existence formálně demokratických politických institucí, jakými jsou vícestranná volební soutěž, maskují (často z důvodu legitimizace) autoritářskou dominaci*“¹⁵⁵. Tyto režimy totiž „*postrádají dostatečně otevřený, svobodný a spravedlivý prostor, aby mohla být vládní strana nahrazena, pokud ztratí podporu elektorátu. Ačkoliv vítězství opozice v hybridních režimech není vyloučeno, vyžaduje to daleko větší míru mobilizace opozice, jednoty, schopností a heroismu, než které jsou normálně vyžadované pro vítězství v demokracii*“¹⁵⁶. Diamond ponechává na demokratické části typologie stejné typy režimů jako Schedler, avšak režimy, které se označují za volební autoritářské, hybridní režimy nebo pseudodemokracie dělí na kompetitivní autoritářství a hegemonní volební autoritářství. Mezi kompetitivní autoritářství a volební demokracie vkládá kategorii nejednoznačných režimů. Rozřazení zemí na světě do těchto kategorií je následující. Liberální demokracie, 73 zemí, volební demokracie, 31 zemí, nejednoznačné režimy, 17 zemí, kompetitivní autoritářství, 21 zemí, hegemonické volební autoritářství, 25 zemí, politicky uzavřené autoritářství, 25 zemí.

Zařadit do těchto kategorií např. Švédsko nebo Saudskou Arábii není příliš složité. Problematické jsou ovšem země na hranicích jednotlivých kategorií. „*Rozdíly mezi liberální a*

¹⁵⁵ Diamond, 2002, str. 24

¹⁵⁶ Tamtéž, str. 24

volební demokracií a mezi kompetitivním a hegemonickým volebním autoritářstvím, může také vyžadovat těžká a diskutabilní rozhodnutí.“¹⁵⁷ Z důvodu velké choulostivosti mezi kategorií volební demokracie a kompetitivním autoritářstvím je tak vytvořena kategorie nejednoznačných režimů. I tak však Diamond poznamenává, že rozřazení konkrétních zemí, které předkládá je „více ilustrativní než definitivní“¹⁵⁸. I když se nejedná o problém dichotomického dělení režimů, ale o problém dělení do několika ordinálně řazených kategorií, stále se zde u některých případů objevuje problém, na nějž poukazují zastánci graduálního přístupu, kteří odmítají vytváření jasně ohraničených kategorií. Stejně jako u Schedlera je základní rozdíl mezi volební demokracií a volebním autoritářstvím určen podle voleb, zda vykazují znaky voleb spravedlivých a svobodných. Pro prohlášení voleb za svobodné a spravedlivé je předkládán seznam, který přibližně odpovídá představeným kritériím „řetězu demokratické volby“¹⁵⁹. Pro rozdělení režimů na kompetitivní autoritářství a hegemonického volebního autoritářství používá Diamond statistiky organizace Freedom House doplněné o tři kritéria: procento křesel v legislativě obsazené vládní stranou, procento hlasů získaných kandidátem vládní strany a počet roků, které je vláda u moci. V režimu kompetitivního autoritářství má opozice významnější zastoupení, kdežto v hegemonických autoritářských režimech vládní strany získávají téměř všechna křesla, např. 95 procent v Singapuru, 80 procent v Egyptě v roce 2000. V případě prezidentských voleb je znakem hegemonického volebního autoritářství výsledek přes 75 procent hlasů. Co se týká počtu let ve funkcích, zmiňuje Diamond období přesahující 12 let (23 let v Angole, 35

¹⁵⁷ Tamtéž, str. 27

¹⁵⁸ Tamtéž, str. 28

¹⁵⁹ Konkrétní seznam viz Diamond, 2002, str. 29

let v Gabonu a další). V indexu Freedom House pak volební autoritářství dosahují hodnot mezi 4,0 až 6.0.¹⁶⁰

3.10. Částečná demokracie¹⁶¹

Stejný přístup jako Mainwaring a kol. volí Epstein a kol. v jejich analýze politických režimů, tedy místo dichotomického přístupu volí trichotomický. Režimy dělí podle jejich hodnocení ve výzkumu Polity IV¹⁶², který uděluje režimům hodnocení od -10 do +10. Autokracie jsou režimy dosahující hodnot -10 až 0, částečné demokracie hodnot +1 až +7 a demokracie +8 až +10. V částečných demokraciích tak existuje volený předseda vlády, ale ten může disponovat značnými a nekontrolovatelnými pravomocemi. Jeho volba navíc nemusí být výsledkem soutěživých voleb, ale politické dohody mezi vládnoucí elitou (strana, armáda), nebo výsledkem volebního podvodu. Jak již bylo uvedeno výše, v roce 2000 činil podíl částečných demokracií 26,1 procent ze všech zemí.

Ve svém výzkumu změn režimů mezi jednotlivými kategoriemi docházejí Epstein a kol. k závěru, že co se týká přežití částečných demokracií do následujícího roku, jejich nestabilita je čtyřikrát větší než u demokracií nebo autokracií. V horizontu pěti let dochází téměř u 40 procent ke změně režimu u částečných demokracií, u autokracií to je 11 procent, u demokracií 7 procent. V jejich celém výzkumu jsou potom přechody do nebo z kategorie částečné demokracie zodpovědné za 80 procent změn režimů v jejich zkoumaném období. Částečné demokracie jsou tedy daleko více nestabilní než autokracie a demokracie a jsou výrazně náchylnější k režimním změnám.

¹⁶⁰ Jedná se o průměrnou hodnotu dvou sledovaných jevů.

¹⁶¹ Epstein a kol., 2006

¹⁶² Hodnocení Polity IV je založeno na sledování třech proměnných: omezení vlády, politická soutěž a kvalita politické participace.

3.11. Smíšené režimy¹⁶³

Smíšené režimy vycházejí ze stejné logiky jako semi-autoritářství, semi-demokracie, částečná demokracie, šedá zóna, tedy jedná se o „režimy kombinující znaky diktatury¹⁶⁴ a demokracie“¹⁶⁵. Kvůli velké rozdílnosti jednotlivých smíšených režimů autorky „preferují volnějši kategorii smíšených režimů před více přesnými (ale v zásadě zavádějícími) pojmenováními jako neliberální demokracie, volební demokracie, semi-autoritářství nebo kompetitivní autoritářství“¹⁶⁶. Koncept smíšených režimů nám zde může připomenout varování Colliera a Levitskeho před snahou některých autorů přijít s dalším slavným pojmem¹⁶⁷. Pokud Bunce a Wolchik pokládají výše zmíněné kategorie za zavádějící, není problém aplikovat obecnější pojem hybridních režimů, který již existuje, popisuje zcela totožný fenomén, jímž se zabývají smíšené režimy, a prokázal již svoji životaschopnost.

Smíšené režimy většinou sdílejí přítomnost formálních institucí a autoritářských osobností, liší se v mnoha ohledech a míra svobody a politické soutěže může být v různá, a to i s ohledem na průběh času. Míra soutěže, stejně jako svoboda tisku, nezávislost soudnictví, slabost-síla legislativy se liší. Kombinace několika faktorů tak může v jeden okamžik více limitovat občanské svobody nebo některým volbám ponechávat spravedlivější průběh než jiným.

Co však sdílejí všechny smíšené režimy je jejich nestabilita. Mívají tendenci se pohybovat na škále demokracie a autoritářství a to nikoli jedním směrem, ale pohyb se často proměňuje. Slabost státu a ekonomická situace mají za následek

¹⁶³ Bunce, Wolchik, 2008

¹⁶⁴ Bunce a Wolchik volně zaměňují pojmy diktatura a autoritářství pro nedemokratické režimy. K samotným termínům viz Linz, 2000, Dvořáková, Kunc, 1994. Na základě uvedené literatury se autor práce přiklání k používání termínu autoritářství a tak bude termín diktatura zaměňován za pojem autoritářství.

¹⁶⁵ Bunce, Wolchik, 2008, str. 4

¹⁶⁶ Tamtéž, str. 4

¹⁶⁷ Collier, Levitsky, 1997

větší náchylnost k tomu stát se „zhrouceným státem“ (failed state). Tato pravděpodobnost je až sedmkrát větší než u demokracie nebo autoritářství. „Smíšené režimy jsou příznačné ve své neschopnosti dosáhnout politické rovnováhy... Kvůli jejich pohyblivosti jsou méně „režimní“ než většina režimů“.¹⁶⁸

S problémem stability souvisí otázka jasného vymezení státu a identity příslušné skupiny lidí, což jsou problémy příznačné právě pro jimi zkoumaný region. Na základě studia zemí v postkomunistické Evropě a Asii docházejí autorky k závěru, že největší překážkou na cestě k plné demokratizaci je „absence životaschopného státu a konsensu ohledně definice a geografickém umístění národa“¹⁶⁹. Bunce a Wolchik se tak odvolávají ke klasikovi zkoumání přechodů k demokracii Dankwartu Rustowovi, podle kterého jedinou nezbytně nutnou podmínkou pro vznik demokracie je právě přítomnost jednoty národa¹⁷⁰. Tento problém se však týká dále i Subsaharské Afriky. Vedle problému s hranicemi státu a identity národa mají vliv na podobu smíšených režimů ještě předchozí zkušenost s autoritářským režimem a mezinárodní faktory. Co se týká politických elit, jsou smíšené režimy výsledkem patu buď mezi slabou skupinou demokratů a slabými autoritáři, nebo naopak patu mezi silnou skupinou demokratů a silnou skupinou autoritářů¹⁷¹.

3.12. Typologie hybridních režimů podle Morlina¹⁷²

Pojem „hybridní režimy“ je používán značným množstvím autorů, aniž by byl samotný koncept hybridních režimů jasně definován, respektive lépe než jako prostor mezi demokracií a autoritářstvím. S první takovou definicí přichází Leonardo Morlino, podle něhož je nutné „přijít s přesnou definicí

¹⁶⁸ Bunce, Wolchik, 2008, str. 5

¹⁶⁹ Tamtéž, str. 6

¹⁷⁰ Dankwart, Rustow, 1970

¹⁷¹ Ke stejnému závěru dochází i McFaul. McFaul, 2002

¹⁷² Morlino, 2009, Morlino, 2008

širšího pojmu, než přikročíme dál k mapování různorodých realit uvnitř něj. Krátce řečeno, nejdříve je nutné najít „rod“, který předchází „druhy“¹⁷³.

Morlino vychází z definice demokracie jako rozšířeného procedurálního minima a definice autoritářství odkazující se k Juanu Linzovi. Při hodnocení ostatních pokusů o konceptualizaci hybridních režimů, a to nejen k samotnému pojmu, ale také k celé diskusi režimů mezi demokracií a autoritářstvím, zařazuje např. Diamondovy „volební demokracie“ do rámce hybridních režimů, kdežto Schedlerovo volební autoritářství mimo rámec hybridních režimů. Morlinova definice hybridních režimů překračuje hranice smíšených režimů¹⁷⁴ a je odlišná od definice navržené Karlovou¹⁷⁵, která „pouze odkazuje k autoritářství, jež částečně ztratilo některé své hlavní charakteristiky, podrželo si některé autoritářské a tradiční¹⁷⁶ znaky a současně nabylo některé charakteristické instituce a procedury demokracie.“¹⁷⁷

Předkládaná definice hybridních režimů je následující: „soubor institucí, které jsou trvalé, ať už stabilní nebo nestabilní, po dobu jedné dekády, byly předcházeny autoritářským nebo tradičním režimem (možná s koloniálními charakteristikami), nebo i minimální demokracií¹⁷⁸ a jsou charakterizovány rozpadem limitovaného pluralismu, formami nezávislé, autonomní participace, ale za absence alespoň jednoho ze čtyř aspektů minimální demokracie.“¹⁷⁹ Tato definice hybridních režimů v sobě obsahuje odkaz k předcházejícímu typu režimu. Podoba institucí hybridního režimu se tak již liší od předešlého

¹⁷³ Morlino, 2009, str. 276

¹⁷⁴ Bunce, Wolchik, 2008

¹⁷⁵ Karl, 1995

¹⁷⁶ Ve smyslu znaků tradičních režimů. Viz definice tradičních režimů od Linze. Linz, 2000

¹⁷⁷ Morlino, 2009, str. 280

¹⁷⁸ Minimální demokracií je myšleno rozšířené procedurální minimum.

¹⁷⁹ Morlino, 2009, str. 282

režimu, ale zároveň nedošlo ke zformování institucí charakteristických pro demokratický nebo autoritářský režim.

V hybridních režimech existuje určité místo pro opoziční skupiny, což je spojeno s alespoň částečnou garancí občanských práv. Opozičním skupinám je dovoleno participovat na politickém procesu, ale mají jen malou šanci na skutečné získání moci. Často totiž čelí straně s predominantním postavením¹⁸⁰, v níž však dochází k reálné soutěži. Formy politické participace jsou však omezeny pouze na období voleb. Represe v hybridních režimech absentuje a role armády v politice je utlumená a pokud se vyznačuje nějakým vlivem, tak pouze nepřímým. Tyto režimy se dále vyznačují nízkou mírou institucionalizace a slabým státem.

Co se týká příkladů hybridních režimů, používá Morlino data organizace Freedom House, kdy kategorie částečně svobodné odpovídá kategorii hybridních režimů. Za pomoci takto vymezené skupiny států a za přidání kritéria doby, kdy tyto státy zůstávají v této kategorii se Morlino vypořádává s problémem rozlišení mezi hybridními režimy a přechodnými fázemi mezi režimy. V samotné definici hybridních režimů je zanesena podmínka trvání souboru institucí po dobu deseti let. Pokud jsou režimy v kategorii částečně svobodné dva až deset let, jedná se o přechodné fáze¹⁸¹. Pokud země setrvá ve skupině částečně svobodných více než deset let, jedná se o hybridní režim, pokud více než patnáct let, jedná se o stabilizovaný hybridní režim. Na základě rozdělení částečně svobodných zemí na země v přechodu a hybridní režimy, je dokázáno, že typ hybridních režimů skutečně existuje, a že se nejedná pouze o

¹⁸⁰ Morlino píše o straně s hegemonicko-dominantním postavením. Z pohledu Sartoriho logiky se však jedná o predominantní stranu. Sartori, 2005

¹⁸¹ Ohraničení výzkumného vzorku zemí jsou roky 1989 až 2007. V souvislosti s výběrem časového ohraničení je potřeba zmínit několik věcí. Autor se výběrem zemí nevyrovňuje s problémem, kdy by země již v roce 1989 byla několik let v kategorii částečně svobodné. Příkladem může být Egypt, který byl v této kategorii od roku 1975 do roku 1993, tedy 18 let, a přesto je zařazen do zemí v přechodu a to s autoritářským výsledkem. Další otázkou je co se zeměmi, které jsou v příslušné kategorii pouze jeden rok a pak ji opouští, nemůže se jednat také o přechod?

země v přechodu, protože setrvávají ve skupině částečně svobodných zemí více než deset let¹⁸².

Na základě třech složek znaků hybridních režimů jsou vytvořeny tři typy hybridních režimů, kvazi-demokracie, limitované demokracie a demokracie bez státu. První skupina znaků obsahuje volební proces, politický pluralismus a participaci, svobodu vyjadřování a víry, svobodu sdružování a organizace, druhá skupina znaků obsahuje vládu práva, osobní autonomii a individuální svobody, třetí znak se týká fungování samotného státu. Absencí první složky se vyznačují limitované demokracie, absence druhé a třetí skupiny znaků je typická pro demokracie bez státu, pokud dojde k absenci všech tří složek, je taková země zařazena do kategorie kvazi-demokracie. Oproti jinými autory používané metodě, kdy vždy absence jedné identifikované skupiny znaků nebo jednoho atributu vedlo k vytvoření jedné kategorie, používá Morlino pro vytvoření výše zmíněných kategorií kvalitativní komparativní analýzu¹⁸³.

3.13. Typologie hybridních režimů založená na elektoralismu a ústavnosti¹⁸⁴

Vyrovnání s výzvami hybridních režimů je často spojeno s vytvoření nové typologie od uzavřeného autoritářství po liberální demokracii. Mikael Wigell pokračuje v této tradice a řešení problému hybridních režimů vidí v aplikaci dvou-dimenzionální typologie založené na elektoralismu a ústavnosti. Wigell obhajuje dvou-dimenzionální přístup oproti jedno-dimenzionálnímu přístupu Larryho Diamonda¹⁸⁵,

¹⁸² Je samozřejmé, že jakýkoliv stanovený počet let bude arbitrární. Avšak pokud je dostatečně odůvodněn, může sloužit jako účinný ukazatel. V tomto případě však Morlino neobjasňuje volbu deseti let. K délkám života jednotlivých režimů viz Geddes, 1999 nebo Hadenius, Teorell, 2007. Např. podle Geddes je průměrná vláda vojenských režimů 8,8 let, podle Hadeiuse a Teorella je průměrná délka dominantních limitovaných vícestranických režimů 9,97 let a nedominantních limitovaných vícestranických režimů 5,87 let. Všechny tyto režimy by tedy podle Morlina spadaly do kategorie režimů v přechodu.

¹⁸³ Morlino, 2009

¹⁸⁴ Wigell, 2008

¹⁸⁵ Diamond, 1999

dichotomickém přístupu Sartoriho a Przeworskeho¹⁸⁶ a i trichotomnímu přístupu Mainwaringa a kol¹⁸⁷, které podle něj nemohou zachytit rozdílnosti mezi jednotlivými režimy a jak mohou „být režimy různě demokratické, nebo různě autoritářské“¹⁸⁸.

Wigellův přístup je založen na rozdělení liberální demokracie na její liberální složku a demokratickou složku¹⁸⁹, kdy liberalismus zdůrazňuje limitovanou vládu, kdežto demokracie vládu lidu¹⁹⁰. Wigell používá dřívější Dahlův model demokracie založený na politické participaci a soutěži a na základě dvou os, jedna představující elektoralismus a druhá ústavnost, předkládá čtyři základní typy režimů, autokracii, volební autokracii, ústavní oligarchii a demokracii. Pro lepší operacionalizaci pojmů jsou představeny minimální volební podmínky, minimální ústavní podmínky a dále doplňující volební podmínky a doplňující ústavní podmínky, na jejichž základě dochází nejen k rozřazení režimů do čtyř výše popsaných kategorií, ale i vytvoření čtyř kategorií v rámci skupiny demokratických režimů.

Minimální volební podmínky se týkají voleb do legislativních a exekutivních orgánů. Zástupci musejí být vybíráni na základě spravedlivých, svobodných, soutěživých a inkluzivních voleb. Minimální ústavní podmínky se týkají respektování a garantování práv na svobodu vytváření organizací, svobodu projevu, právo na alternativní informace a svobodu od diskriminace. Doplňující volební podmínky jsou volební zplnomocnění, volební integrita, volební suverenita a volební nezvratitelnost. Doplňující ústavní podmínky jsou exekutivní

¹⁸⁶ Sartori, 1970, Przeworski, 2000

¹⁸⁷ Mainwaring a kol., 2001

¹⁸⁸ Wigell, 2008, str. 232

¹⁸⁹ Rozdělení liberální demokracie na tradici liberalismu a tradici demokracie jsme mohli již vidět u několika autorů. Nejvíce tento přístup zdůrazňoval Zakaria v jeho konceptu neliberální demokracie, ale odkazují se k němu třeba i O'Donnell, Merkel. Wigell však na něm staví celou typologii politických režimů, která se vyznačuje vysokou mírou operacionalizace.

¹⁹⁰ Více k tomuto tématu např. Schmitter, 1995 nebo Plattner, 1998

odpovědnost, zákonná odpovědnost, byrokratická integrita a odpovědnost lokálních vlád¹⁹¹.

Tyto podmínky určují čtyři základní typy režimů, autoritářský, nesplňující žádné z minimálních, ani doplňujících podmínek; volebně-autokratický¹⁹², splňující pouze minimální volební s možností splnění doplňujících volebních podmínek; ústavně-oligarchický, splňující minimální ústavní a s možností splnění doplňujících ústavních; a demokratický splňující minimální volební, minimální ústavní a s možností splnění doplňujících volebních a doplňujících ústavních podmínek. Každý z těchto čtyř režimů disponuje vlastním čistým typem. Pro autoritářský to je to uzavřený hegemonický, pro volebně-autokratický to je populistická autokracie, pro ústavně-oligarchický představuje čistý typ liberální oligarchie a pro demokracii liberální demokracie.

Demokratická kategorie je rozdělena podle stejného klíče, tedy podle kritérií elektoralismu a ústavnosti a opět za aplikace minimálních a doplňujících podmínek, na volební demokracii, limitovanou demokracii, liberální demokracii a ústavní demokracii. Limitovaná demokracie splňuje pouze minimální volební a ústavní podmínky, volební demokracie¹⁹³ splňuje minimální volební a ústavní podmínky a doplňující podmínku volební, ústavní demokracie¹⁹⁴ splňuje minimální volební a ústavní podmínky a doplňující podmínku ústavní a liberální demokracie splňuje všechny podmínky minimální i doplňující.

¹⁹¹ Podrobné rozepisování jednotlivých bodů není v této práci již nutné. Wigell zde jasně navazuje na tradici autorů jakými jsou Robert Dahl, Guillermo O'Donnell nebo Andreas Schedler. Ve velké části se tento seznam kryje s „řetězem demokratické volby“ vypracovaný Schedlerem. Schedler, 2002.

¹⁹² Do této kategorie řadí Wigell režimy jako hegemonické autoritářství, kompetitivní autoritářství a volební autoritářství.

¹⁹³ Do volební demokracie je zařazena delegativní demokracie.

¹⁹⁴ Do kategorie ústavní demokracie je zařazen typ tutelární demokracie.

4. Kompetitivní autoritářství

Kompetitivní autoritářství jako typ hybridního režimu se stalo jedním z nejúspěšnějších konceptů, co do jeho převzetí dalšími autory¹⁹⁵, ať už v podobě pouhého zmiňování v širší skupině hybridních režimů, nebo přímo v pracování s kompetitivním autoritářstvím jako s hlavním typem hybridního režimu. K prvním dvěma případům kompetitivního autoritářství, na nichž byl koncept vymyšlen, patřily Peru a Ukrajina v 90. letech 20. století, tedy dvě země z regionů, s nimiž se oba autoři pojmu zabývají, Steven Levitsky, Latinská Amerika, Lucan Way, východní Evropa. Od původního studia fenoménu kompetitivního autoritářství na dvou zemích ve dvou regionech, byl tento koncept aplikován na třicet pět zemí po celém světě. Ačkoliv se nezměnily hlavní charakteristiky kompetitivního autoritářství, došlo v průběhu času k jejich značnému prohloubení a přidání jednoho významného okruhu atributů.

Koncept kompetitivního autoritářství vychází z vnímání hybridních režimů, které nejsou pouze nekonsolidovanými demokraciemi nebo prodlouženými přechody k demokracii, ale režimy mezi demokracií a autoritářstvím. V prvním návrhu je kompetitivní autoritářství¹⁹⁶ ohraničeno demokracií ve smyslu procedurálního minima a plným a „měkkým“ autoritářstvím, kde dochází k absenci jakýchkoliv demokratických institucí. Vedle těchto třech kategorií připouští autoři ještě kategorii ostatních hybridních režimů. Jak již pak napovídá samotný název, tak se autoři hlásí k názoru, že v případě zúžených podtypů¹⁹⁷ by se mělo více

¹⁹⁵ Bunce, Wolchik, 2010, Diamond, 2002, Levitsky, Way, 2002, Levitsky, Way, 2010a, Levitsky, Way, 2010b, Levitsky, Way, 2005, Hadenius, Teorell, 2007, Howard, Roessler, 2006, Jayasuriya, Rodan, 2007, Korosteleva, 2004, Magaloni, 2010, Morlino, 2009, Wigell, 2008, Bunce, Wolchik, 2008, Way, 2005a, Way, 2005b, Way, 2008, Way, 2004, Wheatley, Zürcher, 2008, Krastev, 2011, Armony, Schamis, 2005

¹⁹⁶ Levitsky, Way, 2001

¹⁹⁷ Collier, Levitsky, 1997

pracovat s koncepty a pojmy vztahujícími se k autoritářství a nikoli k demokracii¹⁹⁸.

„Kompetitivní autoritářské režimy nesplňují standardy procedurálního minima pro demokracii. Ačkoliv jsou volby konány pravidelně a obecně jsou bez masivního podvodu, vláda obvykle zneužívá státní zdroje, odmítá přiměřený prostor pro opozici v médiích, obtěžuje¹⁹⁹ opoziční kandidáty a jejich podporovatele, a v některých případech manipuluje s výsledky voleb.“²⁰⁰ Odposlouchávání telefonů členům opozice, novinářům a kritikům vlády, jejich obtěžování, občasné věznění členů opozice nebo exil jsou znaky přítomné v kompetitivních autoritářských režimech, které tak nesplňují základní kritéria garance občanských svobod. Násilná represe je však v těchto režimech spíše výjimkou. Porušování demokratických procedur neprobíhá formou otevřené represe, ale skrytě za použití korupce, kooptace, nebo v rámci zákonného rámce daného státu.

Země zůstává v kategorii kompetitivního autoritářství, pokud jsou demokratické instituce, i přes jejich obcházení a překrucování pravidel, brány vážně vládou a opozicí. Opozice stále musí mít prostor pro politickou participaci a aktivitu v rámci režimu a může dokonce dosáhnout i změny vlády, právě prostřednictvím voleb, i když se jedná spíše o výjimku, než o pravidlo. V systému tak musí existovat smysluplná soutěž a nesmí se jednat pouze o fasádu demokratických institucí skrývající plný autoritářský režim. V souvislosti s existencí smysluplných demokratických institucí vytyčili Levitsky a Way čtyři „arény soutěže“: volební aréna, legislativa, soudnictví, média²⁰¹.

¹⁹⁸ Linz, 2000

¹⁹⁹ V originále se jedná o slovo „to harass“. V českém jazyce však neexistuje vhodný ekvivalent a proto bude tento překlad používán s vědomím své nedokonalosti, kdy je jím myšleno ztěžování života a zasahování do života.

²⁰⁰ Levitsky, Way, 2001, str. 9

²⁰¹ Levitsky, Way, 2002

4.1. Arény soutěže

Volební aréna je nejdůležitější ze čtyř arén soutěže, protože jak je již patrné ze samotného pojmenování tohoto typu autoritářského režimu, existence skutečné soutěže je hlavním definičním znakem, který také kompetitivní autoritářství odlišuje od plného autoritářství. V plném autoritářství mohou volby existovat *de iure*, ale nikoli jako významný prvek politického systému. Reálná soutěž je ale oproti demokratickým režimům překroucena zaujatými médii, rozsáhlým zneužitím státní moci, obtěžováním členů opozice, novinářů a aktivistů. Oproti plnému autoritářství však ve volbách absentuje masivní volební podvod. Nejistota ohledně výsledku voleb je v kompetitivních autoritářských režimech přítomna. Na jejich průběh často dohlížíjí mezinárodní pozorovatelé, což snižuje možnosti vlády manipulovat s výsledky. Právě manipulace s výsledky může být někdy důvodem pro konec vlády nebo krizi režimu jako např. v Mexiku v roce 1988, v Srbsku v roce 2000, na Ukrajině v roce 2004 nebo v Peru po volbách v roce 2000.

Legislativa nezaujímá silnou roli v tomto typu autoritářského režimu, ale opozice v ní má významné zastoupení. Vláda zdaleka nedisponuje absolutní kontrolou legislativy nebo velkými většinami. V některých případech se může parlament stát důležitou oporou opozice, jak např. ukázal případ Peru, kdy opozice použila parlament jako místo, kde konfrontovala prezidenta s fakty ohledně objevených kompromitujících pásků a vraždy. Třetí aréna soutěže, soudní moc, čelí v kompetitivních autoritářstvích tlakům ve formách úplatků, kooptace, vydírání při výkonu své práce. Ta spočívá v obraně ústavně zaručených práv a svobod, která jsou většinou v těchto režimech garantována, ale v praxi dochází k jejich porušování a obcházení. Ústavní soudy tak např. čelí snahám o protiústavní rozšiřování počtu mandátů, útokům na média nebo zneužívání zákonů. Následné útoky na soudy jsou většinou pro vládu značně nákladné doma i na mezinárodním poli.

Poslední arénou soutěže je oblast médií. Nezávislá média jsou v kompetitivních autoritářstvích legální a mohou být také značně vlivná. Hrají důležitou roli hlídacího psa a právě jejich prostřednictvím dochází k odhalování a informování o autoritářských praktikách a obcházení demokratických procedur. Stejně jako soudní moc tak čelí nebezpečí vydírání, pokusům o úplatky, obtěžování na základě legálních důvodů, restriktivnějším mediálním zákonům nebo i nebezpečí zákazů. Útoky vlády proti nezávislosti a snahy o kontrolu médií jsou opět značně nákladné a mohou vyvolat i krize v rámci samotného režimu jako např. v Chorvatsku v roce 1996 v případě Rádia 101.

Pozdější definice kompetitivního autoritářství je následující. „Kompetitivní autoritářské režimy jsou civilní režimy, v kterých existují formální demokratické instituce, a které jsou vnímány jako primární prostředek pro získání moci, ale v nichž úřadující vláda zneužívá stát, čímž získává významnou výhodu proti svým oponentům. Tyto režimy jsou kompetitivní v tom, že opoziční strany používají demokratické instituce pro opravdovou soutěž o moc, ale ta není demokratická, protože hrací pole je vážně pokřiveno ve prospěch úřadující vlády. Soutěž je tak reálná, ale nespravedlivá.“²⁰² Oproti původnímu vymezení kompetitivního autoritářství je přidán prvek občanského režimu a „hracího pole“. První znak souvisí se změnou definice demokracie, kdy autoři místo procedurálního minima začali používat pro definici demokracie rozšířené procedurální minimum s podmínkou skutečné moci vlády vládnout bez zásahu jakýchkoliv rezervovaných domén. Druhý atribut rozšiřující definici kompetitivního autoritářství souvisí s pokusem Levitskeho a Wayne o zařazení hracího pole do definice demokracie²⁰³.

²⁰² Levitsky, Way, 2010b

²⁰³ Levitsky, Way, 2010a

4.2. Nevyrovnané hrací pole

Nevyrovnané hrací pole je „pole, v kterém zneužívání státu úřadující vládou vytváří takové rozdíly v přístupu ke zdrojům, médiím nebo státním institucím, že schopnost opozičních stran organizovat se a soutěžit o státní úřady je vážně oslabena“²⁰⁴. Nevyrovnané hrací pole umožňuje autoritářské vládě značnou kontrolu výsledků voleb, i když nepřímo, aniž by se uchýlila k masivnějšímu volebnímu podvodu nebo k represivní politice proti opozici, nezávislým médiím a aktivistům. Nevyrovnanost hracího pole se může projevovat různě, ale Levitsky a Way identifikují tři hlavní oblasti: nepoměr zdrojů, nerovnost přístupu do médií a nerovný přístup k právu.

Nepoměr zdrojů se v první řadě týká velkých rozdílů mezi finančními prostředky vládnoucí strany a opozice. Kampaň vládní strany tak může přesáhnout rozpočet opozice v poměru padesát ku jedné jako v polovině 90. let 20. století na Taiwanu. Dalším případem může být Mexiko, kdy vládnoucí strana PRI utratila za volby v roce 1994 dvacetkrát více než opoziční strany PRD a PAN dohromady. Takto velké rozdíly mohou být vytvořeny zneužíváním veřejných financí, veřejných budov nebo i pracovních míst ve prospěch vládnoucí strany. Dalším důvodem takového nepoměru je propojení politických a ekonomických elit nebo hrozba diskriminace podnikatelů podporujících opozici. Udělováním licencí, výsad a povolení ze strany státních úřadů a privatizace státních podniků může vést k úzkému propojení a tak i k vytvoření společného zájmu politických a ekonomických elit. Naopak pouze samotná hrozba odepření jakýchkoliv veřejných zakázek pro ekonomické subjekty

²⁰⁴ Tamtéž, str. 57

podporující opozici může být dostatečná k tomu, aby si tyto subjekty rozmyslely její financování.

Nerovnost přístupu do médií je vytvořena buď monopolním postavením státních médií, která zvýhodňují vládní kandidáty, nebo úzkým spojením soukromých médií a vládou. V rozvojových zemích mohou být státní televize a rádio jedinými médii s celostátní působností. Nezávislá média mohou sice legálně existovat, ale jejich dosah je pouze lokální a omezen třeba na městskou populaci. Státní média tak svým zvýhodňováním vládní strany vytvářejí nerovné hrací pole. Druhou možností je situace, kdy *„soukromá média existují, ale jsou blízce spojena s vládnoucí stranou“*²⁰⁵. Toho je možné dosáhnout prostřednictvím korupce nebo i propojením na základě neoficiálních zástupců vlády, „bílých koňů“. V případě voleb v roce 2000 v Peru tak dosáhlo pokrytí obhajujícího prezidenta Fujimoriho 90 procento, kdežto mediální pokrytí opozice se blížilo nule. Nerovný přístup k právu souvisí se zásahy formálně nezávislých orgánů ve prospěch vlády v případech soudních pří. Ovlivňování a kontrola těchto „nezávislých“ orgánů je vytvářena pomocí úplatků, zastrasování a dosazování vládě blízkých lidí. Jako příklad může být uvedeno rozhodnutí ústavního soudu v Bělorusku v případě zahájeného impeachmentu v roce 1996.

4.3. Volby a občanské svobody

Pro určení kompetitivního autoritářství nakonec Levitsky a Way přicházejí s třemi okruhy podmínek: volby, občanské svobody a nerovné hrací pole, které již bylo představeno výše. Každý z těchto okruhů je podrobně operacionalizován do podoby konkrétních a dobře měřitelných kritérií, na jejichž základě může dojít k určení, zda příslušný režim splňuje podmínky pro označení za kompetitivní autoritářství.

²⁰⁵ Levitsky, Way, 2010a, str. 59

Podrobná operacionalizace pojmu je zařazena do přílohy č. 1, zde si jen stručně načrtneme dva zbývající okruhy. V režimech kompetitivního autoritářství je jen výjimkou vyloučení hlavních kandidátů opozice z procesu voleb a opoziční strany mohou vést veřejně svoji kampaň. Volby sice nejsou plně svobodné a spravedlivé, ale volební podvody, falšování výsledků, manipulace s volebními lístky a zastrašování opozice nedosahuje takové míry, kdy by volby ztrácely zcela smysl. Občanské svobody jsou v kompetitivních autoritářstvích garantovány a částečně respektovány, avšak dochází k jejich častému porušování. „*Opoziční politici, nezávislí soudci, novináři, lidsko-právní aktivisté, a ostatní kritici vlády čelí obtěžování, zatýkání a někdy i násilným útokům*“²⁰⁶. I když může docházet i k násilným útokům proti výše zmíněným skupinám, nebo k zavírání nezávislých médií, což potom příslušný režim kompetitivního autoritářství přibližuje více plnému autoritářství, častější forma útoků nemá takto otevřenou a vysoce represivní podobu. Většinou se jedná o případy selektivního použití práva, tedy případy kdy skutečně došlo k určitému porušení platných zákonů, ale tyto zákony jsou vymáhány značně selektivně a soudní procesy jsou politicky motivovány. U médií dochází k zneužívání legálních nástrojů spojených se zákony proti pomluvě. V jiných případech jsou pro pronásledování kritiků používány zákony na ochranu proti urážce na cti nebo i daňové zákony. Daňových zákonů bylo použito např. v Rusku v případě Michaila Chodorkovského.

4.4. Distinktivní logika kompetitivního autoritářství

Kompetitivní autoritářství je zařazeno do širší skupiny hybridních režimů, které jsou většinou charakterizovány absencí atributů pro demokracii i autoritářství a tvoří tak prostřední, šedou zónu mezi těmito dvěma kategoriemi. Levitsky a Way si však nevystačují v případě kompetitivních

²⁰⁶ Levitsky, Way, 2010b, str. 8

autoritářských režimů pouze s negativním vymezením a identifikují tři oblasti, které představují „*distinktivní modely politického jednání*“²⁰⁷ v těchto režimech. Jedná se neformální instituce, nástupnickou politiku a stranické jednání.

„*Jedna charakteristika kompetitivního autoritářství je stěžejnost neformálních institucí*“²⁰⁸. Větší důležitost neformálních institucí v kompetitivních autoritářstvích je důsledkem rozporu mezi demokratickými institucemi a skutečnou podobou jednání aktérů. Pokud nemohou aktéři prosadit svoji politiku v rámci formálních institucí, uchylují se mimo jejich rámec, protože jejich obejití je daleko méně náročné, než jejich změna. Tato nákladnost je způsobena prostředím po konci studené války, kdy otevřené autoritářské instituce čelí daleko většímu tlaku. Na druhou stranu se tak může autoritářská praxe schovat za demokratické instituce a pro pozorovatele je složitější ji odhalit. K neformálním institucím patří organizovaná korupce, využívání platných zákonů pro obtěžování kritiků režimu, parciální volební podvody nebo „privatizované“ násilí. Až na poslední příklad již byly předchozí neformální instituce dostatečně zmíněny. Privatizovaným násilím Levitsky a Way popisují jev, kdy vláda nemůže přímo podnikat útoky na opozici, novináře, aktivisty, ale tuto práci přenechává ne-vládním organizacím, jakými jsou polo-vojenské složky, milice, dobrovolné stráže.

Protože v režimech kompetitivního autoritářství dochází ke střídání vlád a jejich předsedů, ať se jedná o premiéry, prezidenty, tito lidé, kteří často čelí obviněním z korupce, hrozbám ze zabavení majetku nebo obviněním z porušování lidských práv, se snaží najít kompetentní a loajální nástupce. Ti je mají po dobu setrvání v úřadu ochránit před případným

²⁰⁷ Tamtéž, str. 27

²⁰⁸ Tamtéž, str. 27

vyšetřováním, uvězněním nebo exilem. Protože se nejedná o plné autoritářské režimy, o nástupci rozhodují lidé ve volbách, které musí vybraný loajální ochránce vyhrát, aby mohl plnit svoji úlohu. V kompetitivním autoritářství jsou tak volby hrou, v níž je daleko více v sázce než v běžných demokratických volbách. „Loajální nástupce nemá žádnou hodnotu, pokud nevyhraje volby.“²⁰⁹ Zásada loajality a zásada volitelnosti se však nemusí vždy protínat v jedné osobě.

V demokratických režimech je cílem politických stran maximalizace zisku hlasů. Oproti tomu politické strany v kompetitivních autoritářstvích sledují vedle maximalizace zisku hlasů ještě cíle změny režimu, jedná se tedy o „duální hru“. V případě kompetitivního autoritářství je „schopnost získat a udržet moc – alespoň částečně – závislá na schopnosti stran vyhrát hlasy a kontrolovat legislativu“. Za situace nerovného hracího pole se tak strategie politických stran nemůže omezovat pouze na maximalizaci získávání hlasů, ale na samotné pole. Tyto strategie mohou být zvažování bojkotu voleb a tímto krokem se snažit delegitimizovat samotné volby, nebo vyvolat mobilizaci občanů proti případným podvodům ze strany vlády. Mezi strategie získání moci může patřit i dočasné spojení se s vládou ve snaze získat větší zázemí a prostředky pro pozdější střet s vládou.

4.5. Použití konceptu u jiných autorů

Zásluhu na používání konceptu kompetitivního autoritářství mají především sami autoři, kteří ho postupně rozvíjeli a zároveň aplikovali, a to od původního příspěvku na konferenci v roce 2001, kde fenomén demonstrovali na dvou zemích, Peru a Ukrajina, až po popsání 35 případů tohoto autoritářského režimu a vývoj v jednotlivých zemích²¹⁰. Konceptu se však ujali i další autoři, kteří ho zapracovali do svých typologií

²⁰⁹ Tamtéž, str. 29

²¹⁰ Výběr 35 zemí byl autory zvolen z důvodu možného sledování vývoje kompetitivního autoritářství ve vybraných zemích, nejedná se tedy o počet kompetitivních autoritářství dnes.

demokratických a autoritářských režimů. Larry Diamond navrhnul typologii s kategoriemi liberální, volební demokracie, nejednoznačné režimy, kompetitivní autoritářství, hegemonické volební autoritářství a politicky uzavřené autoritářství²¹¹.

K dalším autorům patří Marc Morjé Howard a Philip G. Roessler²¹², kteří zasadili kompetitivní autoritářství do typologie kombinující Schedlerovu a Diamondovu typologii na základě Dahlem představených principů soutěže a participace. Jejich typologie je založena na rozcestníku začínajícím obecnou kategorií „režim“, tedy souborem „*pravidel a procedur, které určují, jak jsou vybírání národní, exekutivní leadeři*“²¹³. Pokud nejsou tito leadeři vybírání ve volbách, ale podle rodokmenu a rozhodnutí strany, armády, je režim označen za uzavřeně autoritářský. Druhým rozcestníkem je otázka přítomnosti kompetitivních voleb. Jejich absencí se vyznačuje hegemonické autoritářství. Pokud jsou volby kompetitivní, ale nejsou zcela svobodné a spravedlivé, je režim označen za kompetitivní autoritářství. Čtvrtým rozcestníkem je přítomnost svobodných a spravedlivých voleb, jimiž se vyznačuje volební demokracie. Pokud je volební demokracie doplněna přítomností vlády práva a politickým a občanským pluralismem jedná se o liberální demokracii. Oproti Schedlerovi rozdělují Howard a Roessler kategorii volebního autoritářství na kompetitivní a hegemonní autoritářství, jak činí Diamond. Avšak oproti Diamondovi vynechávají kategorii mezi volební demokracií a kompetitivním autoritářstvím, nejednoznačné režimy. Kategorie volební a liberální demokracie zůstává u všech tří typologií stejná.

Pro jednoznačnější označení režimů zahrnují do své typologie data organizace Freedom House (FH) a Polity IV (Polity). Liberální demokracie a volební demokracie jsou země

²¹¹ Více viz kapitola o hybridních režimech

²¹² Howard, Roessler, 2006

²¹³ Howard, Roessler, 2006, str. 366

s hodnocením nižším než 2 u FH a více než 6 u Polity²¹⁴. Pro odlišení od uzavřeného autoritářství je použita známka 7 a horší u FH a v případě Polity hodnocení -8 a nižší. Pro odlišenou dvou typů volebního autoritářství je použita hranice 70 procent získaných hlasů pro kandidáta nebo stranu a to s vyloučením tzv. „zakládajících voleb“, kde průběh tranzice má značný vliv na koncentraci hlasů, která není následně tolik běžná. Howard a Roessler tak identifikují mezi lety 1990 až 2002 50 nezakládajících voleb v kompetitivních autoritářstvích.

²¹⁴ Zde se autoři liší od Diamonda, který za liberální demokracie považuje země s hodnocením 1-2 a volební demokracie s hodnocením 2 a horší, pokud je naplněna podmínka svobodných voleb. Za volební demokracie mohou být označeny i režimy s hodnocením 4,4 jako např. Niger v roce 2001.

5. Příklady zemí: Peru a Ukrajina

Studium fenoménu, který je popisován jako hybridní režimy, se rozšířilo daleko za hranice Střední Ameriky a autoři optikou hybridních režimů sledují země ve všech regionech na světě. V současné době však již existuje rozsáhlá literatura, která aplikuje poznatky ze studia hybridních režimů na jednotlivé regiony. Příklady hybridních režimů tak dnes můžeme nalézt v jihovýchodní Asii²¹⁵, v prostoru bývalého Sovětského svazu²¹⁶, jihovýchodní Evropy - Balkánu²¹⁷, subsaharské Afriky²¹⁸, Latinské Ameriky²¹⁹ nebo napříč regiony²²⁰. Pro účely této práce byly vybrány k bližšímu studiu dvě země, Peru a Ukrajina, které stály na počátku konceptu kompetitivního autoritářství.

Koncept kompetitivního autoritářství je postaven na třech základních okruzích, v nichž dochází k porušování principu svobodných a spravedlivých voleb, občanských svobod, a kde jsou přítomny podmínky nerovného hracího pole. Dále musí kompetitivní autoritářství splňovat podmínky všeobecného volebního práva a absenci tutelární moci. Distinktivní logika kompetitivního autoritářství je spojena se stěžejností neformálních institucí, nástupnickou politikou a stranickým jednáním. Případy obou zemí budou studovány s ohledem na právě vyjmenované atributy kompetitivního autoritářství v kombinaci s jejich zařazením v dílech ostatních autorů zmíněných v této práci.

²¹⁵ Jayasuriya, Rodan, 2007, Croissant, 2004, Case, 2005

²¹⁶ Shevtsova, 2001, McMann, 2006, Bunce, McFaul, Stoner-Weiss, 2010, Way, 2006, Beichelt, 2004, Korosteleva, Way, 2004, Hale, 2005, Way, 2008, Way, 2005a, Whetley, Zürcher, 2008, Bunce, Wolchik, 2010

²¹⁷ Alexander, 2008

²¹⁸ van de Walle, 2002

²¹⁹ Levitsky, Way, 2001, Karl, 1995

²²⁰ Levitsky, Way, 2010, Brownlee, 2007

5.1. Peru

Režim kompetitivního autoritářství je v Peru spojen s osobou prezidenta Alberta Fujimoriho, konkrétně s obdobím od „autopuče“ v roce 1992 do Fujimoriho odstoupení, odvolání v roce 2000.

Nejdříve se jen stručně podívejme, jak hodnotili Peru za Fujimoriho někteří v této práci zmínění autoři a Freedom House. Freedom House hodnotí Fujimoriho režim jako částečně svobodný. Ten přerušuje dobu zařazení do skupiny svobodných zemí právě obdobím za jeho vlády a vyřazuje Peru ze seznamu volebních demokracií po celé období jeho vlády. Maingwaring a kol. zařazují Fujimoriho režim do skupiny semidemokracie do roku 1992, mezi lety 1992 až 1994 ho charakterizují jako autoritářství a mezi lety 1995 až 1999 opět jako semi-demokracii²²¹. Merkel řadí Peru do skupiny neliberálních demokracií, Morlino jako hybridní režim s tranzicí k demokracii, O'Donnell jako delegativní demokracii, Ottaway a Olcott jako semi-autoritářský režim, Diamond a Schedler jako volební autoritářství. V případě kompetitivního autoritářství byly v Peru mezi lety 1990 až 1995 splněny následující indikátory²²²: indikátory voleb: 2 a 4; indikátory občanské svobody: 1 a 3; a indikátory nerovného hracího pole: 1 a 3. Jak je zřejmé z výše zmíněného, existuje široká shoda na zařazení Peru za vlády prezidenta Fujimoriho do kategorie hybridních režimů. V této části bude jeho režim nahlížen optikou kompetitivního autoritářství a jeho znaků.

Politická elita v Peru pocházela vždy ze skupiny lidí, kteří sdíleli určité znaky, všichni byli bílí, bohatí a pocházeli z Limy. Oproti tomu se hnutí „fujimorismo“ vyznačovalo větší inkluzivitou i dalších skupin peránské společnosti. Fujimoriho režim, i díky svému silnému populistickému apelu, tak byl více

²²¹ Mainwaring a kol. končí sledované období právě rokem 1999, takže v něm nejsou zařazeny volby v roce 2000.

²²² Blíže viz příloha č. 1.

inkluzivní než předchozí demokratický. V případě tutelární moci, tedy armády, sice neexistoval jasně nadřazený vztah civilní vlády nad armádou, ale „vojenské síly byly více koaličním partnerem než institucí podřízenou prezidentovi“²²³. Armáda disponovala autonomními pravomocemi ve věcech vojenského rozpočtu, vojenských soudů a lidských práv. Dvě podmínky všeobecného hlasovacího práva a absence tutelární moci byly splněny.

Téma bezpečnosti bylo společně s ekonomikou jedním ze dvou hlavních problémů peruánské politiky. V roce 1990 si konflikt vlády s maoistickou guerillovou skupinou Světlá stezka (Sendero Luminoso) vyžádal 3 800 mrtvých. Vedle stabilizace ekonomiky z makroekonomického pohledu je Fujimorimu přičítána také zásluha za úspěšnou bezpečnostní politikou. Ta si však vyžádala přístupy mnohdy odporující standardům lidských práv. Po „autopuči“ v roce 1992 vydal Fujimori značně represivní dekrety pro boj proti guerille. Na jejich základě bylo obviněným odebráno značné množství práv na obhajobu, byli souzeni před kapucemi zahalenými soudci, nebo před vojenskými tribunály. V důsledku těchto opatření byly tisíce lidí nespravedlivě uvězněny, v poměru k obviněným dosahoval počet odsouzených až 97 procent. V červenci 1992 došlo k nucenému zmizení devíti studentů a jednoho profesora z univerzity La Cantuta v Limě, které bylo dílem vládou sponzorované ozbrojené skupiny Colina (Grupo Colina). Fujimoriho podíl byl prokázán v rámci soudu s Alberto Fujimorim v roce 2009. Fujimori se následně snažil dokázat, že jeho nová bezpečnostní legislativa stojí za zadržením vůdce skupiny Světlá stezka Abimaelem Guzmánem, i když většina pozorovatelů to přisuzovala dobré práci anti-teroristické policie²²⁴. Fujimorimu se podařilo

²²³ Levitsky, 1999

²²⁴ Cameron, 1994

snížit počet incidentů na 300 ročně, tedy na 10 procent z roku 1990, a na 150 mrtvých v roce 1998²²⁵.

Absence loajálního a zvolitelného nástupce vlastně stála na počátku konce Fujimoriho režimu. Fujimoriho politika založená na populistickém přímém apelu na voliče se vyznačovala vysokou mírou personalizace a sám Fujimori vystřídal od voleb 1990 do voleb 2000 čtyři politické projekty, které se hlásily k fujimorismu. Jednalo se o Cambio - 90 (Změna - 90), Nueva Mayoría (Nová většina), Vamos Vecino (Pojďme, sousede) a Perú 2000²²⁶. Na základě změny ústavy v roce 1993 mohl znovu kandidovat ve volbách v roce 1995, které přesvědčivě vyhrál proti bývalému generálnímu tajemníkovi OSN Javieru Pérezovi de Cuéllar. Následující rok schválil parlament „Zákon autentické interpretace“, který zaručil Fujimorimu možnost třetí kandidatury v roce 2000²²⁷. V reakci na zamítavé stanovisko ústavního soudu byli odvoláni tři soudci, přičemž následné obtěžování jedné z nich vedlo až k jejímu rozhodnutí k emigraci do Kostariky v roce 1998. Po zvolení v roce 2000 a následném skandálu s únikem videa, na němž Vladimiro Montesinos, šéf tajné policie, podplácí jednoho z legislativců, se Fujimori rozhodl k emigraci a svoji rezignaci zaslal faxem. Ta nebyla parlamentem přijata a prezident byl odvolán podle ústavy roku 1993 na základě „morální nezpůsobilosti“. Při svém pokusu znovu vstoupit do peruánské politiky a kandidovat v prezidentských volbách v roce 2005 byl Fujimori zatčen v Chile a vydán do Peru, kde byl odsouzen k několika trestům spojených s korupcí a porušování lidských práv.

Jednoznačným příkladem „duální hry“ se stalo druhé kolo prezidentských voleb v roce 2000. Již k němu byl Fujimoriho režim dotlačen vnějšími vlivy (USA, OAS) a nezávislými

²²⁵ Palmer, 2000

²²⁶ K politickým stranám v Peru v 90. letech viz Levitsky, Cameron, 2003

²²⁷ K diskusi o možnostech reelekce viz Carey, 2003

pozorovateli. Mezi prvním a druhým kolem však úřady představily nový počítačový program ke sčítání hlasů a delegace OAS ohlásila, že v tak krátkém čase nemůže nový program ověřit a potvrdit tak spravedlivost voleb. Tento krok úřadů vedl k rozhodnutí o bojkotu voleb ze strany protikandidáta Alejandra Toledo a stažení pozorovatelských misí OAS a Carterova centra. Toledo chtěl bojkotem voleb upozornit na problémy v samotném přepočítávání i nerovnost hracího pole. Druhé kolo voleb tak Fujimori vyhrál. Toledo překročil k mobilizaci občanů na den inaugurace, avšak tato aktivita neměla dlouhého trvání. I když byla legitimita voleb zpochybněna, nedošlo k destabilizaci režimu.

V Peru v 90. letech můžeme najít hned několik příkladů uvedených Levitskym a Wayem jako neformální instituce. V souvislosti s bojem proti maoistické guerille Světlá stezka byla s šéfem tajné služby Vladimiro Montesinosem propojena paramilitární skupina Colina, která má na svědomí masakr 15 lidí v Barrios Altos nebo únos a zabití devíti univerzitních studentů a jednoho profesora. Vedle značně restriktivních bezpečnostních zákonů došlo tedy v Peru i k „privatizaci násilí“. Prostřednictvím korupce získával Fujimori, respektive jeho šedá eminence Vladimiro Montesinos, opoziční legislativce nebo značný vliv v médiích. Na konci 90. let dostávalo pět hlavních televizních stanic pravidelné příjmy od tajné bezpečnostní služby (SIN). Další peníze směřovaly na konci 90. let k více než desítce tištěných novin, nebo soudcům. Fujimoriho důraz na televize byl jednoznačný z posílaných částek, které v případě televizních stanic byly až stokrát větší než u podplácených politiků²²⁸. Po legislativních volbách v roce 2000 získali podporovatelé Fujimoriho pouze 52 ze 120 křesel. Montesinos tak uplatil dalších 18 opozičních zákonodárců částkami mezi 10,000 až 20,000 USD, aby znovu

²²⁸ McMillan, Zoido, 2004

získal většinu. Vladimoro Montesinos si u každého úplatku ukládal podepsaný účet a zároveň docházelo k nahrávání těchto schůzek, což se stalo Montesinosovi osudným. Výstižně systém korupce popsal vyšetřovatel José Ugaz v prosinci 2000 po konci režimu. Podle něho *„nemůžeme mluvit o individuální korupci v minulé vládě, ale spíše o kriminálním aparátu zahrnujícím celý veřejný sektor“*²²⁹.

Ačkoliv se v případě médií Fujimori neuchýlil k otevřené represii, své kritiky dokázal umlčet na základě aplikace platných zákonů. Takovým příkladem byl zákrok proti Kanálu 2 v roce 1997, jehož spoluvlastníkem byl Baruch Ivcher. Ten odmítl politický nátlak na zrušení pořadu, který upozorňoval na propojení Montesinosa s drogovými kartely a jeho vzrůstající majetek. Ivcherovi, izraelskému imigrantovi, bylo odebráno peruánské občanství na základě „nesrovnalostí“ při jeho příchodu do Peru. Podle platných zákonů tak ztratil možnost vlastnit podíl v televizní stanici a Ivcher emigroval zpět do Izraele. Shodou okolností měl být právě Ivcher kontaktován v roce 2000 z důvodů sehnání peněz na získání videonahrávky s Montesinosovým úplatkem, ale dříve než byl kontaktován v Izraeli, byl již nalezen jiný zdroj financí.

Alberto Fujimori byl zvolen prezidentem v roce 1990 v atmosféře silné nespokojenosti a nízké důvěry v etablované strany a politické elity. Jeho ekonomické a bezpečnostní reformy částečně narazily na odpor v parlamentu²³⁰ a prezident se rostoucí konflikt s legislativní mocí²³¹ rozhodl vyřešit „autopučem“²³², který proběhl 5. května 1992. Fujimori vyhlásil pozastavení ústavy a uzavření parlamentu. Svoje rozhodnutí odůvodnil blokováním důležitých ekonomických a bezpečnostních reforem a korupcí v parlamentu. V den puče bylo několik

²²⁹ Balbi, Palmer, 2001

²³⁰ Cameron uvádí, že 78 procent jeho návrhů bylo parlamentem schváleno. Cameron, 1994

²³¹ Problémy prezidentských systémů viz Linz, 1990

²³² K podmínkám úspěšného autopuče viz Cameron, 1994

zákonodárců umístěno do domácího vězení. Bývalý prezident Alan García (1985 - 1990) se dokázal vyhnout zatčení a odešel do exilu, kde zůstal po celou dobu Fujimoriho prezidentství. S prezidentovým krokem souhlasilo přes 80 procent občanů. Mezinárodní tlak, pomoc USA, Světové banky a MMF byly pozastaveny a OAS pohrozila sankcemi, donutil Fujimoriho k vyhlášení nových voleb do ústavodárného shromáždění na podzim 1992. V těchto volbách získal prezident většinu a nová ústava byla potvrzena v roce 1993 v celostátním referendu.

„Autopučem“ dokázal Fujimori ovládnout a vyřadit legislativní moc jako rovnocenného partnera v demokratickém systému brzd a protivah. Pro získání značného vlivu na moc soudní byla použita kombinace uplácení soudců a jejich nahrazení novými soudci. V roce 1992 Fujimori nechal propustit 80 procent soudců, včetně 13 soudců ústavního soudu. Noví soudci měli pouze „dočasný“ mandát na svých pozicích, čímž byli daleko více ovlivnitelní formou hrozby jednoduššího propuštění. Zároveň dostávalo velké množství soudců, včetně soudců ústavního soudu, platby od tajné bezpečnostní služby. Výměna personálu zasáhla také Národní volební úřad, čímž mohla tato instituce zabraňovat stížnostem proti porušování pravidel během volebních kampaní. Zneužívání státu k politickým účelům se týkalo také financování volebních kampaní ze strany SIN a i zapojení armády do kampaní podporujících Fujimoriho. Toto opírání se více o stát než o politickou stranu je důsledkem Fujimoriho personalistické a populistické politiky, která rezignovala na budování jakékoliv stranické podpory.

Fujimoriho režim zkolaboval v důsledku jednoho ze svých hlavních atributů, organizované korupce. Ta byla spojena s mocným šéfem SIN Vladimírem Montesinosem a právě jeho tajemník byl zdrojem videa, na němž Montesinos předává 15 tisíc dolarů opozičnímu zákonodárci Alberto Kourimu. Čtyřicet osm hodin po zveřejnění videa byl Montesinos odvolán z funkce

a Fujimori přislíbil nové volby, v nichž již nebude kandidovat, a rozpuštění SIN. Krátce poté odjíždí Alberto Fujimori do Japonska a svoji rezignaci posílá prostřednictvím faxu²³³.

5.2. Ukrajina

Na rozdíl od Peru není ukrajinské kompetitivní autoritářství spojeno pouze s jednou osobnostní a vývoj od posledních voleb naznačuje, že by se Ukrajina mohla vrátit zpět ke kompetitivnímu autoritářství. Od nezávislosti v roce 1991 až do prezidentských voleb v roce 2004 bylo možné Ukrajinu označovat jako kompetitivní autoritářství, s tím že posledních několik let před oranžovou revolucí docházelo k jeho liberalizaci v důsledku ustupování moci prezidenta Leonida Kučmy. Události nedávné doby jako např. obvinění a vyšetřování bývalé premiérky a někdejší hlavní aktérky oranžové revoluce Julie Tymošenkové vznášejí otázky nad budoucností Ukrajiny jako demokracie.

Stejně jako Peru, byla i Ukrajina často sledovanou zemí. Diamond ji v roce 2002 označuje za nejednoznačný režim a Carothers sice Ukrajinu řadí do šedé zóny - politiky dominantní moci, ale upozorňuje na její pozvolný posun k převažujícímu syndromu slabého pluralismu. Merkel Ukrajinu označuje k roku 2001 za neliberální demokracii a Morlino hodnotí ukrajinský režim před oranžovou revolucí jako hybridní s přechodem k demokracii. V hodnocení Freedom House je zařazena v letech 1991 až 2005 jako částečně svobodný režim, následně mezi lety 2006 až 2010 za režim svobodný a v roce 2011 opět jako režim částečně svobodný, přičemž od roku 1994 je stále na seznamu volebních demokracií.

První ukrajinský prezident Leonid Kravčuk zajišťoval personální kontinuum mezi SSSR a nezávislou Ukrajinou, jakožto

²³³ Důvody pádu Fujimoriho a jeho blízký vztah k Montesinosovi viz Cameron, 2006

člen Ústředního výboru KSU. Z komunistické strany vystoupil a byl zvolen prezidentem v samý den, kdy Ukrajinci hlasovali pro nezávislost. Stejně jako Fujimori si nedokázal vybudovat vlastní stranu a opíral se o často navzájem soupeřící a proměnlivé strany oligarchů²³⁴. I přes výhodnou pozici obhajujícího prezidenta prohrál volby v roce 1994 s Leonidem Kučmou.

Pod vládou Leonida Kravčuka a Leonida Kučmy byla Ukrajina charakterizována jako částečně svobodná země, či jako kompetitivní autoritářství. To se změnilo s oranžovou revolucí v roce 2004. Avšak již zmíněný soudní proces s představitelkou opozice, která soudní stíhání za finanční nesrovnalosti během výkonu funkce premiérky líčí jako politicky motivované²³⁵, a poslední zpráva organizace Freedom House k roku 2011 naznačují možnou změnu od demokracie k hybridnímu režimu, více podobnému tomu za prezidenta Kučmy. Freedom House ve své zprávě vyjmenovává snižující se svobodu tisku, zvyšující vliv exekutivy na soudní moc, potlačování studentských aktivit, zastrahování nevládních organizací a problémy spojené s lokálními volbami.

Na rozdíl od Fujimoriho dokázal prezident Kučma najít zvolitelného a loajálního nástupce, avšak nejednalo se o nástupce v rámci strany, kterou by vybudoval. Leonid Kučma sice nečelil problému omezení reelekce, protože jemu nakloněný ústavní soud umožnil svým rozhodnutím jeho případný třetí mandát, avšak Kučmova nízká popularita zcela vylučovala jakýkoliv úspěch a tedy zajištění si beztrestnosti²³⁶. Jako svého nástupce, který by ho ochránil před případným vyšetřováním z korupce nebo z podílu na vraždě novináře Georgije Gongadzeho, byl vybrán tehdejší premiér Viktor

²³⁴ Way, 2005a

²³⁵ Parfitt, 2011

²³⁶ Právě neoblíbenost úřadujícího prezidenta a dále pozice prezidenta jakožto „chromé kachny“ předkládá Hale jako indikátory pro výsledek případné politické změny. Na Ukrajině byly opět tyto podmínky splněny a výsledkem byla oranžová revoluce. Více viz Hale, 2005

Janukovyč. Stejně jako jeho předchůdce Leonid Kravčuk, ani Leonid Kučma si nedokázal vybudovat silnou stranickou základnu a v parlamentu se opíral vždy od podporu několika stran. Aplikací principu „divide et impera“ na své podporovatele se chtěl vyhnout vzniku silného konkurenta, který by mohl zpochybnit jeho moc²³⁷. Výsledkem toho byla jeho „podpora v parlamentu a v rámci jeho vlastní iniciativy založena čistě na krátkodobých sobeckých zájmech velkého a nepřehledného seskupení malých frakcí a neformálních skupin“²³⁸. V roce 2000 tak proprezidentskou koalici tvořily strany SDPU(O) Viktora Medvedčuka, strana Vlast Julie Tymošenkové a Strana regionů, Mykola Azarova. Pokus o vytvoření prezidentské strany „Za jednotnou Ukrajinu“ byl neúspěšný a brzy se rozdrobil na menší frakce. I když vyšetřováním kvůli korupci za jeho vlády Leonid Kučma unikl, případ vraždy novináře z roku 2000 byl znovu otevřen na jaře 2011 a jeho výsledek je tedy zatím nejistý²³⁹.

Pokus o rozsáhlý volební podvod ve prospěch prezidentem preferovaného kandidáta vyvolal reakci a mobilizaci občanů doma i značné ohlasy v zahraničí. Strany opozice se tak nemohly omezit na „pouhou“ maximalizaci zisku, ale zvolili extra-volební metody pro získání prezidentského mandátu. Kandidát opozice Viktor Juščenko a druhá hlavní tvář revoluce Julie Tymošenková se rozhodli nesmířit s nespravedlivým výsledkem voleb a přenesli soutěž o nejvyšší úřad ve státě do ulic a na náměstí Ukrajiny. Takto silný odpor ze strany opozice byl možný jedině s dostatečnou podporou u ekonomické oligarchie²⁴⁰, médií a u občanů. Obě hlavní tváře oranžové revoluce již zastávaly významná místa v administrativě prezidenta Kučmy, Juščenko jako premiér a Tymošenková jako ministryně paliv a energetiky. V době prezidentských voleb a následných událostí disponovali oba poslaneckou imunitou,

²³⁷ Way, 2005b, str. 137

²³⁸ Tamtéž, str. 137

²³⁹ Reuters, 2011

²⁴⁰ Opozice dokázala k prosinci 2004 shromáždit 100 milionů USD. Way, 2005b

kteřá je chránila proti případným zatčením. Ekonomická oligarchie navíc díky odvádění financí do zahraničí byla více nezávislá na režimu, který nemohl dosáhnout na její zahraničí konta²⁴¹. Mediální podporu Juščenka zajistil v době oranžové revoluce Kanál 5, jehož podpora se stala klíčová pro svolávání demonstrací a informování o volebním podvodu v listopadu 2004.

Vláda byla samozřejmě připravena na určité protesty proti volebnímu podvodu, avšak nepředvídala tak rozsáhlou reakci. Ještě před druhým kolem voleb prohlásil prezident Kučma v televizi, že „*revoluce nebude tolerována*“ a šéf policie pohrozil, že policie bude bránit ústavní pořádek²⁴². Během čtyřiceti osmi hodin po 21. listopadu bylo jasné, že snaha vlády jakkoliv zabránit demonstrantům v jejich cestě do Kyjeva, kde bylo hlavním centrem revoluce Náměstí nezávislosti, je naprosto neúspěšná. Kyjevská radnice, její starosta a městská police se postavili jednoznačně za protestující a pro jejich potřeby jim poskytli i logistickou pomoc od jídla, míst na spaní až po toalety. Opozice byla schopna mobilizovat desítky tisíc lidí na svoji podporu a za současné podpory ze zahraničí dosáhla vypsání nového druhého kola na 26. prosince. Ačkoliv by se mohlo zdát, že hlavní zásluhou na změnu režimu měly právě masové demonstrace, významnější faktor hrálo právě odštěpení části politické a ekonomické moci od vládnoucí²⁴³.

Stejně jako Fujimoriho režim v Peru je ukrajinský kompetitivní autoritářský režim spojován s rozsáhlou korupcí, manipulací s volbami, selektivním vymáháním práva a i pokusem o zavraždění hlavního kandidáta opozice před prezidentskými volbami v roce 2004. Viktor Juščenko byl v září 2004, pár měsíců před volbami, otráven dioxinem, což se nenávratně projevilo na jeho tváři.

²⁴¹ Way, 2005b

²⁴² Tamtéž

²⁴³ Levitsky, Way, 2010b

Selektivní vymáhání zákonů a zneužívání platných zákonů souviselo s politickou aktivitou postižených. Vláda využívala daňovou administrativu pro zajišťování si loajality a pro trestání případné podpory opozice. Ekonomické subjekty, které se rozhodly podpořit opozici tak čelily obtěžování ze strany finančních úřadů nebo státního zastupitelství. Obvinění z daňových úniků bylo v roce 1998 použito proti opozičním novinám jako Pravda Ukrainy, Vseukrainskie vedomosti, Polityka a Sil' ski visti. Televizní stanice odmítající před volbami 1999 vysílat na vládní zakázku byly pravidelně navštěvovány daňovými inspektory a došlo ke zmrazení jejich bankovních účtů. Opoziční a nezávislí novináři museli čelit žalobám, které se týkaly poškození pověsti a cti. V roce 1998 bylo vyneseno 123 rozsudků kvůli urážce na cti, z nichž 4 skončily uvězněním novinářů. Ve dvou třetinách případů došlo k uznání novináře vinným. Julie Tymošenkova byla za prezidenta Kučmy zatčena na základě pochybných obvinění a hlavní vyšetřovatel (nejvyšší státní zástupce) obtěžoval soudce, který rozhodl o jejím propuštění.

Kučmův režim sdílel s Fujimoriho režimem také rozsáhlou přítomnost organizované korupce, ta obsahovala i rozměr vydírání. Dříve podplacení lidé, mohli být následně vydírání a tím získal režim páky na jejich snadnější ovlivňování. Kučma tak korupční jednání volil i z důvodů dlouhodobější mocenské kontroly.

Volební manipulace byly běžnou praxí v průběhu všech voleb, čemuž silně napomáhala blízké spojení mediálních společností s politickou elitou. Volební manipulace neměla pouze podobu falšování výsledků, ale na základě odměn a trestů ovlivňovala životy lidí i po volbách.

Kontrola médií byla zprostředkována prostřednictvím vládě nakloněných televizních stanic. Ve volbách 1994 státní média jednoznačně zvýhodňovala tehdejšího prezidenta Leonida

Kravčuka. V letech 1995 až 1997 došlo k privatizaci části médií. Zprivatizovaná však média zaměřila do rukou Kučmovi spřátelených oligarchů a ten byl schopen mezi lety 1999 až 2002 kontrolovat většinu mediálního prostoru. Dvě velké mediální skupiny Inter a 1+1 zabírající přibližně polovinu mediálního trhu, byly kontrolovány Aleksandrem Zinčekem a Viktorem Medvedčukem z provládní sociálně demokratické strany Ukrajiny. Kučmův zeť kontroloval stanice Novyi Kanal, ICTV a STB reprezentující dalších 15 až 25 procent na mediálním trhu. Od roku 2002 vláda rozesílala příkazy, jak má být informováno o některých událostech a jak mají být vykreslováni zástupci opozice. Ti měli být zobrazováni jako navzájem se handrkující představitelé extrémních etnických požadavků a Julie Tymošenkova měla být médiu zcela ignorována. Oproti tomu opozice disponovala např. Kanálem 5, pokrývající asi 5 procent mediálního trhu, nebo noviny socialistické strany Silski Visti (Zemědělské zprávy) a významnou část informací dokázala šířit po internetu.

Vynalézavost, systematickosti a rozšířenost volebního podvodu byla někdy až pozoruhodná na zemi zařazovanou pravidelně do kategorie volebních demokracií. Pro podporu kampaně obhajujícího prezidenta nebo jeho kandidáta byly zapojeny nejrůznější instituce státní správy, které v běžných demokraciích nemají na starost politické kampaně. Při parlamentních volbách 2002 se snažil Kučmův režim vylepšit výsledky jemu spřízněných stran zajištěním téměř absolutní podpory ve věznicích, nemocnicích nebo na armádních základnách. To samé se opakovalo i v prezidentských volbách 2004, kde ředitelé škol, rektori univerzit, ředitelé nemocnic tvořili jednu čtvrtinu místních představitelů Janukovyčovy kampaně. V jedné z nemocnic ve městě Dněpropetrovsk vykázal

ředitel dvakrát větší počet pacientů a za neexistující pacienty volili podporovatele Janukovyče²⁴⁴.

V prezidentských volbách 2004 se odhaduje, že došlo k manipulaci s téměř deseti procenty volebních lístků. Před druhým kolem vláda vydala pokyny s technikami volebních podvodů (podplácení, mnohonásobné hlasování a další) a kolik hlasů má být na každé volební stanici prostřednictvím příslušných metod dodáno. Pokud nedošlo k dodání správných výsledků, docházelo k potrestání konkrétních lidí. Po prvním kole prezidentských voleb 2004 bylo propuštěno 14 úředníků na úrovni obvodů tam, kde Janukovyč dosáhl nízkého počtu hlasů. Na druhou stranu při dodání „správných“ výsledků došlo po prvním kole k finanční odměně, která měla dosáhnout až 5 000 USD na jednu volební stanici. Jednalo se tak o již zavedený postup známý např. z voleb v letech 1998 nebo 1999. Dva měsíce po parlamentních volbách 1998 došlo k propuštění 14 guvernérů a 18 předsedů státních administrativních distriktů v oblastech, kde nedošlo k dobrému výsledku pro Kučmovy spojence. Po volbách v roce 1999 nechal Kučma propustit guvernéry v regionech, kde uspěli komunisté.

Pokud by manipulace ve volebních místnostech selhala, měla vláda ve volbách 2004 již předpřipravené zprávy se „správnými výsledky“. Ústřední volební komise navíc dostávala již „opravené“ výsledky upravené lidmi z prezidentovy administrativy. Pro naplnění plánu, podle něhož měl Viktor Janukovyč v druhém kole vyhrát o 3 procenta, musela být účast ve volbách zvýšena ze 78,7 na 80,7 procent, což např. v Janukovyčově domovské regionu Doněcku vedlo ke zvýšení účasti na 96 procent, což bylo o 18 procent více než v kole prvním. Manipulace s volebními výsledky a metody podplácení a vydírání nebyly zdaleka jediné projevy porušování demokratických standardů a obcházení demokratických institucí.

²⁴⁴ Way, 2005b

Jako příklad zde můžeme uvést Leonida Kučmu, který v prvním roce existence nové ústavy z roku 1996, porušil tento základní zákon téměř 200 krát²⁴⁵.

²⁴⁵ Beichelt, 2004

6. Diskuse o hybridních režimech v české politologii

Diskuse o hybridních režimech byla zaznamenána i českou politologickou obcí a někteří autoři pak zmiňovali tuto diskusi v souvislosti se svými pracemi o vybraných zemích bývalého Sovětského svazu a Balkánu. Mezi nejvíce zmiňované pojmy patří neliberální demokracie, delegativní demokracie, pseudodemokracie, defektní demokracie. Patrně největší pozornost vzbudila série článků v *Journal of Democracy* z dubna 2002 věnovaná právě hybridním režimům²⁴⁶.

Protože diskuse o hybridních režimech úzce souvisí s diskusí o nedemokratických režimech, nese si sebou i stále trvajícím jazykový problém české politologie, který se týká používání slov autoritativní a autoritářský. Skupina autorů, za všechny jmenujme jen některé, Balík, Holzer, Hloušek, Kopeček, Kubát trvá na používání slova autoritativní jako pojmenování pro typ nedemokratického režimu. Rozdíl mezi autoritou²⁴⁷, autoritativním a autoritářstvím, autoritářským již velmi dobře popsal Giovanni Sartori²⁴⁸, v české literatuře potom Dvořáková s Kuncem²⁴⁹. Jak je již více než zřejmé, tak autor této práce používá slova autoritativní a autoritářský zcela ve shodě se Sartorim a nepovažuje argumentaci skupiny českých politologů za přesvědčivou, obzvláště pokud na konci jedné z argumentací konstatují, že oba pojmy je možné používat zaměnitelně jako synonyma²⁵⁰. Pro lepší přehlednost se bude autor nadále držet pojmů autoritářský pro popis nedemokratických režimů

²⁴⁶ Jednalo se o články: Diamond, 2002, Levitsky, Way, 2002, Schedler, 2002.

²⁴⁷ Pro označení režimu je používán pojem „autoritarismus“.

²⁴⁸ Sartori, 1987

²⁴⁹ Dvořáková, Kunc, 1994

²⁵⁰ Balík, Holzer, 2007, str. 36

s výjimkou citací českých autorů, kde bude používat původní použité pojmy.

Typologie hybridních režimů se projevila v sérii článků v podzimním čísle Středoevropských politických studií z roku 2005²⁵¹. Co do počtu článků se jedná o největší aplikaci hlásící se k teorii hybridních režimů. Tato série článků v kombinaci s více teoretickým článkem Balíka a Holzera²⁵² se staly základem publikace na téma nedemokratických režimů v postkomunistickém regionu.

Studie z roku 2005 se zabývají zeměmi bývalého Sovětského svazu (Bělorusko, Ázerbájdžán, Rusko) a Balkánu (Srbsko, Albánie). V člancích se však pracuje převážně s Linzovou typologií nedemokratických režimů a typologie hybridních režimů je zmiňována pouze okrajově. Na základě popisu zemí autoři buď potvrzují možnost aplikovat Linzovu typologii na konkrétní příklady, Šmíd řadí Ázerbájdžán do kategorie byrokraticko-vojenského režimu, charakterizují daný režim jako autoritářský, ale s potřebou vytvořit pro něj novou subkategorii, Hlaváček, Holzer v případě Běloruska, označují režim jako autoritářský, Holzer, Kuchyňková v případě Ruska, nebo jako v případě Albánie není Linzova teorie vhodná a autoři přicházejí s novým termínem „defektního režimu“. V případě Srbska pak docházejí autoři k závěru, že nejlepším termínem pro popis režimu je kompetitivní autoritářství, avšak v oblasti mobilizace dochází k určitému odchýlení od definovaného pojmu, označují Balík a Stýskalíková Miloševičovo Srbsko jako „kompetitivní mobilizační autoritativní režim“.

Hlubší použití pojmů neliberální demokracie a delegativní demokracie ukazují Hloušek a Kopeček²⁵³ na komparaci

²⁵¹ Středoevropská politická studia, podzim, 2005

²⁵² Balík, Holzer, 2006

²⁵³ Hloušek a Kopeček jsou také autoři kapitoly o hybridních režimech ve sborníku Demokracie, kde krátce představují termíny delegativní demokracie, neliberální demokracie, pseudodemokracie, volební demokracie a defektní demokracie. Hloušek, Kopeček, 2005, str. 285 - 295

slovenského a chorvatského případu za vlád Vladimíra Mečiara a Franjo Tudjmana, kdy tyto dva pojmy pokládají za teoretický rámec svého článku. Podle autorů dva zkoumané režimy „nesplňovaly v žádné etapě svého vývoje ideálně-typické vlastnosti obou konceptů, naplňovaly přesto v pozoruhodné míře řadu dílčích aspektů“²⁵⁴.

Vcelku širokou paletu pojmů spojených s diskusí o hybridních režimech předkládají Holzer a Balík²⁵⁵, kteří jsou také autoři kritiky samotného konceptu hybridních režimů. Jejich hlavním argumentem proti nedostatkům hybridních režimů je přílišná koncentrace na fenomén voleb a nemožnost vytvořit „celou škálu typů nedemokratickým režimů pouze na základě analýzy voleb“²⁵⁶. Volby pak podle autorů musejí splňovat kritéria pravidelné periodicity, volné soutěže stranicko-politických aktérů a dodržení formálně nastavených standardů. Autoři se následně podivují proč v případě autoritářských režimů mluvit o volbách. „Proč jednoduše nekonstatovat, že se prostě o volby nejedná“²⁵⁷. Volby tak jsou podle Balíka a Holzera výsostným znakem demokracie a nemůžou existovat v autoritářských režimech.

Přítomnost voleb v autoritářských režimech je zřejmý fakt, který popsali již Guy Hermet a Alain Rouquie ve své knize Elections Without Choice²⁵⁸. Vymezit si volby atributy typu periodicita, soutěž není nejšťastnější přístup, protože jak bychom měli nazývat „jev“, kdy volby nenaplňují tyto podmínky. To již autoři bohužel neobjasňují. Je proto daleko vhodnější chápat volby jako techniku výběru zástupce/zástupců občanů²⁵⁹ a následně volby rozlišovat na svobodné, spravedlivé, soutěživé a nesvobodné, nespravedlivé a nesoutěživé. Toto rozdělení nám

²⁵⁴ Hloušek, Kopeček, 2003 str. 10

²⁵⁵ Balík, Holzer, 2006, Holzer, Balík, 2007

²⁵⁶ Balík, Holzer, 2006, str. 18

²⁵⁷ Balík, Holzer, 2007, str. 83

²⁵⁸ Schedler, 2002

²⁵⁹ Krejčí, 1994

umožní bez problému skloubit fenomén voleb a autoritářský režim. I když je možné namítat, že není vhodné zaměřovat se pouze na volby, pokud zařazujeme jednotlivé režimy na škále nedemokratických režimů, nejedná se zdaleka o nemožný krok, jak ukazují Diamond nebo Howard a Roessler. Na základě kritérií přítomnosti voleb, soutěživých voleb a spravedlivých a svobodných voleb je určitě možné bez větších potíží rozřadit režimy mezi uzavřené autoritářství, hegemonické autoritářství, kompetitivní autoritářství a volební demokracie.

6.1. Kompetitivní autoritářství

Co se týká kompetitivního autoritářství²⁶⁰, tak Balík a Holzer oceňují, že se Levitsky a Way neomezují při hodnocení režimu pouze na oblast voleb, ale i tak označují koncept kompetitivního autoritářství za „pojmoslovně a definičně diskutabilní“²⁶¹. Podle Holzera a Balíka má adjektivum „soutěživý“ *„naznačovat, že volební vítězství jsou dosahována v rámci víceméně standardní politické konkurence a férového soupeření, bez rozsáhlejší manipulace či falšování výsledků“*²⁶². V definici Levitskeho a Wayne nedochází k žádnému naznačování, jaké mu podsouvají svoji interpretací Balík a Holzer. Balík a Holzer navíc z adjektiva soutěživý dovozují, že takový systém obsahuje legální opozici, která může dosahovat značných politických úspěchů, že existují nezávislá média, stejně jako nezávislé soudnictví. Je otázkou jak lze z existence soutěže v rámci systému odvodit nezávislost médií, soudnictví. Opět je zde kompetitivnímu autoritářství podsouváno něco, co je zcela v rozporu s jeho povahou.

Svoji kritiku však Balík a Holzer neomezují jenom na definiční znaky, ale také na samotnou smysluplnost spojení slov „soutěživý“/„kompetitivní“ a „autoritářský“/„autoritativní“,

²⁶⁰ Otázku zda pro český překlad používat pojem kompetitivní nebo soutěživé autoritářství ponecháme otevřenou.

²⁶¹ Balík, Holzer, 2007 str. 83

²⁶² Holzer, Balík, 2007, str. 83

keré je pro ně nepřijatelné. Podle nich se „soutěživost exkluzivně naplňuje existencí voleb, a je tedy výsadním příznakem demokracie. V autoritarismu je soutěživost protimluvem.“²⁶³ Když autoři píší, že Levitsky a Way přidáním adjektiva soutěživý k termínu autoritářský, staví celý koncept „trestuhodně na hlavu“, je možné dodat, že zde projevují neznalost rozlišení mezi „soutěží“ a „soutěživostí“.

Sartori rozlišuje mezi „soutěží“ (competition) a „soutěživostí“ (competitiveness)²⁶⁴. „Soutěž je struktura nebo pravidlo hry. Soutěživost je konkrétní stav hry“.²⁶⁵ Sama soutěž proto může zahrnovat i „nesoutěživost“, protože se jedná o potenciální soutěživost. Sartori uvádí např. svůj koncept systému predominantní strany, kde dochází k velice nízké, nebo téměř žádné soutěživosti. Z tohoto pohledu tak v soutěživých autoritářských režimech existuje soutěž, ale systém se vykazuje velice nízkou mírou soutěživosti jako výsledku. Balík a Holzer tak kritizují nízkou „soutěživost“ kompetitivního autoritářství, ale zaměňují ji za nepřítomnost „soutěže“ jako struktury a pravidel hry. Pravděpodobně nejlépe to formulují Levitsky a Way, když v samotné definici píší, že v kompetitivních autoritářských systémech je „soutěž reálná, ale nespravedlivá“²⁶⁶.

I když jsme se jistě nevyrovnali se všemi argumenty proti hybridním režimům, v případě kompetitivního autoritářství se podle autora práce jedná o kompletní proti-argument, je možné konstatovat, že odmítnutí konceptu hybridních režimů se zakládá většinou na odlišném vnímání ústředních pojmů a na kritice pouze úzké části autorů, kteří se zabývají problematickou hybridních režimů. Hlavní pozornost českých politologů byla upoutána na jedno číslo Journal of Democracy a

²⁶³ Holzer, Balík, 2007, str. 85

²⁶⁴ Sartori, 2005, str. 220, Strany

²⁶⁵ Sartori, 2005, str. 220

²⁶⁶ Levitsky, Way, 2010b, str. 5

to se zaměřením na článek Larryho Diamonda. Kritika Diamondova článku není oprávněná, stejně jako kritika Levitskeho a Wayne, což ještě neznamena, že se jedná o „bezchybné“ koncepty. Protože je tato kapitola zařazena pouze jako doplňující, je v ní obsažena jenom stručný přehled, nikoliv zcela vyčerpávající popis tématu hybridních režimů v české literatuře, to se také týká kritiky vůči hybridním režimům.

Závěr

Třetí vlna demokracie a konec studené války dal vzniknout velké skupině režimů, které jsou těžko zařaditelné do dvou zavedených kategorií demokracie a autoritářství. Zařazování režimů do těchto dvou kategorií však nikdy nebylo jednoduchou záležitostí a diskuse o hybridních režimech si s sebou nese všechny problémy předchozího studia o charakterizování režimů.

Při kategorizaci režimů musí čelit autor hned několika výzvám a to z metodologického hlediska i hlediska definování základních pojmů. Už první věta tohoto úvodu tak v sobě např. má zakódovaný předpoklad, že nevychází z dichotomického přístupu ke studiu demokracie a autoritářství a nehlásí se s k minimalistické definici demokracie. Tato práce představila současnou diskusi o hybridních režimech, s větším důrazem na koncept kompetitivního autoritářství, a podle autora dostatečně obhájila využitelnost vytvoření prostřední kategorie při klasifikaci režimů, respektive přístupu založeného na škále s několika prahy, jež oddělují jednotlivé typy režimů.

Na základě představených argumentů můžeme konstatovat, že z metodologického pohledu neexistuje žádná překážka pro zkoumání hybridních režimů. Je nutné sledovat odlišnou logiku fungování různých druhů kategorií, převážně radiální kategorie od klasické kategorie. Protože jedním z negativních jevů pojmenování nových fenoménů ve společenských vědách je přílišná proliferace pojmů a nebezpečí značného zmatení termínů, je nutné mít na paměti opatrnost při jejich vytváření a vyhnout se snaze zúčastnit se soutěže o další slavný termín. Vedle nutnosti mít na paměti odlišnou logiku radiálních a klasických kategorií, se práce vyrovnala také s výzvou dvou

dominantních přístupů ke studiu demokracie, tedy dichotomického a graduálního. Je možné souhlasit s Gerardo Munckem a toto dilema označit za falešné. Pokud poté budeme postupovat shodně s Collierem a Adcockem a aplikujeme přístup založený na normativní části, tedy snaze klasifikovat země nesplňující kritéria pro demokracii a autoritářství, a navíc zohledníme značnou proliferaci těchto typů, které již netvoří pouze několik málo případů, jak ve svých pracích dostatečně prokazují Epstein a kol., Mainwaring a kol., Morlino, Diamond, Schedler, dojdeme k závěru, že hybridní režimy nám mohou poskytnout novou a cennou kategorii pro zachycení dynamiky fungování velké části dnešních režimů.

Protože není možné odtrhnout studium hybridních režimů od studia demokracie a autoritářství, bylo nutné alespoň krátce představit chápání těchto pojmů současnou komparativní politologií. Podle přístupu k definici demokracie můžeme rozdělit autory na zastánce minimalistické verze demokracie, pokračující v schumpeterovské tradici pokládání režimu za demokratický pouze na základě voleb, a na zastánce procedurálního minima a jeho variací. V případě minimalistické verze poukázala Karl na „past elektoralismu“, do níž mohou autoři spadnout, pokud příliš zúží svůj badatelský záměr na fenomén voleb. Minimalistická verze se v diskusi o hybridních režimech vyskytuje jako volební demokracie, která na rozdíl od liberální, ukotvené demokracie, nebo pouze demokracie splňuje pouze kritérium voleb. Nejvíce je dnes používána definice demokracie založená na garanci občanských práv, přítomnosti svobodných a spravedlivých voleb, všeobecného volebního práva a absenci tutelárních mocí, tedy tzv. rozšířené procedurální minimum. To je odlišné od liberální demokracie podle Diamonda, která obsahuje znak Rechtsstaatu, a Merkelovy ukotvené demokracie s prvkem horizontální odpovědnosti.

Definice autoritářských režimů tato práce rozděluje do tří kategorií. U první z nich je autoritářství založeno na přístupu k moci v režimu, tedy jestli je tento přístup kontrolován armádou, stranou nebo jedincem a podle toho je režim označován za vojenský, jedno-stranický nebo personální. Druhý přístup používá klasickou definici autoritářství vypracovanou Juanem Linzem, tedy založenou na limitovaném neodpovědném pluralismu, distinktivních mentalitách a nízké míře mobilizace. Třetí skupina autorů chápe autoritářství jako reziduální kategorii, kdy je režim za autoritářský prohlášen, pokud nesplňuje kritéria pro demokracii, minimalistické nebo procedurální minimum, a autoritářství tak nedisponuje svými vlastními charakteristikami.

Studium zemí v Latinské Americe je již dlouhou dobu významnou a nezbytnou součástí při studiu demokratických a autoritářských režimů. Není tak žádným překvapením, že samotný pojem hybridních režimů vychází ze studia tohoto regionu, konkrétně studia zemí Střední Ameriky v 90. letech. U těchto zemí byly identifikovány dva znaky, nejednalo se o země v procesu přechodu k demokracii, autoritářství, ale zároveň tyto země nespádaly do zavedených kategorií demokracie a autoritářství. S názorem, že je nutné vytvořit novou kategorii režimů a nechápat velkou část zemí jako země v tranzici k demokracii, se od 90. let ztotožnila velká část autorů. Současnou diskusí o hybridních režimech předcházelo několik konceptů popisujících stejný fenomén, jednalo se např. o výsledky změn režimů, kdy nový režim bylo možné označit za „dictablandu“, liberalizované autoritářství, nebo „democraduru“, limitovanou demokracii, nebo typy fasádní demokracie či kvazi-demokracie.

Guillermo O'Donnell ve svém konceptu delegativní demokracie, který však podle své definice nespadá do hybridních režimů, identifikuje jejich několik důležitých charakteristik. Stejně

jako Karl poukazuje na „zaseknutí se“ některých režimů, respektive nezahájení druhé tranzice, jež by vedlo ke konsolidované a institucionalizované demokracii. Pro hybridní režimy je zde důležitý moment slabé institucionalizace režimu, přítomnost voleb, v případě delegativní demokracie spravedlivých a svobodných, a silná role exekutivní moci. Slabá institucionalizace je však v těchto režimech kombinovaná s jistou mírou trvání těchto režimů, nejedná se tedy o režimy v tranzici. Občanská participace je omezena pouze na akt voleb, protože mimo ně se od občanů očekává pouze role pasivního diváka. Faktor silné exekutivní moci a přítomnost demokratické legitimacy zdůrazňuje i Fareed Zakaria u svého konceptu neliberální demokracie. Ten se dále vyznačuje porušováním občanských práv. Thomas Carothers nepíše o hybridních režimech, ale o šedé zóně, v níž identifikuje dva syndromy, slabý pluralismus a politiku dominantní moci. Slabý pluralismus se vyznačuje neduhy, jakými jsou nízká politická participace mimo dobu voleb a vnímání politických elit jako zkorumpované třídy. Politika dominantní moci je charakteristická přítomností jednoho silného politického aktéra, zneužíváním státu pro jeho politické účely, zneužívání policie a zastrašování soudů, neschopností opozice čelit vládě, nízkou politickou participací mimo volby a rozšířenou korupcí.

Co se týká Merkelova konceptu defektní demokracie, jedná se o syntézu již existujících termínů, neliberální demokracie, delegativní demokracie, doméní demokracie a exkluzivní demokracie. Je však nutné poukázat na to, že Merkel pracuje s defektními demokraciemi jako s radiálními kategoriemi a tak se liší od původních autorů těchto termínů, kteří např. delegativní nebo neliberální demokracie používali jako klasické kategorie. Marina Ottaway u svého konceptu semi-autoritářství, které je jedním z prvních konceptů spadajících pod hybridní režimy, jenž se nevztahuje k demokracii, ale k

autoritářství, identifikuje čtyři témata: transfer moci, slabá institucionalizace, ekonomická reforma a občanská společnost. Kromě zaměření se na oblast ekonomické reformy se tak Ottaway shoduje s ostatními autory a pojmenovává totožné rysy hybridních režimů, tedy přítomnost voleb, slabou institucionalizaci režimů, ale s možností dlouhého trvání těchto režimů a slabou občanskou společností. Další termín semi-demokracie je charakterizován částečným porušením některého ze standardů čtyř oblastí rozšířeného procedurálního minima demokracie.

Významnou skupinu v diskusi o hybridních režimech tvoří adjektivní autoritářství, jehož dvě typologie představili Larry Diamond a Andreas Schedler. Oba autoři se soustředí na fenomén voleb a staví ho jako hlavní kritérium pro určení povahy jednotlivých režimů. Schedler i Diamond již vztahují svoje koncepty hybridních režimů k pojmu autoritářství, neboť jak Schedler připomíná, již v 70. letech 20. století byly volby přítomné v téměř všech režimech na světě a suverenita lidu dosáhla téměř monopolního postavení ve funkci legitimacy režimu. Diamond v kombinaci s výsledky Freedom House a výsledky voleb, zisku procent hlasů a mandátů, navrhuje klasifikovat režimy na škále liberální demokracie, volební demokracie, nejednoznačné režimy, kompetitivní autoritářství, hegemonské volební autoritářství a uzavřené autoritářství. Schedlerova typologie je postavena na smysluplnosti voleb a vytvoření prahu pomocí definice spravedlivých a svobodných voleb mezi volební demokracií a volebním autoritářstvím. Pro určení svobodných a spravedlivých voleb přichází s řetězem demokratické volby. Schedler tak řadí režimy do kategorií liberální demokracie, volební demokracie, volební autoritářství a uzavřené autoritářství.

Koncept částečné demokracie představený Epsteinem a kol. nemá velký přínos v kvalitativní analýze jako např. adjektivní

autoritářství, ale představuje významný vklad, co se týká kvantifikace nestability hybridních režimů v porovnání s demokracií a autoritářstvím. Podle Epsteina a kol. jsou změny v těchto typech režimů daleko více pravděpodobné než u demokratických nebo autoritářských režimů. Na nestabilitu hybridních režimů poukazují i Sharon Wolchik a Valerie Bunce, když konstatují, že smíšené režimy jsou daleko méně režimní, tedy méně institucionalizované, což podle jejich výzkumu zemí ve východní Evropě a postsovětské Eurasii je spojeno s problémem státních hranic a národní identity, v čemž navazují na Dankwarta Rustowa. Leonardo Morlino ve své typologii hybridních režimů zdůrazňuje stejné znaky, tedy slabý stát a slabou institucionalizaci, a zároveň přichází s kritériem, na jehož základě je možné odlišit země v tranzici a hybridní režimy. Tím je doba trvání alespoň deset let, čímž se myslí setrvání v kategorii částečně svobodných režimů podle Freedom House. V kombinaci s kritérii procedurálního minima demokracie, respektive absencí některých z nich, přichází Morlino s typologií hybridních režimů: kvazi-demokracie, limitovaná demokracie a demokracie bez státu. Mikael Wigell navrhuje typologii režimů postavenou na rozdělení liberální demokracie na její liberálně-ústavní tradici a demokratickou tradici. Představuje minimální a doplňující kritéria obou a podle jejich plnění režimy označuje jako autoritářské, volební-autokracie, ústavní-oligarchie a demokracie. Samotnou kategorii demokracie pak rozděluje podle stejných kritérií na volební demokracii, limitovanou demokracii, ústavní demokracii a liberální demokracii.

Koncept kompetitivního autoritářství, jehož autory jsou Steven Levitsky a Lucan Way, se stal jedním z nejpoužívanějších a dosáhl značné rozpracovanosti v porovnání s ostatními pojmy v debatě o hybridních režimech. Autoři kompetitivní autoritářství vymezují proti demokracii, ve smyslu rozšířeného procedurálního minima a plného autoritářství, kde absentují

smysluplné volby, tedy jako reziduální kategorie. Kompetitivní autoritářství je definováno porušením stanovených indikátorů v oblastech svobodných a spravedlivých voleb, občanských svobod a přítomností nerovného hracího pole. Vedle toho musí kompetitivní autoritářství splňovat podmínky všeobecného hlasovacího práva a absenci tutelárních mocí. Takto definovanému konceptu kompetitivního autoritářství však ještě autoři přidávají tři oblasti distinktivní logiky tohoto typu režimu, těmi jsou významná role neformálních institucí, problémy s nástupnickou politikou a stranické jednání zaměřené na maximalizaci zisku hlasů, ale zároveň také na samotné hrací pole voleb.

Po tomto výčtu jednotlivých konceptů hybridních režimů můžeme shrnout některé jejich společné znaky, jak byly identifikovány jednotlivými autory. Jedná se o režimy, v nichž dochází k porušování jednoho ze čtyř standardů procedurálního minima demokracie. Ačkoliv jsou v nich přítomny volby, které také tvoří základní legitimizační funkci, dochází v nich k menším či větším volebním podvodům, což je nedovoluje označit za svobodné a spravedlivé, ale tato porušení nemají takový rozsah, aby volby byly zcela bez jakéhokoliv smyslu. Tyto režimy se často nacházejí v situaci sociální a ekonomické krize, nebo mají problémy s definicemi vlastních státních hranic. Tyto faktory přispívají ke značné nestabilitě těchto režimů, což však nevylučuje jejich dlouhé trvání. Slabý stát je většinou ovládán silnou exekutivou, která svým vlivem přesahuje další mocí. S těmito režimy je dále spojena nízká občanská angažovanost mimo akt voleb a rozšířená korupce. Výše zmíněný výčet by neměl být brán jako definice hybridních režimů, spíše jako sumarizace dosavadních znaků spojovaných s těmito režimy, na nichž panuje poměrně široká shoda, respektive tyto znaky byly identifikovány u více autorů.

Pokud nyní vezmeme dva příklady kompetitivního autoritářství, Peru a Ukrajinu, můžeme v nich nalézt mnoho výše popsaných charakteristik. Obě země čelily buď sociálně, ekonomickým problémům, Peru na počátku 90. let, nebo problému vlastní identity, Ukrajina. Obě země po sledovanou dobu nespĺňovaly kritéria demokracie, rozšířeného procedurálního minima, nebo autoritářství, v jakémkoliv smyslu. Volby byly v těchto zemích ovlivňovány ve prospěch vládních kandidátů, ať už přímou manipulací s výsledky, nebo značným vychýlením hracího pole ve prospěch úřadující vlády. V obou zemích došlo ke změnám režimů, Fujimoriho režim vydržel 10 let, v Ukrajině došlo ke změně v roce 2004 a je otázkou jestli zde nedochází ke zpětnému posunu do kategorie kompetitivního autoritářství či jiného hybridního režimu. Slabá občanská angažovanost mimo volby a rozšířená korupce byly taktéž přítomny. Oba režimy i přes svoji slabou institucionalizaci, ať už záměrnou nebo neúmyslnou, dosáhly jisté míry institucionalizace a nejednalo se o režimy v tranzici.

V případě české politologie došlo k určité reflexi diskuse o hybridních režimech, ale jedná se spíše o všimnutí si této diskuse, než nějaké hlubší porozumění a používání navržených konceptů. Velká část kritiky z per českých autorů je pak založena na nedostatečném porozumění jednotlivých konceptů.

Seznam použité literatury

Alexander, Marcus (2008): Democratization and Hybrid Regimes, Comparative Evidence from Southeast Europe, East European Politics and Society, roč. 22, č. 4, listopad

Armony, Ariel C., Schamis, Hector E. (2005): Babel in Democratization Studies, Journal of Democracy, roč. 16, č. 4, říjen

Balbi, Carmen Rosa, Palmer, David Scott (2001): "Reinventing" Democracy in Peru, Current History, roč. 100, č. 2, únor

Balík, Stanislav, Holzer, Jan (2006): Debata o hybridních režimech, Stručná rekapitulace pokusu o paradigmatickou změnu, Politologická revue, č. 2, prosinec

Balík, Stanislav, Stojarová, Věra (2005): Berishovská a postberishovská Albánie, Středoevropské politické studie, roč. 7, č. 4, podzim

Balík, Stanislav, Stojarová, Věra (2005): Miloševićovo Srbsko, Středoevropské politické studie, roč. 7, č. 4, podzim

Beichelt, Timm (2004): Autocracy and Democracy in Belarus, Russia and Ukraine, Democratization, roč. 11, č. 5, prosinec

Boogards, Matthijs (2009): How to classify hybrid regimes? Defective democracy and electoral authoritarianism, Democratization, roč. 16, č. 2, duben

Brownlee, Jason (2007): Authoritarianism in an Age of Democratization, New York, Cambridge University Press

Bunce, Valerie, McFaul, Michael, Stoner-Weiss, Kathryn (2010): Democracy and Authoritarianism in the Postcommunist World, New York, Cambridge University Press

Bunce, Valerie, Wolchik, Sharon (2010): Defeating Dictators, Electoral Change and Stability in Competitive Authoritarian Regimes, *World Politics*, roč. 62, č. 1, leden

Bunce, Valerie, Wolchik, Sharon (2008): Mixed Regimes in Postcommunist Eurasia: Tipping Democratic and Tipping Authoritarian, Working Paper č. 1, SSDD

Cameron, Maxwell A. (2006): Endogenous Regime Breakdown: The Vladivideo and the Fall of Peru's Fujimori in: *The Fujimori Legacy, The Rise of Electoral Authoritarianism in Peru*, Pennsylvania, Pennsylvania State University Press

Cameron, Maxwell A. (1994): Democracy and Authoritarianism in Peru, *Political Coalitions and Social Change*, New York, St. Martin's Press

Cameron, Maxwell A., Levitsky, Steven (2003): Democracy Without Parties? Political Parties and Regime Change in Fujimori's Peru, *Latin American Politics and Society*, roč. 45, č. 3

Carey, John M. (2003): The Reelection Debate in Latin America, *Latin American Politics and Society*, roč. 45, č. 1

Carroll, Rory: Former Peruvian president Alberto Fujimori sentenced to 25 years, www.guardian.co.uk [on-line] 7. dubna 2009, dostupné z <http://www.guardian.co.uk/world/2009/apr/07/alberto-fujimori-peru?INTCMP=SRCH> [cit. 19. července 2011]

Carothers, Thomas (2002): The End of the Transition Paradigm, *Journal of Democracy*, roč. 13, č. 1

Carother, Thomas (1997): Democracy Without Illusions, *Foreign Affairs*, roč. 76, leden- únor

Case, William (2005): Southeast Asia's Hybrid Regimes: When Do Voters Change Them?, *Journal of East Asian Studies*, roč. 5, č. 2, květen - srpen

Collier, David, Adcock, Robert (1999): Democracy and Dichotomies: A Pragmatic Approach to Choices about Concepts, *Annual Review of Political Science*, č. 2

Collier, David, Levitsky, Steven (1997): Democracy with Adjectives: Conceptual Innovation in Comparative Research, *World Politics*, roč. 49, č. 3, duben

Collier, David, Levitsky, Steven (1996): Democracy With Adjectives: Conceptual Innovation In Comparative Research, Working Paper 230, Kellogg Institute, srpen

Collier, David, Mahon, Jr., James E. (1993): Conceptual "Stretching" Revisited: Adapting Categories in Comparative Analysis, *The American Political Science Review*, roč. 87, č. 4, prosinec

Conaghan, Catherine, Espinal, Rosario (1990): Unlikely Transitions to Uncertain Regimes? Democracy without Compromise in the Dominican Republic and Ecuador, *Journal of Latin American Studies*, roč. 22, č. 3, říjen

Croissant, Aurel (2004): From Transition to Defective Democracy, *Mapping Asian, Democratization*, roč. 11, č. 5, prosinec

Dahl, Robert (1982): Dilemmas of pluralist democracy: autonomy vs. control, New Haven, Yale University Press

Diamond, Larry J. (2002): Thinking About Hybrid Regimes, *Journal of Democracy*, roč. 13, č. 2, duben

Diamond, Larry J. (1999): Developing democracy: Toward Consolidation, Baltimore, MD, The John Hopkins University Press

Dvořáková, Vladimíra, Kunc, Jiří (1994): O přechodech k demokracii, Praha, Sociologické nakladatelství

The Economist: A victory for the rule of law, www.economist.com [on-line], 8. dubna 2009, dostupné z <http://www.economist.com/node/13446870> [cit. 19. července 2011]

Epstein, D.L., Bates R., Goldstone J., Kristensen I. O'Halloran S. (2006), 'Democratic transitions', American Journal of Political Science, roč. 50, č. 3

Freedom House (2011): Freedom in the World 2011: The Authoritarian Challenge to Democracy, 13. ledna 2011

Freedom House (2009): Freedom in the World 2009: Setbacks and Resilience, Freedom House, 12. ledna 2009

Geddes, Barbara (1999): What do we know about democratization after 20 years, Annual Review of Political Science, č. 2

Geddes, Barbara (2003): Paradigms and sand castles, theory building and research design in comparative politics, Ann Arbor, University of Michigan Press

Hadenius, Axel, Teorell, Jan (2007): Pathways from Authoritarianism, Journal of Democracy, roč. 18, č. 1, leden

Hale, Henry (2005): Regime Cycles, Democracy, Autocracy and Revolution in Post-Soviet Eurasia, World Politics, roč. 58, č. 1, říjen

Hlaváček, Petr, Holzer, Jan (2005): Lukašenkovo Bělorusko, Středoevropské politické studie, roč. 7, č. 4, podzim

Hloušek, Vít, Kopeček, Lubomír (2005): Hybridní demokracie, in: Hloušek, Vít, Kopeček, Lubomír (2005): Demokracie, teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy

demokracie, Brno, Masarykova univerzita, Mezinárodní
politologický ústav

Hloušek, Vít, Kopeček, Lubomír (2003): Konsolidace demokracie
a hybridní režimy - slovenský a chorvatský případ, příspěvek
na mezinárodní konferenci „The Consequences of EU Enlargement
in Central and Eastern Europe“ pořádaným Institutem
politických věd Univerzity Wrocław

Holzer, Jan, Kuchyňková, Petra (2005): Jelcinovo Rusko,
Středoevropské politické studie, roč. 7, č. 4, podzim

Holzer, Jan, Balík, Stanislav (2007): Postkomunistické
nedemokratické režimy, studie k proměnám politické teorie v
posttranzitivním čase, Brno, Centrum pro studium demokracie a
kultury

Howard, Marc Morjé, Roessler, Phillip G. (2006): Liberalizing
Electoral Outcomes in Competitive Authoritarian Regimes,
American Journal of Political Science, roč. 50, č. 20, duben

Huntington, Samuel (2008): Třetí vlna, demokratizace na
sklonku dvacátého století, Brno, CDK

Jayasuriya, Kanishka, Rodan, Garry (2007): Beyond Hybrid
Regimes: More Participation, Less Contestation in Southern
Asia, Democratization, roč. 14. č. 5, prosinec

Karl, Terry L (1995): The Hybrid regimes of Central America,
Journal of Democracy, roč. 6, č. 3, červenec

Karl, Terry L. (1990): Dilemmas of Democratization in Latin
America, Comparative Politics, roč. 23. č. 1, říjen

Korosteleva, Elena A. (2004): The Quality of Democracy in
Belarus and Ukraine, Journal of Communist Studies and
Transition Politics, roč. 20, č. 1, březen

Krastev, Ivan (2011): Paradoxes of the New Authoritarianism ,
Journal of Democracy, roč. 22, č. 2, duben

Krejčí, Oskar (1994): Kniha o volbách, Praha, Victoria
Publishing

Levitsky, Steven (1999): Fujimori and Post-Party Politics in
Peru, Journal of Democracy, roč. 10, č. 3

Levitsky, Steven, Way, Lucan (2010b): Competitive
Authoritarianism, Hybrid regimes after Cold War, New York,
Cambridge University Press

Levitsky, Steven, Way, Lucan (2010a): Why Democracy Needs A
Level Playing Field, Journal of Democracy, roč. 21, č. 1 leden

Levitsky, Steven, Way, Lucan (2005): International Linkage and
Democratization, Journal of Democracy, roč. 16, č. 3, červenec

Levitsky, Steven, Way, Lucan (2002): The Rise of Competitive
Authoritarianism, Journal of Democracy, roč. 13, č. 2, duben

Levitsky, Steven, Way, Lucan (2001): Competitive
Authoritarianism: Hybrid Regime Change in Peru and Ukraine in
Comparative Perspective, Studies in Public Policy, No. 355

Linz, Juan (2000): Totalitarian and Authoritarian regimes,
Boulder, Lynne Rienner Publishers

Linz, Juan (1997): Democracy Today: An Agenda for Students of
Democracy, Scandinavian Political Studies, roč. 20, č. 2

Linz, Juan (1990): The Perils of Presidentialism, Journal of
Democracy, roč. 1, č. 1, zima

Magaloni, Beatriz (2010): The Game of Electoral Fraud and the
Ousting of Authoritarian Rule, American Journal of Political
Science, roč. 54, č. 3, červenec

- Magaloni, Beatriz (2007): Comparative Autocracy, Prepared for delivery at the conference "Research Frontiers in Comparative Politics," Duke University, April 27-28, 2007
- Mainwaring, Scott, Brinks, Daniel, Pérez-Liñán, Aníbal (2001): Classifying Political Regimes in Latin America, 1945 - 1999, Studies in Comparative International Development, roč. 36, č. 1, jaro
- McClintock, Cynthia (2006): Electoral Authoritarianism Versus Partially Democratic Regimes: The Case of Fujimori Government and the 2000 Elections, in: Carrión, Julio F.: The Fujimori Legacy, The Rise of Electoral Authoritarianism in Peru, Pennsylvania, Pennsylvania State University Press
- McFaul, Michael (2002): The Fourth Wave of Democracy and Dictatorship, Noncooperative Transitions in the Postcommunist World, World Politics, roč. 54, č. 2, leden
- McMann Kelly M. (2006): Economic Autonomy and Democracy, Hybrid Regimes in Russia and Kyrgystan, New York, Cambridge University Press
- McMillan, John, Zoido, Pablo (2004): How to Subvert Democracy: Montesinos in Peru, CESifo Working Paper Series č. 1173, duben
- Merkel, Wolfgang (2004): Embedded and Defective Democracies, Democratization, roč. 11, č. 5, prosinec
- Merkel, Wolfgang (1999): Defective democracies, Working Paper č. 132, Juan March Institute, březn
- Morlino, Leonardo (2009): Are there hybrid regimes? Or are they just an optical illusion?, European Political Science Review, roč. 1, č. 2
- Morlino, Leonardo (2008): Hybrid Regimes or Regimes in Transitions?, Working Paper č. 70, FRIDE

- Morlino, Leonardo (2004): *Good and Bad Democracies, How to Conduct Research into the Quality of Democracy*, *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, roč. 20, č. 1, březn
- Munck, Gerardo (2009): *Measuring Democracy, A Bridge Between Scholarship and Politics*, Baltimore, The John Hopkins University Press
- Munck, Gerardo (2006): *Drawing Boundaries: How to Craft Intermediate Regime Categories*, in: Schedler, Andreas: *Electoral authoritarianism, the dynamics of unfree competition*, Boulder, Colo., Rienner
- O'Donnell, Guillermo (1994): *Delegative Democracy*, *Journal of Democracy*, roč. 5, č. 1
- O'Donnell, Guillermo A., Schmitter, Philippe C. (1986): *Transitions from authoritarian rule. Tentative conclusions about uncertain democracies*, Baltimore, Johns Hopkins University Press
- Olcott, Brill Martha, Ottaway, Marina (1999): *Challenge of Semi-Authoritarianism*, *Carnegie Paper*, č. 7
- Ottawa, Marina (2003): *Democracy Challenged, The Rise of Semi-authoritarianism*, Washington, D.C., Carnegie Endowment for International Peace
- Palmer, David Scott (2000): *Democracy and Its Discontents in Fujimori's Peru*, *Current History*, roč. 99, č. 2, únor
- Parfitt, Tom: *Yulia Tymoshenko says corruption trial aim is to destroy Ukraine opposition*. www.guardian.co.uk [on-line], 23. června 2011, Dostupné z <http://www.guardian.co.uk/world/2011/jun/23/yulia-tymoshenko-corruption-trial-ukraine?INTCMP=SRCH>, [cit. 19. července 2011]

Plattner, Marc F. (1998): Liberalism and Democracy, Can't Have One Without The Other, Foreign Affairs, březen - duben

Przeworski, Adam (2000): Democracy and development: political institutions and well-being in the world, 1950-1990, Cambridge, Cambridge University Press

Przeworski, Adam (1992): Democracy and the market: political and economic reforms in eastern Europe and Latin America, Cambridge, Cambridge University Press

Remmer, Karen L. (1985-86): Exclusionary Democracy, Studies in Comparative International Development, roč. 20, č. 4, zima

Reuters: Ukraine opens criminal case against ex-president over Gongadze murder, www.guardian.co.uk [on-line], 22. března 2011, dostupné z

<http://www.guardian.co.uk/world/2011/mar/22/ukraine-investigates-kuchma-over-gongadze-murder?INTCMP=SRCH> [cit. 19. července 2011]

Rustow, Dankwart (1970): Transitions to Democracy: Toward a Dynamic Model, Comparative Politics, roč. 2, č. 3

Sartori, Giovanni (2005): Strany a stranické systémy, schéma pro analýzu, Praha, CDK

Sartori, Giovanni (1987): The theory of democracy revisited, Part 1, The contemporary debate, Chatham, New Jersey, Chatham House

Sartori, Giovanni (1970): Concept Misformation in Comparative Politics, The American Political Science Review, roč. 64, č. 4, prosinec

Schedler, Andreas (2006): The Logic of Electoral Authoritarianism, in: Schedler, Andreas: Electoral authoritarianism, the dynamics of unfree competition, Boulder, Colo., Rienner

Schedler, Andreas (2002): The Menu of Manipulation, *Journal of Democracy*, roč. 13, č. 2, duben

Schmitter, Philippe C., Karl, Terry Lynn (1991): What Democracy Is. . . and Is Not, *Journal of Democracy*, roč. 2, č. 3, léto

Schmitter, Phillippe (1995): More Liberal, Preliberal, or Postliberal?, *Journal of Democracy*, roč. 6, č. 1

Shevtsova, Lilia (2001): Russia's Hybrid Regime, *Journal of Democracy*, roč. 12, č. 4, říjen

Snyder, Richard (2006): Beyond Electoral Authoritarianism: The Spectrum of Nondemocratic Regimes, in Schedler, Andreas: *Electoral authoritarianism, the dynamics of unfree competition*, Boulder, Colo., Rienner

Šmíd, Tomáš (2005): Alijevův Ázerbájdžán, *Středoevropské politické studie*, roč. 7, č. 4, podzim

Way, Lucan (2008): The Real Causes of the Color Revolutions, *Journal of Democracy*, roč. 19, č. 3, červenec

Way, Lucan (2006): Pigs, Wolves and the Evolution of Post-Soviet Competitive Authoritarianism, 1992 - 2005, CDDRL Working Paper č. 62

Way, Lucan (2005a): Authoritarian State Building and the Sources of Regime Competitiveness in The Fourth Wave, The Case of Belarus, Moldova, Russia and Ukraine, *World Politics*, roč. 57, č. 2, leden

Way, Lucan (2005b): Kuchma's Failed Authoritarianism, *Journal of Democracy*, roč. 16, č. 2, duben

Way, Lucan (2004): The Sources and Dynamics of Competitive Authoritarianism in Ukraine, *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, roč. 20, č. 1, březen

Whetley, Jonathan, Zürcher, Christoph (2008): On the Origins and Consolidation of Hybrid Regimes, *The State of Democracy in the Caucasus*, *Taiwan Journal of Democracy*, roč. 4, č. 1, červenec

Wigell, Mikael (2008): Mapping Hybrid Regimes: Regime Types and Concepts in Comparative Politics, *Democratization*, roč. 15, č. 2, duben

Zakaria, Fareed (1997): The Rise of Illiberal democracy, *Foreign Affairs*, roč. 76, č. 6

Přílohy

Příloha č. 1: Kompetitivní autoritářství – operacionalizace

Operacionalizace²⁶⁷ konceptu kompetitivního autoritářství je v podání Levitskeho a Way celkem rozsáhlá a podrobná. Každý ze tří zmíněných okruhů je rozdělen na čtyři, respektive tři body, které jsou dále ještě rozděleny na další pod-body. Operacionalizace pojmu pracuje s odlišením kompetitivního autoritářství od plného autoritářství, prvním bodem tak je, že kritéria pro plné autoritářství nejsou naplněna²⁶⁸. Druhým kritériem je existence širokého volebního práva pro dospělé a třetím je, že „*autorita zvolených vlád není vážně omezena nevolenými „tutelárními“ mocemi*“²⁶⁹.

Čtvrté kritérium se týká tří okruhů: voleb, občanských svobod a nerovného hracího pole. Pro naplnění tohoto kritéria postačí, aby pouze jeden z uvedených indikátorů byl splněn.

První okruh indikátorů se týká voleb.

- 1) Alespoň jeden hlavní kandidát nemůže kandidovat z politických důvodů,
- 2) Důvěryhodné nezávislé zdroje (badatelé, věrohodné mezinárodní nebo domácí pozorovatelé) odhalí centrálně koordinovaný a tolerovaný volební podvod, jehož indikátory jsou:
 - a) významná manipulace s volebními seznamy;
 - b) rozšířené zastrašování voličů a narušení volebního procesu;

²⁶⁷ Levitsky, Way, 2010b, str. 366 - 368

²⁶⁸ Pro kritéria plného autoritářství podle Levitskeho, Waye viz druhá kapitola.

²⁶⁹ Levitsky, Way, 2010b, str. 365

- c) hlasování více hlasy nebo jiné falšování hlasovacího lístku;
 - d) falsifikace výsledků.
- 3) Významné formální nebo neformální překážky – koordinované nebo tolerované celostátní vládou – zabraňující opozici ve vedení kampaně na rozumně stejném základě. Indikátory jsou:
- a) násilí proti aktivistům opozice, kandidátům nebo jejich zázemí;
 - b) použití nebo zneužití zákonů regulujících veřejná shromáždění pro omezení schopností opozice vést kampaň.
- 4) Nerovné volební hrací pole, jehož indikátory jsou:
- a) volební úřady systematicky nadržují kandidátům vlády;
 - b) vysoce nerovný přístup do médií;
 - c) vysoce nerovný přístup ke zdrojům.

Druhý okruh indikátorů se týká občanských svobod. Pro splnění kritérií v okruhu občanských svobod postačí opět naplnění jednoho z následujících indikátorů.

- 1) Časté obtěžování nezávislých médií z politických důvodů. Jednotlivé indikátory jsou:
- a) cenzura nebo restrikce vysílání,
 - b) zákonné obtěžování (používání pomluvy, hanobení nebo daňových zákonů nebo manipulace s dluhem) ze strany centrální vlády (nikoli jednotlivých ministrů),
 - c) výběrové použití licencí, koncesí, nebo podpor k odměnění/potrestání soukromých médií,
 - d) hrozby a fyzické útoky proti osobám a majetku,
 - e) vládní tlak na výpovědi novinářům, rušení pořadů,
 - f) restrikce/odepření, zničení nebo konfiskace základních materiálů (např. novinový papír, elektřina, kancelářský prostor, vysílače, tiskařské lisy).

2) Jakýkoliv vážný politický útok na média v rámci jednoho roku, od kterého může být očekáván „ochlazující efekt“ na nezávislou činnost médií. Indikátory jsou:

- a) uzavření, pozastavení, soudní vystěhování nebo fyzický zásah proti velké mediální společnosti,
- b) uvěznění, pokus o vraždu, vražda, nebo exil novináře, editora velké mediální společnosti,
- c) „legální“ zásah (převážně pokuty) s poškozujícím efektem proti velké mediální společnosti.

3) Vláda je alespoň občas zapletena v (nebo toleruje a zřídka vyšetřuje) akcích, které omezují svobodu politického sdružování nebo slova. Indikátory zahrnují jakékoliv následující občasné incidenty:

- a) policejní razie v kancelářích opozice nebo organizací občanské společnosti,
- b) vymáhání represivních zákonů, které omezují svobodu slova a sdružování (např. zákony proti vzpouře, zákony proti pomluvě, zákony o preventivním zadržení, zákony vyžadující registraci organizací občanské společnosti),
- c) politické zadržování a zatýkání,
- d) časté využití zákonných a daňových systémů pro komplikaci života kritiků,
- e) fyzické útoky na vládní kritiky,
 - i. hrozby nebo útoky proti jednotlivcům,
 - ii. útoky na kanceláře a infrastrukturu,
 - iii. státní nebo para-militární represe použité proti protestům nebo veřejným shromážděním.

4) Jakýkoliv vážný útok na představitele opozice nebo vládní kritiky v rámci jednoho roku, od kterého může být očekáván „ochlazující efekt“ na aktivity občanské společnosti a opozice.

- a) uvěznění, pokus o zavraždění, zavraždění, nebo exil hlavního politického nebo občanského leadera,

- b) efektivní delegalizace nebo ochromení
(prostřednictvím legální nebo daňové akce) umírněné
(neextremní) politické organizace,
- c) pozastavení platnosti základních občanských a
politických práv (např. stav nouze), které je
namířeno nebo významně ovlivňuje činnost opozice,
- d) široká fyzická represe občanských a opozičních skupin
(např. potlačení protestu s následky velkého
množství zranění nebo úmrtí).

Okruh indikátorů týkajících se hracího pole

- 1) Státní instituce jsou ve velké míře zpolitizovány a
využívány úřadující vládou způsobem, který limituje
schopnosti opozice soutěžit na přiměřeně rozumném
základu.
- 2) Nerovnoměrný přístup do médií:
 - a. státem vlastněná média jsou primární zdroj zpráv pro
většinu populace a jsou ovlivněna ve prospěch
úřadující vlády, nebo
 - b. významný podíl soukromých médií je obsazen spojenci
úřadující vlády prostřednictvím:
 - i. vlastnictvím médií v rukách spojenců úřadující
vlády, „bílých koní“, nebo
 - ii. manipulací daní, dluhů, státních zakázek, státní
podpory, či pomocí dalších zdrojů za účelem
zastašení soukromých médií a sebe-cenzury,
nebo
 - iii. systematickým podplácením ze strany vlády pro
nevyvážené vysílání.
- 3) Nerovnoměrný přístup ke zdrojům:
 - a. úřadující vláda hojně využívá veřejné finance,
zaměstnance, nebo infrastrukturu způsobem, který je
limitují pro schopnost opozice soutěžit na přiměřeně
rozumném základu, nebo

b. úřadující vláda využívá instrumentů veřejných politik diskriminujícím způsobem, aby ovlivnila přístup k penězům ze soukromých zdrojů. Buď za pomoci zajištění nelegálního financování pro úřadující vládu, nebo systematickým odepíráním financí opozičním skupinám a to způsobem, který limituje schopnosti opozice soutěžit na přiměřeně rozumném základu.